

Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija

2007 m. lapkričio 23 d. Protokolas dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės

Dvidešimt pirmojoje sesijoje patvirtintas tekstas

Aiškinamasis pranešimas

Andrea Bonomi

Redagavo Konferencijos Nuolatinis biuras
Churchillplein 6b, Haga, Nyderlandai

Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija

2007 m. lapkričio 23 d. Protokolas dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės

Dvidešimt pirmojoje sesijoje patvirtintas tekstas

Aiškinamasis pranešimas

Andrea Bonomi

Redagavo Konferencijos Nuolatinis biuras
Churchillplein 6b, Haga, Nyderlandai

© Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija, 2013 m.

Visos teisės saugomos. Be raštiško autorių teisių turėtojo sutikimo draudžiama bet kuriuo būdu ar priemonėmis atgaminti, saugoti paieškos sistemose ar platinti, taip pat kopijuoti ar įrašyti bet kokią šio leidinio informaciją.

Protokolo dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės ir Andrea Bonomi aiškinamojo pranešimo vertimą į visas oficialiąsias Europos Sąjungos kalbas (išskyrus anglų, prancūzų ir vokiečių) atliko Europos Komisijos Teisingumo generalinis direktoratas. Šio leidinio tekstas vokiečių kalba yra bendrų Austrijos, Vokietijos ir Šveicarijos vyriausybių pastangų rezultatas.

Oficialus šio leidinio tekstas anglų ir prancūzų kalbomis pateikiamas Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje (<www.hcch.net>). Šio leidinio vertimo į kitas kalbas Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Nuolatinis biuras netikrino.

ISBN 978-92-79-39262-7

Atspausdinta Belgijoje

Įvadas

- 1 *Šiame leidinyje skelbiami autentiški Protokolo dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės ir Andrea Bonomi aiškinamojo pranešimo tekstai anglų ir prancūzų kalbomis.*
 - 2 *Šiame leidinyje pateikti tekstai bus įtraukti į Dvidešimt pirmosios sesijos dokumentus, o be šiame leidinyje pateiktų tekstų, jame bus pateikti pirminiai dokumentai, pranešimai ir protokolai, susiję su dvidešimt pirmosios sesijos Antrosios komisijos darbu. Atitinkamą tomą, kuris bus paskelbtas jį parengus, galima užsisakyti Hagos konferencijos Nuolatiname biure (žr. toliau 5 punktą).*
 - 3 *A. Bonomi aiškinamasis pranešimas – tai dvidešimt pirmojoje sesijoje priimto Protokolo, išdėstyto 2007 m. lapkričio 23 d. baigiamajame akte, komentaras. Šį pranešimą į anglų kalbą išvertė Peter Wells.*
 - 4 *Protokolas dvidešimt pirmojoje sesijoje priimtas 2007 m. lapkričio 23 d. ir yra tos datos. Europos Sąjunga jį patvirtino 2010 m. balandžio 8 d., o Serbija pasirašė 2012 m. balandžio 18 d.*
 - 5 *Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Nuolatinis biuras, 6 Scheveningseweg, 2517 KT The Hague, Netherlands, paprašytas maloniai suteiks informaciją apie konferencijos darbą.*
- Haga, 2013 m. kovo mėn.*

Protokolas

Dvidešimt pirmosios sesijos baigiamojo akto,
pasirašyto 2007 m. lapkričio 23 d., ištrauka*

PROTOKOLAS DĖL IŠLAIKYMO PRIEVOLEMS TAIKYTINOS
TEISĖS

Šį Protokolą pasirašiusios valstybės,

siekdamos nustatyti bendras nuostatas dėl išlaikymo
prievoles taikytinos teisės,

norėdamos modernizuoti 1956 m. spalio 24 d. Hagos
konvenciją dėl vaikų išlaikymo prievolems taikytinos
teisės ir 1973 m. spalio 2 d. Hagos konvenciją dėl
išlaikymo prievolems taikytinos teisės,

norėdamos sukurti bendras taisykles dėl taikytinos teisės,
kurios galėtų papildyti 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos
konvenciją dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos
išlaikymo išmokų išieškojimo,

nusprendė sudaryti šį Protokolą ir susitarė dėl šių
nuostatų:

1 straipsnis Taikymo sritis

1 Šiame Protokole nustatoma teisė, taikytina išlaikymo
prievoles, kylančioms iš šeimos santykių, tėvystės ar
motinystės, santuokos ar giminystės, įskaitant išlaikymo
prievoles vaiko atžvilgiu, nepaisant tėvų šeiminių padėties.

2 Taikant šį Protokolą priimti sprendimai neturi
prejudicinės galios šio straipsnio 1 dalyje nurodytų
santykių egzistavimui.

2 straipsnis Visuotinis taikymas

Šis Protokolas taikomas net jei taikytina teisė yra ne
Susitariančiosios Valstybės teisė.

3 straipsnis Bendra taisyklė dėl taikytinos teisės

1 Išlaikymo prievoles reglamentuoja kreditoriaus
nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė, išskyrus
atvejus, kai šiame Protokole nustatyta kitaip.

2 Jei kreditorius keičia nuolatinę gyvenamąją vietą,
naujos nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė
taikoma nuo pakeitimo momento.

4 straipsnis Tam tikriems kreditoriams palankios
specialios taisyklės

1 Šios nuostatos taikomos šių išlaikymo prievolių
atveju:

a) tėvams tenkančios vaikų išlaikymo prievolės;

b) asmenims, išskyrus tėvus, tenkančios asmenų,
kuriems nėra sukakę 21 metai, išlaikymo prievolės,
išskyrus prievoles, atsirandančias dėl 5 straipsnyje
nurodytų ryšių, ir

c) vaikams tenkančios tėvų išlaikymo prievolės.

2 Jei kreditorius neturi galimybės gauti iš skolininko
išlaikymo išmokas taikant 3 straipsnyje nurodytą teisę,
taikoma teismo vietos teisė.

3 Neatsižvelgiant į 3 straipsnį, jei kreditorius kreipėsi į
valstybės narės, kurioje yra skolininko nuolatinę
gyvenamoji vieta, kompetentingą instituciją, taikoma
teismo vietos teisė. Tačiau jei kreditorius neturi galimybės
gauti iš skolininko išlaikymo išmokas taikant minėtą teisę,
taikoma kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos
valstybės teisė.

4 Jei kreditorius neturi galimybės gauti iš skolininko
išlaikymo išmokų taikant 3 straipsnyje ir šio straipsnio 2
ir 3 dalyse nurodytą teisę, jeigu įmanoma, taikoma
valstybės, kurios pilietybę turi ir kreditorius, ir
skolininkas, teisė.

5 straipsnis Speciali sutuoktiniais ir buvusiems
sutuoktiniais taikoma taisyklė

Jei išlaikymo prievolės susijusios su sutuoktiniais,
buvusiais sutuoktiniais ar anuliotos santuokos šalimis, 3
straipsnis netaikomas, jei viena iš šalių prieštarauja jo
taikymui ir jei kitos valstybės, visų pirma jų paskutinės
bendros nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės, teisė
yra glaudžiau susijusi su santuoka. Tokiu atveju taikoma
tos kitos valstybės teisė.

6 straipsnis Speciali taisyklė dėl gynybos

Išlaikymo prievolių, nesusijusių su vaiko išlaikymo
prievoles, atsirandančiomis dėl tėvų ir vaikų santykių,
ir nurodytų 5 straipsnyje, atveju skolininkas gali užginčyti
kreditoriaus pateiktą ieškinį, remdamasis tuo, kad tokia
prievoles nėra numatyta nei pagal skolininko nuolatinės
gyvenamosios vietos valstybės, nei pagal valstybės,
kurios pilietybę turi abi šalys, jei tokia yra, teisę.

7 straipsnis Teisės, taikytinos konkrečios bylos atveju,
nurodymas

1 Neatsižvelgiant į 3–6 straipsnių nuostatas, išlaikymo
kreditorius ir skolininkas gali aiškiai nurodyti, kad tam
tikroje valstybėje nagrinėjamai konkrečiai bylai dėl
išlaikymo būtų taikytina tos valstybės teisė.

2 Toks nurodymas šią bylą nagrinėjančioje institucijoje
įforminamas rašytiniu susitarimu, kurį pasirašo abi šalys,
arba užregistruojamu bet kurioje laikmenoje, kurioje
pateikta informacija būtų galima vėliau remtis.

* Visas Baigiamojo akto tekstas skelbiamas Dvidešimt pirmosios sesijos
protokole (2007).

8 straipsnis *Taikytinos teisės nurodymas*

1 Neatsižvelgiant į 3–6 straipsnių nuostatas, išlaikymo kreditorius ir skolininkas gali bet kuriuo metu nurodyti, kad išlaikymo prievolėms būtų taikoma viena iš toliau nurodytų teisių:

a) valstybės, kurios pilietybę teisės nurodymo metu turi kuri nors iš šalių, teisė;

b) valstybės, kuri teisės nurodymo metu yra kurios nors iš šalių nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė, teisė;

c) teisė, kurią šalys nurodė taikyti jų nuosavybės režimui, arba nuosavybės režimui faktiškai taikoma teisė;

d) teisė, kurią šalys nurodė taikyti jų skyrybų arba separacijos atveju, arba skyrybų ar separacijos atveju faktiškai taikoma teisė.

2 Toks susitarimas sudaromas raštu arba užregistruojamas bet kurioje laikmenoje, kurioje pateikta informacija būtų galima vėliau remtis, ir jį pasirašo abi šalys.

3 Šio straipsnio 1 dalis netaikoma jaunesnių nei 18 metų arba suaugusių asmenų, kurie dėl pablogėjusių arba nepakankamų protinių ir fizinių sugebėjimų nepajėgia apginti savo interesų, išlaikymo prievolėms.

4 Neatsižvelgiant į teisę, kurią šalys nurodė pagal šio straipsnio 1 dalį, klausimas, ar kreditorius gali atsisakyti teisės į išlaikymą, sprendžiamas pagal valstybės, kuri teisės nurodymo metu yra kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė, teisę.

5 Šalių nurodyta teisė netaikoma, jei ją taikant kuri nors šalis susidurtų su akivaizdžiai neteisingomis ar nepagrįstomis pasekmėmis, nebent šalys teisės nurodymo metu buvo apie jas informuotos ir apie jas žinojo.

9 straipsnis *„Nuolatinė gyvenamoji vieta“ vietoj „pilietybės“*

Valstybė, kurios teisėje sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“ vartojama kaip siejamasis veiksnys šeimos teisės klausimais, gali informuoti Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Nuolatinį biurą, kad jos institucijų nagrinėjamų bylų atveju 4 ir 6 straipsniuose pateikiamas žodis „pilietybė“ pakeičiamas į terminą „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip nustatyta toje valstybėje.

10 straipsnis *Viešosios įstaigos*

Viešosios įstaigos teisę reikalauti, kad jai būtų kompensuotos kreditoriui išmokėtos išmokos, kurios jam buvo mokamos vietoj išlaikymo, reglamentuoja tai įstaigai taikytina teisė.

11 straipsnis *Taikytinos teisės apimtis*

Pagal išlaikymo prievolei taikytiną teisę, *inter alia*, nustatoma:

a) ar kreditorius gali reikalauti išlaikymo, kokio dydžio ir iš ko;

b) kokio dydžio išlaikymo kreditorius gali reikalauti atgaline data;

c) išlaikymo išmokos dydžio apskaičiavimo ir indeksavimo pagrindas;

d) kas turi teisę iškelti bylą dėl išlaikymo, išskyrus klausimus, susijusius su procesiniu veiksmu ir atstovavimu procese;

e) senaties terminai;

f) išlaikymo skolininko prievolės mastas tuo atveju, kai viešojo įstaiga siekia susigrąžinti išmokas, kurios buvo mokamos kreditoriui vietoj išlaikymo.

12 straipsnis *Atgalinio nukreipimo arba nukreipimo į trečiosios valstybės teisę (renvoi) netaikymas*

Protokole „teisė“ – valstybėje galiojanti teisė, išskyrus teisės pasirinkimo taisykles.

13 straipsnis *Viešojo tvarka*

Protokole apibrėžtos teisės galima netaikyti tik tuo atveju, jeigu jos taikymas akivaizdžiai pažeistų teismo vietos viešąją tvarką.

14 straipsnis *Išlaikymo dydžio išmokos nustatymas*

NET jei pagal taikytiną teisę numatyta kitaip, nustatant išlaikymo išmokos dydį, atsižvelgiama į kreditoriaus poreikius, skolininko išteklius ir į kompensacijas, kurias kreditorius gavo vietoj periodinių išlaikymo išmokų.

15 straipsnis *Protokolo netaikymas nacionalinės teisės kolizijos atveju*

1 Susitariančioji Valstybė, kurioje išlaikymo prievolėms taikomos skirtingos teisės sistemos ar teisės taisyklės, Protokolo normų neprivalo taikyti kolizijos atvejais, kilusiais tik dėl tokių skirtingų sistemų ar teisės taisyklių.

2 Šis straipsnis netaikomas regioninei ekonominės integracijos organizacijai.

16 straipsnis *Neunifikuotos teisės sistemos. Teritorijos klausimai*

1 Jei valstybėje, kurios skirtinguose teritoriniuose vienetuose šio Protokolo taikymo srityje taikomos dvi ar kelios teisės sistemos ar skirtingos teisės taisyklės:

a) bet kokia nuoroda į valstybės teisę, kai reikia, laikoma nuoroda į atitinkamame teritoriniame vienete galiojančią teisę;

b) bet kokia nuoroda į tos valstybės kompetentingas institucijas ar viešąsias įstaigas, kai reikia, laikoma nuoroda į institucijas ir įstaigas, įgaliotas veikti atitinkamame teritoriniame vienete;

c) bet kokia nuoroda į gyvenamąją vietą toje valstybėje, kai reikia, laikoma nuoroda į gyvenamąją vietą atitinkamame teritoriniame vienetė;

d) bet kokia nuoroda į valstybę, kurios pilietybę turi du asmenys, laikoma nuoroda į teritorinį vienetą, nustatytą pagal tos valstybės teisę arba, jei nėra atitinkamų taisyklių, nuoroda į teritorinį vienetą, su kuriuo išlaikymo prievolė yra glaudžiausiai susijusi;

e) bet kokia nuoroda į valstybę, kurios pilietis yra asmuo, laikoma nuoroda į teritorinį vienetą, nustatytą pagal tos valstybės teisę arba, jei nėra atitinkamų taisyklių, nuoroda į teritorinį vienetą, su kuriuo tas asmuo yra glaudžiausiai susijęs.

2 Siekiant nustatyti pagal Protokolą taikytiną teisę valstybei, kurią sudaro du ar keli teritoriniai vienetai, kurių kiekvienas turi savo teisės sistemą arba teisės taisyklės klausimais, kuriuos reglamentuoja šis Protokolas, taikomos šios taisyklės:

a) jei tokioje valstybėje galioja taisyklės, nurodančios, kurio teritorinio vieneto teisė taikytina, tai taikoma to vieneto teisė;

b) jei tokių taisyklių nėra, tai taikoma atitinkamo teritorinio vieneto teisė, kaip apibrėžta šio straipsnio 1 dalyje.

3 Šis straipsnis netaikomas regioninei ekonominės integracijos organizacijai.

17 straipsnis *Neunifikuotos teisės sistemos. Asmenys*

Siekiant nustatyti pagal Protokolą taikytiną teisę valstybei, kurioje yra dvi ar kelios teisės sistemos ar skirtingos teisės taisyklės, taikytinos įvairių kategorijų asmenims klausimais, kuriuos reglamentuoja šis Protokolas, bet kokia nuoroda į tokios valstybės teisę laikoma nuoroda į toje valstybėje galiojančių taisyklių nustatytą teisės sistemą.

18 straipsnis *Suderinimas su ankstesnėmis Hagos konvencijomis dėl išlaikymo*

Susitariančiųjų Valstybių tarpusavio santykiuose šis Protokolas pakeičia 1973 m. spalio 2 d. Hagos konvenciją dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės ir 1956 m. spalio 24 d. Hagos konvenciją dėl vaikų išlaikymo prievolės taikytinos teisės.

19 straipsnis *Suderinimas su kitais dokumentais*

1 Šis Protokolas nedaro poveikio jokiame tarptautiniame dokumentui, kurio šalys yra arba tampa Susitariančiosios Valstybės ir kuriame yra nuostatų šio Protokolo reglamentuojamais klausimais, jei valstybės, tokio dokumento šalys, nėra pateikusios priešingos deklaracijos.

2 Šio straipsnio 1 dalis taip pat taikoma suderintiems įstatymams, paremtiems specialiais atitinkamų valstybių regioninio ar kitokio pobūdžio ryšiais.

20 straipsnis *Vienodas aiškinimas*

Aiškinant šį Protokolą atsižvelgiama į jo tarptautinį pobūdį ir poreikį skatinti vienodai jį taikyti.

21 straipsnis *Protokolo praktinio veikimo peržiūra*

1 Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Generalinis sekretorius priėmęs sušaukia specialią komisiją šio Protokolo praktiniam veikimui peržiūrėti.

2 Tokios peržiūros tikslais Susitariančiosios Valstybės bendradarbiauja su Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Nuolatinio biuro ir kaupia su Protokolo taikymu susijusią teismų praktiką.

22 straipsnis *Pereinamojo laikotarpio nuostatos*

Šis Protokolas netaikomas išlaikymui, kurio reikalaujama Susitariančiojoje Valstybėje, už laikotarpį iki Protokolo įsigaliojimo toje valstybėje dienos.

23 straipsnis *Pasirašymas, ratifikavimas ir prisijungimas*

1 Šis Protokolas teikiamas pasirašyti visoms valstybėms.

2 Šis Protokolas turi būti pasirašančiųjų valstybių ratifikuojamas, priimamas arba patvirtinamas.

3 Prie šio Protokolo gali prisijungti visos valstybės.

4 Ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo arba prisijungimo dokumentai deponuojami Nyderlandų Karalystės užsienio reikalų ministerijoje, kuri yra Protokolo depozitaras.

24 straipsnis *Regioninės ekonominės integracijos organizacijos*

1 Regioninė ekonominės integracijos organizacija, kurią sudaro tik suverenios valstybės ir kuri turi kompetenciją nagrinėti kai kuriuos arba visus šio Protokolo reglamentuojamus klausimus, taip pat gali pasirašyti, priimti, patvirtinti šį Protokolą arba prisijungti prie jo. Regioninė ekonominės integracijos organizacija tokiu atveju turi Susitariančiosios Valstybės teises ir pareigas tiek, kiek organizacija turi kompetenciją nagrinėti šio Protokolo reglamentuojamus klausimus.

2 Regioninė ekonominės integracijos organizacija pasirašydama, priimdama, patvirtindama arba prisijungdama raštu informuoja depozitarą apie šio Protokolo reglamentuojamus klausimus, dėl kurių kompetenciją organizacijai perdavė jos valstybės narės. Organizacija nedelsdama raštu informuoja depozitarą apie visus savo kompetencijos pasikeitimus, kaip nurodyta pagal šią dalį paskelbtame paskutiniame pranešime.

3 Regioninė ekonominės integracijos organizacija pasirašydama, priimdama, patvirtindama arba prisijungdama gali pareikšti pagal 28 straipsnį, kad ji įgyvendina kompetenciją dėl visų šio Protokolo reglamentuojamų klausimų ir kad valstybės narės, kurios atitinkamu klausimu perdavė kompetenciją regioninei

ekonominės integracijos organizacijai, privalo laikytis Protokolo atsižvelgiant į tai, kad organizacija jį pasirašė, priėmė, patvirtino arba prie jo prisijungė.

4 Įsigaliojant Protokolui į bet kokius regioninės ekonominės integracijos organizacijos deponuojamus dokumentus atsižvelgiama tik tuomet, jei regioninė ekonominės integracijos organizacija pateikia deklaraciją pagal šio straipsnio 3 dalį.

5 Kai reikia, visos šio Protokolo nuorodos į „Susitariančiąją Valstybę“ arba „valstybę“ taip pat taikomos regioninei ekonominės integracijos organizacijai, kuri yra Protokolo šalis. Jeigu regioninė ekonominės integracijos organizacija pagal šio straipsnio 3 dalį pateikia deklaraciją, kai reikia, visos šio Protokolo nuorodos į „Susitariančiąją Valstybę“ arba „valstybę“ taip pat taikomos atitinkamoms organizacijos valstybėms narėms.

25 straipsnis *Įsigaliojimas*

1 Šis Protokolas įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus trims mėnesiams po antrojo 23 straipsnyje nurodyto ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo arba prisijungimo dokumento deponavimo.

2 Vėliau Protokolas įsigalioja:

a) kiekvienai valstybei arba regioninei ekonominės integracijos organizacijai, kaip apibrėžta 24 straipsnyje, jį ratifikavus, priėmus, patvirtinus arba prie jo prisijungus, pirmą mėnesio dieną praėjus trims mėnesiams nuo ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo arba prisijungimo dokumento deponavimo;

b) kiekviename teritoriniame vienetė, kuriame šio Protokolo galiojimas buvo išplėstas pagal 26 straipsnį, pirmą mėnesio dieną praėjus trims mėnesiams nuo pranešimo apie tame straipsnyje nurodytą deklaraciją.

26 straipsnis *Deklaracijos dėl neunifikuotų teisės sistemų*

1 Jei valstybė turi du ar keletą teritorinių vienetų, kuriuose taikomos skirtingos su šiame Protokole nagrinėjamais klausimais susijusios teisės sistemos, pasirašydama, ratifikuodama, priimdama, patvirtindama ar prie jo prisijungdama ji gali pareikšti pagal 28 straipsnį, kad Protokolas taikomas visiems jos teritoriniams vienetams arba tik vienam ar keliems iš jų, ir gali pakeisti tokią deklaraciją bet kada pateikdama kitą deklaraciją.

2 Apie kiekvieną tokią deklaraciją pranešama depozitarui ir aiškiai nurodomi teritoriniai vienetai, kuriems taikomas šis Protokolas.

3 Jei valstybė nepateikia jokios deklaracijos pagal šį straipsnį, Protokolas taikomas visiems tos valstybės teritoriniams vienetams.

4 Šis straipsnis netaikomas regioninei ekonominės integracijos organizacijai.

27 straipsnis *Išlygos*

Negali būti daroma jokių šio Protokolo taikymo išlygų.

28 straipsnis *Deklaracijos*

1 24 straipsnio 3 dalyje ir 26 straipsnio 1 dalyje nurodytos deklaracijos gali būti teikiamos pasirašant, ratifikuojant, priimant, patvirtinant arba prisijungiant arba bet kuriuo kitu metu po to ir gali būti bet kuriuo metu pakeičiamos arba panaikinamos.

2 Apie pareiškimą, pakeitimą ir panaikinimą pranešama depozitarui.

3 Pasirašant, ratifikuojant, priimant, patvirtinant arba prisijungiant pateikta deklaracija atitinkamoje valstybėje įsigalioja kartu su šiuo Protokolu.

4 Vėliau pateiktos deklaracijos ir visi deklaracijos pakeitimai arba jos panaikinimas įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus trims mėnesiams nuo tos dienos, kai depozitaras gavo deklaraciją.

29 straipsnis *Denonsavimas*

1 Bet kuri šio Protokolo Susitariančioji Valstybė gali jį denonsuoti depozitarui adresuotu rašytiniu pranešimu. Denonsavimas gali būti taikomas tik tam tikriems valstybės neunifikuotos teisės sistemos teritoriniams vienetams, kuriuose galioja šis Protokolas.

2 Denonsavimas įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus dvylikai mėnesių nuo tos dienos, kai depozitaras gavo pranešimą. Jeigu pranešime nurodytas ilgesnis denonsavimo įsigaliojimo terminas, denonsavimas įsigalioja pasibaigus ilgesniam terminui po to, kai depozitaras gavo pranešimą.

30 straipsnis *Pranešimas*

Depozitaras Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos valstybėms narėms, kitoms valstybėms ir regioninėms ekonominės integracijos organizacijoms, kurios pasirašė, ratifikavo, priėmė, patvirtino arba prisijungė pagal 23 ir 24 straipsnius, praneša apie:

a) 23 ir 24 straipsniuose nurodytą pasirašymą, ratifikavimą, priėmimą, patvirtinimą ir prisijungimą;

b) Protokolo įsigaliojimo datą, remiantis 25 straipsniu;

c) 24 straipsnio 3 dalyje ir 26 straipsnio 1 dalyje nurodytas deklaracijas;

d) bet koki denonsavimą, kaip apibrėžta 29 straipsnyje.

Tai patvirtindami, toliau nurodyti tinkamai įgalioti asmenys pasirašė šį Protokolą.

Priimta 2007 m. lapkričio 23 d. Hagoje vienu egzemplioriumi, kurio tekstai anglų ir prancūzų kalbomis yra autentiški ir kuris deponuojamas Nyderlandų Karalystės Vyriausybės archyvuose; patvirtinta kopija diplomatiniais kanalais siunčiama kiekvienai Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos valstybei narei nuo jos dvidešimt pirmosios sesijos dienos, ir kiekvienai valstybei, kuri yra tos sesijos dalyvė.

Pranešimas

(vertimas)

Pranešimo turinys	puslapis
I DALIS. BENDROSIOS APLINKYBĖS	13
II DALIS. PROTOKOLO PAVADINIMAS, PREAMBULĖ IR BENDRA STRUKTŪRA	14
III DALIS. SVARBIAUSI PROTOKOLE NUMATYOTOS SISTEMOS ASPEKTAI	15
IV DALIS. KOMENTARAI PAGAL STRAIPSNIS	15
1 straipsnis Taikymo sritis	15
a Išlaikymo prievolėms taikytina teisė	15
b Išlaikymo prievolės, atsirandančios iš šeimos santykių	16
i Dalyko požiūriu platesnė nei Konvencijos taikymo sritis	16
ii Išlaikymo prievolės, atsirandančios iš šeimos santykių	17
c Sprendimų, priimtų pagal protokolą, taikymo sritis	17
2 straipsnis Visuotinis taikymas	18
3 straipsnis Bendra taisyklė dėl taikytinos teisės	18
a Šios sąsajos priežastis	18
b Sąvoka „įprastinė gyvenamoji vieta“	18
c Įprastinės gyvenamosios vietos pasikeitimas	19
4 straipsnis Tam tikriems kreditoriams palankios specialios taisyklės	19
a 4 straipsnio taikymo sritis	19
b Subsidiari sąsaja su lex fori	21
c Siejamųjų veiksmų pakeitimas, jeigu kreditorius iškelia bylą skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje	21
i Pagrindinė sąsaja su lex fori	22
ii Subsidiari sąsaja su kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teise	22
d Subsidiari sąsaja su bendra šalių pilietybe	22
5 straipsnis Specialioji sutuoktiniais ir buvusiems sutuoktiniais taikoma taisyklė	23
a Specialiosios taisyklės priežastis	23
b Išvengimo išlygos veikimas	24
i Vienos iš šalių prašymas	24
ii Glaudesnės sąsajos	25
c 5 straipsnio taikymo sritis	25

6 straipsnis Speciali taisyklė dėl gynybos	26
a 6 straipsnio taikymo sritis	26
b 6 straipsnyje numatytas mechanizmas	27
7 ir 8 straipsniai Taikytinos teisės pasirinkimas	27
7 straipsnis Teisės, taikytinos konkrečios bylos atveju, nurodymas	28
a 7 straipsnio taikymo sritis	28
b Pasirinkimas konkrečiam procesui	28
c Pasirinkimo būdas	29
8 straipsnis Taikytinos teisės nurodymas	29
a 8 straipsnio taikymo sritis	29
b Kokią teisę galima pasirinkti?	30
c Papildomos galimybės pagal c ir d punktus	30
i Nuosavybės režimui reglamentuoti nustatyta teisė	31
ii Nuosavybės režimui faktiškai taikoma teisė	31
iii Gyvenimui skyrium (separacijai) ar santuokos nutraukimui taikyti nurodyta teisė	31
iv Gyvenimui skyrium (separacijai) ar santuokos nutraukimui faktiškai taikoma teisė	31
d Pasirinkimo būdas	31
e Pasirinkimo padarinių ribojimas	32
i Kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisės taikymas teisei atsisakyti išlaikymo	32
ii Švelninamieji teismo įgaliojimai	32
f Šalių susitarimo buvimas ir galiojimas	32
9 straipsnis „Nuolatinė gyvenamoji vieta“ vietoj „pilietybės“	33
10 Viešosios įstaigos	34
11 straipsnis Taikytinos teisės apimtis	34
12 straipsnis Atgalinio nukreipimo arba nukreipimo į trečiosios valstybės teisę (renvoi) netaikymas	35
13 straipsnis Viešoji tvarka	35
14 straipsnis Išlaikymo išmokos dydžio nustatymas	35
15–17 straipsniai Neunifikuotos teisinės sistemos	36
15 straipsnis Protokolo netaikymas nacionalinės teisės kolizijos atveju	36
16 straipsnis Neunifikuotos teisės sistemos. Teritorijos klausimai	36
17 straipsnis Neunifikuotos teisės sistemos. Asmenys	37
18 straipsnis Suderinimas su ankstesnėmis Hagos konvencijomis dėl išlaikymo	38
19 straipsnis Suderinimas su kitais dokumentais	38
20 straipsnis Vienodas aiškinimas	38
21 straipsnis Protokolo praktinio veikimo peržiūra	39
22 straipsnis Pereinamojo laikotarpio nuostatos	39

23 straipsnis	<i>Pasirašymas, ratifikavimas ir prisijungimas</i>	39
24 straipsnis	<i>Regioninės ekonominės integracijos organizacijos</i>	39
25 straipsnis	<i>Įsigaliojimas</i>	40
26 straipsnis	<i>Deklaracijos dėl neunifikuotų teisės sistemų</i>	40
27 straipsnis	<i>Išlygos</i>	41
28–30 straipsniai	<i>Deklaracijos, denonsavimas, pranešimai</i>	41
28 straipsnis	<i>Deklaracijos</i>	41
29 straipsnis	<i>Denonsavimas</i>	41
30 straipsnis	<i>Pranešimas</i>	41

1 2007 m. lapkričio 23 d. Hagoje surengtos Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos dvidešimt pirmojoje sesijoje buvo patvirtintas dviejų tarptautinių dokumentų, skirtų tarptautiniam išlaikymo išieškojimui palengvinti, – *Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo* (toliau – Konvencija) ir *Hagos protokolo dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės* (toliau – Protokolas), – tekstas. Šis aiškinamasis pranešimas susijęs su Protokolu, o Konvencijai yra skirtas atskiras pranešimas, kurį parengė Alegría Borrás (Ispanija) ir Jennifer Degeling (Australija), padedant Nuolatinio biuro nariams Williamui Duncanui ir Philippe’ui Lortie (toliau – Borrás ir Degeling pranešimas).

2 Išlaikymo prievolės taikytinos teisės klausimas nuo pat pradžių buvo priskirtas oficialiems Tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo specialiosios komisijos, parengusios pirminį Konvencijos ir Protokolo projektą, įgaliojimams: 1999 m. balandžio mėn. Specialiosios komisijos posėdyje¹ nuspręsta, kad konferencijos būsimą darbo darbotvarkėje pirmenybę reikėtų teikti išsamesnės konvencijos dėl išlaikymo prievolių parengimui, taip pagerinant esamas Hagos konvencijas šiuo klausimu ir įtraukiant nuostatas, susijusias su teismų ir administraciniu bendradarbiavimu². Iš esamų Hagos konvencijų, susijusių su išlaikymo prievolėmis, dvi skirtos taikytinos teisės nustatymui; tai yra 1956 m. spalio 24 d. Hagos konvencija dėl vaikų išlaikymo prievolės taikytinos teisės (toliau – 1956 m. Hagos konvencija dėl išlaikymo) ir 1973 m. spalio 2 d. Hagos konvencija dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės (toliau – 1973 m. Hagos konvencija dėl išlaikymo (taikytina teisė)).

3 Vadovaudamasis devynioliktosios sesijos sprendimu, generalinis sekretorius sušaukė Specialiąją komisiją, kuri Hagoje posėdžiavo 2003 m. gegužės 5–16 d., 2004 m. birželio 7–18 d., 2005 m. balandžio 4–15 d., 2006 m. birželio 19–28 d. ir 2007 m. gegužės 8–16 d. Fausto Pocar (Italija) buvo išrinktas Specialiosios komisijos pirmininku, o Mária Kurucz (Vengrija), Mary Helen Carlson (Jungtinės Amerikos Valstijos) ir Jin Sun (Kinija) – pirmininko pavaduotojais. Alegría Borrás ir Jennifer Degeling buvo išrinktos *bendrapranešėjomis*. Rengimo komitetas sudarytas pirmininkaujant Janui Doogue (Naujoji Zelandija). Specialiosios komisijos ir Rengimo komiteto darbui labai padėjo svarbiausi pirminiai dokumentai³ ir generalinio sekretoriaus pavaduotojo Williamo Duncano, atsakingo už sekretoriato mokslinį darbą, ir pirmojo sekretoriaus Philippe’o Lortie pastabos.

¹ Apie šios sesijos istoriją ir sprendimus žr. Borrás ir Degeling pranešimo (skelbiamas Hagos konferencijos svetainėje www.hcch.net) 1–5 punktus.

² Žr. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Devynioliktosios sesijos baigiamąjį aktą *Devynioliktosios sesijos protokolas (2001–2002)*, I tomą „Miscellaneous matters“, p. 35–47, p. 45.

³ Visų pirma žr. W. Duncan „Towards a New Global Instrument on the International Recovery of Child Support and other Forms of Family Maintenance“, 2003 m. balandžio mėn. prel. dok. Nr. 3, skirtas 2003 m. gegužės mėn. Specialiajai komisijai dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo (skelbiama www.hcch.net).

4 2003 m. gegužės mėn. įvykusiame pirmajame posėdyje, vadovaudamasi savo įgaliojimais, Specialioji komisija aptarė klausimą, ar naujajame dokumente turėtų būti nuostatų, susijusių su sprendimais dėl išlaikymo priimančių institucijų taikytina teise, o jeigu taip, tai kokios taisyklės turėtų būti išdėstytos šiose nuostatose. Po diskusijos paaiškėjo dvi priešingos pozicijos. Nors dauguma civilinės teisės sistemos atstovų pritarė, kad būtų įtraukta tam tikra taikytinos teisės tvarka, dauguma bendrosios teisės (*common law*) valstybių delegacijų tam prieštaravo⁴. Šis prieštaravimas nesunkiai suprantamas, turint omenyje tai, kad daugumoje bendrosios teisės šalių sprendimai dėl išlaikymo paprastai priimami remiantis *lex fori*. *Lex fori* taip pat dažnai taikoma valstybėse, kuriose yra administracinės išlaikymo išieškojimo sistemos, ir ne visos jos yra bendrosios teisės šalys.

5 Dauguma delegacijų, palankiai vertinusių bendro taikytinos teisės režimo įtraukimą, manė, kad per šias derybas yra išskirtinė galimybė persvarstyti 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijas dėl išlaikymo ir jos negalima praleisti. Nors apskritai 1973 m. konvencija buvo visai vykusiai ir ja turėjo būti pirmiausia vadovaujamasi rengiant naują dokumentą, kai kuriuos iš jos sprendimų reikia persvarstyti ir modernizuoti siekiant ištaisyti trūkumus ir užtikrinti, kad Konvenciją ratifikuotų daugiau valstybių⁵. Todėl į persvarstymo procesą reikėjo įtraukti visas valstybes, o ne vien tas, kurios jau yra 1956 ar 1973 m. konvencijos šalys.

6 Pirmininkui pasiūlius, Specialioji komisija nusprendė sudaryti Taikytinos teisės darbo grupę (toliau – TTDG), į kurią įėjo valstybių, 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijų dėl išlaikymo šalių, ir kitų valstybių ekspertai ir kuriai pirmininkavo autorius. Remdamasi gautais įgaliojimais, kurie buvo atnaujinti ir patikslinti per 2004, 2005 ir 2006 m. Specialiosios komisijos posėdžius, TTDG parengė išlaikymo prievolės taikytinos teisės dokumento darbinį projektą (toliau – darbinis projektas). Pirmoji darbinio projekto versija buvo pateikta kaip TTDG 2006 m. birželio mėn. pranešimo priedas⁶ ir aptarta 2006 m. liepos mėn. Specialiosios komisijos posėdyje. Ši komisija 2007 m. gegužės mėn. nusprendė

⁴ Kanada, kurios provincijos ir teritorijos taiko dualistinį požiūrį, nors jis siauresnis nei numatytasis 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė), norėjo į būsimą dokumentą įtraukti kokią nors taikytinos teisės tvarką. Jos bendrosios teisės sistemą taikančiose provincijose ir teritorijose taikytina vaiko įprastinės gyvenamosios vietos teisė; jeigu vaikas pagal tą teisę neatitinka išlaikymo skyrimo sąlygų, taikoma teismo vietos teisė (žr., pvz., *Inter-Jurisdictional Support Orders Act* (Manitoba) 12 straipsnio 1 dalį). Kvebeke, kuris priklauso kontinentinės teisės sistemai, savo ruožtu taikytina išlaikymo kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisė, o kitu atveju – skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos teisė (Civilinio kodekso 3094 straipsnis).

⁵ Pranešimo rengimo metu 1973 m. konvencija galiojo 14 valstybių (Estijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Japonijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Portugalijoje, Prancūzijoje, Šveicarijoje, Turkijoje ir Vokietijoje). 1956 m. konvencija galiojo 12 valstybių (Austrijoje, Belgijoje, Ispanijoje, Italijoje, Japonijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Portugalijoje, Prancūzijoje, Šveicarijoje, Turkijoje ir Vokietijoje).

⁶ „Taikytinos teisės darbo grupės pranešimas“, parengtas darbo grupės pirmininko Andrea Bonomi, 2006 m. birželio 22 d. prel. dok. Nr. 22, skirtas 2006 m. birželio mėn. Specialiajai komisijai dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo (skelbiamas www.hcch.net).

sušaukti Specialiąją komisiją, kad ši kaip svarbiausią aspektą aptartų taikytiną teisę. Antrąją darbinio projekto versiją⁷, kurios komentaras pateiktas 2007 m. balandžio mėn. TTDG pranešime⁸, 2007 m. gegužės mėn. Specialioji komisija rėmėsi savo posėdyje.

7 Pagrindinis 2007 m. gegužės mėn. įvykusio Specialiosios komisijos posėdžio klausimas – taikytina teisė. Komisija pirmiausia nusprendė, kad su taikytina teise susijusios taisyklės bus išdėstytos Protokole, kuris formaliai būtų atskirtas nuo Konvencijos. Ji taip pat susitarė parengti pirminį Protokolo projektą⁹, kuris kartu su aiškinamuoju pranešimu¹⁰ tapo konferencijos dvidešimt pirmosios sesijos, vykusios 2007 m. lapkričio 5–23 d. Hagoje, diskusijų pagrindu. Tada autorius buvo išrinktas Protokolo aiškinamojo pranešimo *pranešėju*.

8 Hagos konferencijos dvidešimt pirmosios sesijos plenarinei sesijai pirmininkavo Teun Struycken (Nyderlandai). Pirmininko pavaduotojai buvo Gilberto Vergne Saboia (Brazilijos ambasadorius), Xue Hanqin (Kinijos ambasadorė), Ioannis Voulgaris (Graikija), Dorothée van Iterson (Nyderlandai), Jan Doogue (Naujoji Zelandija), Alexander Y. Bavykin (Rusijos Federacija), Hlengiwe B. Mkhize (Pietų Afrikos ambasadorė) ir Mary Helen Carlson (Jungtinės Amerikos Valstijos).

9 Konferencijos diplomatinė sesija patikėjo Konvenciją parengti jos I komisijai, kuriai pirmininkavo Mária Kurucz (Vengrija), o Protokolą – II komisijai, kuriai pirmininkavo autorius. I komisijos pirmininko pavaduotojai buvo Lixiao Tian (Kinija) ir Mary Helen Carlson (Jungtinės Amerikos Valstijos), II komisijos pirmininko pavaduotojai – Nádia de Araújo (Brazilija) ir Shinichiro Hayakawa (Japonija). Be 68 konferencijos narių, kuriems buvo atstovaujama dvidešimt pirmojoje sesijoje, delegatų, joje taip pat dalyvavo stebėtojai iš 14 valstybių, kurios nėra narės, ir devynių tarpviriausybių ir nevyriausybių organizacijų stebėtojai.

10 Projekto rengimo komitetas, kuriam pirmininkavo Jan Doogue (Naujoji Zelandija), buvo sudarytas darbui su I ir II komisijų protokolais. Be pirmininko, Projekto rengimo komitetą sudarė abiejų komisijų *pranešėjai*, *ex officio* – Nuolatinio biuro nariai, ir šie ekspertai: Denise Gervais (Kanada), Katja Lenzing (Europos bendrija), María Elena Mansilla y Mejía (Meksika) ir Mary Helen

Carlson (Jungtinės Amerikos Valstijos) kartu su James Ding (Kinija), Lixiao Tian (Kinija), Miloš Hatapka (Europos bendrija), Edouard de Leiris (Prancūzija), Paul Beaumont (Jungtinė Karalystė) ir Robert Keith (Jungtinės Amerikos Valstijos).

11 Trečiasis Protokolo projekto svarstymas baigtas 2007 m. lapkričio 22 d. plenarinėje sesijoje. Protokolo projektas oficialiai priimtas 2007 m. lapkričio 23 d. baigiamojame sesijoje, pasirašius Dvidešimt pirmosios sesijos baigiamąjį aktą.

II DALIS. PROTOKOLO PAVADINIMAS, PREAMBULĖ IR BENDRA STRUKTŪRA

12 Protokolo pavadinime „Protokolas dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės“ pabrėžiama, kad pagrindinis šio dokumento tikslas – nustatyti vienodas išlaikymo prievolės taikytinos teisės nustatymo taisykles. Šiuo pavadinimu pakartotas 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė), kurios tikslas – toks pat, pavadinimas.

13 Protokole nėra taisyklių, susijusių su jurisdikcijos kolizija (institucijų jurisdikcija ir sprendimų pripažinimas bei vykdymas), taip pat taisyklių, susijusių su valstybių administraciniu bendradarbiavimu. Kai kurie iš šių klausimų reglamentuojami Konvencijoje (administracinis bendradarbiavimas siekiant tarptautinio išlaikymo išieškojimo ir jo metu ir užsienio sprendimų pripažinimas bei vykdymas).

14 Kitaip nei Konvencijoje, kurios pavadinime aiškiai minimas vaiko išlaikymas ir kitos šeimos išlaikymo išmokos, Protokolo pavadinime šiuo atžvilgiu nieko nenurodyta. Tai reiškia labai plačią taikymo sritį, kuri Protokolui suteikiama pagal jo 1 straipsnį: Protokolu išlaikymo prievolės taikytina teisė nustatoma remiantis bet kokiais šeimos santykiais, neribotai ir be jokių galimų išlygų (plg. 27 straipsnį). Vaiko išlaikymas yra įtrauktas į jo taikymo sritį, taip pat suaugusiesiems mokėtinas išlaikymas remiantis Protokolu nustatyta teise.

15 Pavadinimas „Protokolas“ buvo aptariamasis diplomatinės sesijos II komisijoje iki jos paskutinio 2007 m. lapkričio 22 d. posėdžio, skirto antrajam Protokolo projekto svarstymui. Pagal sprendimą dėl formalaus Protokolo atskyrimo nuo Konvencijos¹¹ kai kurios delegacijos siūlė pakeisti dokumento pavadinimą iš „Protokolas“ į „Konvencija“, nes nebuvo pakankamai aiški šio teksto ir Konvencijos tarpusavio priklausomybė¹². Aptarus abiejų sprendimų pranašumus ir trūkumus, galiausiai buvo susitarta dėl pavadinimo „Protokolas“.

16 Nors žodis „Protokolas“ nėra įprastas Hagos konferencijoje priimtam dokumentui, jis geras tuo, kad pabrėžiami genezės ir funkciniai Protokolo ir Konvencijos ryšiai. Be bendrųjų aplinkybių (žr. 2 ir paskesnius punktus), reikėtų pažymėti, kad Protokolu, kaip ir

⁷ „Darbinis projektas dėl taikytinos teisės“, parengtas Išlaikymo prievolės taikytinos teisės darbo grupės, kuri posėdžiavo 2006 m. lapkričio 17–18 d. Hagoje, 2007 m. sausio 24 d. prel. dok. Nr. 24, skirtas 2007 m. gegužės mėn. Specialiajai komisijai dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo (skelbiama www.hcch.net).

⁸ „Taikytinos teisės darbo grupės pranešimas“, parengtas darbo grupės pirmininko Andrea Bonomi, 2007 m. balandžio 27 d. prel. dok. Nr. 27, skirtas 2007 m. gegužės mėn. Specialiajai komisijai dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo (skelbiama www.hcch.net).

⁹ „Pirminis Protokolo dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės projektas“, parengtas vadovaujant Specialiajai komisijai dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo ir patvirtintas Rengimo komiteto, 2007 m. birželio 30 d. prel. dok. Nr. 30, skirtas 2007 m. lapkričio mėn. dvidešimt pirmajai sesijai (skelbiama www.hcch.net).

¹⁰ „Pirminis Protokolo dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės projektas. Aiškinamasis pranešimas“, parengtas Andrea Bonomi, 2007 m. rugpjūčio mėn. prel. dok. Nr. 33, skirtas 2007 m. lapkričio mėn. dvidešimt pirmajai sesijai (skelbiama www.hcch.net).

¹¹ Plg. 23 straipsnį, kuriame leidžiama pasirašyti, ratifikuoti Protokolą ir prisijungti prie jo visoms valstybėms, nors jos ir nėra Konvencijos šalys.

¹² Žr. Protokolo Nr. 6 11 ir paskesnius punktus, 178 ir paskesnius punktus.

Konvencija, siekiama palengvinti tarptautinį išlaikymo išieškojimą – taikytinos teisės nustatymas (ir, jei reikia, užsienio teisės taikymas) yra vienas iš sunkumų, su kuriais gali susidurti išlaikymo kreditorius, teikiantis reikalavimą užsienyje įsisteigusiam skolininkui. Kai kuriais Protokole numatytais sprendimais, įskaitant visų pirma didesnio vaidmens suteikimą *lex fori*, palyginti su esamais dokumentais (plg. 4 ir 7 straipsnius), siekiama palengvinti sprendimo dėl išlaikymo priėmimą, ir jie grindžiami tuo pačiu rūpesčiu, kuriuo grindžiama ir Konvencija. Galiausiai reikėtų pažymėti, kad, atsižvelgiant į Protokolo *erga omnes* pobūdį (plg. jo 2 straipsnį), jeigu jį ratifikuotų daug valstybių, tai galėtų būti naudinga kreditoriams, net nuolat gyvenantiems valstybėse, kurios nėra prie jo prisijungusios (ir kurios nesvarsto galimybės tapti jo šalimis), – net ir tokiose valstybėse nuolat gyvenantys kreditoriai byloje, pradėtoje Susitariančiojoje Valstybėje (pvz., skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje), galės pasinaudoti tuo, kad bus taikomos Protokole nustatytos kreditoriui palankios vienodos taisyklės.

17 Šis funkcinis ryšys taip pat pabrėžiamas preambulėje, kurioje pažymėta, kad bendrų taisyklių dėl taikytinos teisės parengimas – tai naudingas Konvencijos papildymas. Toliau preambulėje apibendrinami kiti Protokolo rengimą nulėmę motyvai, visų pirma paminimas rūpinimasis kolizinių normų taisyklių vienodumu, taip pat 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijų dėl išlaikymo modernizavimas.

18 Protokole yra 30 straipsnių. Jis nepadalytas į skyrius, tačiau jo nuostatas galima suskirstyti į tris grupes. 1 ir 2 straipsniuose apibrėžta jo taikymo sritis *ratione materiae* ir *ratione loci*; 3–14 straipsniuose nustatoma išlaikymo prievolės taikytina teisė, taip pat nurodant taikymo sritį; 15–30 straipsniuose pateikiamos bendrosios ir baigiamosios nuostatos, kurios dabar daugumoje Hagos konferencijos parengtų dokumentų tapo įprastos.

III DALIS. SVARBIAUSI PROTOKOLE NUMATYTOS SISTEMOS ASPEKTAI

19 Siekiant tikslo persvarstyti ankstesnes konvencijas, susijusias su išlaikymo prievolės taikytina teise, visiškai nepaneigiant juose išdėstytos pozicijos, Protokole daugeliu atžvilgių vadovaujamasi tose konvencijose, visų pirma 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė), numatytais sprendimais. Tai visų pirma pasakytina apie taikymo sritį, kuri 1 ir 2 straipsniuose apibrėžta labai plačiai, savarankiškos kolizinės normos taikymą išlaikymo prievolei („sąsajos kategorija“) nepaisant pagrindinio šeimos santykio (1 straipsnio 2 dalis), bendrą taisyklę, grindžiamą išlaikymo prievolės sąsaja su kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teise (3 straipsnis), kai kurių „kumuliacinių“ subsidiarių sąsajų, palankių išlaikymo kreditoriui, pripažinimą (4 straipsnis) ir labai platų apibrėžimą klausimų, reglamentuojamų teise, nustatyta kaip taikytina išlaikymo prievolei (11 straipsnis). Protokolo sprendimus keliais atžvilgiais galima palyginti su 1989 m. liepos 15 d. Amerikos

Montevidejo konvencijoje (toliau – 1989 m. Montevidejo konvencija) priimtais sprendimais¹³.

20 Palyginti su 1973 m. Hagos konvencija (taikytina teisė), yra trys pagrindinės naujos. Pirma, didesnis vaidmuo suteiktas *lex fori* – ją raginama taikyti reikalavimams, kuriuos teikia kai kurios „privilegiuotos“ kreditorių kategorijos, prilyginant ją pagrindiniam kriterijui, o tokiu atveju kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisei tenka tik subsidiarus vaidmuo (4 straipsnio 3 dalis); dar įtraukiami įpareigojimai sutuoktiniams ir buvusiems sutuoktiniams, susiję su „pabėgimo“ sąlyga, paremta glaudžios sąsajos idėja (5 straipsnis), siekiant nutraukti besąlyginį ryšį su santuokos nutraukimui taikoma teise pagal 1973 m. konvencijos 8 straipsnį; galiausiai numatoma šalies autonomijos priemonė, du variantai: procedūrinis susitarimas, kuris leistų šalims bet kokios išlaikymo prievolės atžvilgiu pasirinkti *lex fori* konkrečiam procesui (7 straipsnis), ir galimybė, susijusi su taikytina teise, kuria bet kada gali pasinaudoti suaugusieji, galintys apginti savo interesus, taikant tam tikras sąlygas ir apribojimus (8 straipsnis).

IV DALIS. KOMENTARAI PAGAL STRAIPSNIUS

1 straipsnis Taikymo sritis

21 1 straipsnyje apibrėžiama Protokolo taikymo sritis – jo dalykas. Pagal šio straipsnio 1 dalį Protokole nustatoma teisė, taikytina visoms išlaikymo prievolėms, atsirandančioms iš šeimos santykių, tėvystės ar motinystės, santuokos ar giminystės.

1 dalis. Šiame Protokole nustatoma teisė, taikytina išlaikymo prievolėms, kylančioms iš šeimos santykių, tėvystės ar motinystės, santuokos ar giminystės, įskaitant išlaikymo prievolę vaiko atžvilgiu, nepaisant tėvų šeiminės padėties.

a Išlaikymo prievolės taikytina teisė

22 Protokolo tikslas – nustatyti išlaikymo prievolės taikytiną teisę. Todėl jame nėra taisyklių, susijusių su jurisdikcijos kolizija ar administraciniu bendradarbiavimu, t. y. klausimais, kurie bent iš dalies reglamentuojami Konvencija.

¹³ Žr. šio pranešimo 33, 36, 39, 57, 66, 67 ir 166 punktus.

23 Be to, svarbu pažymėti, kad Protokole nustatoma tik išlaikymo prievolei taikytina teisė, ir šis ryšys suvokiamas kaip autonomiškas. Taigi jame neketinama nustatyti šeimos santykiams, iš kurių atsiranda išlaikymo prievolė, taikytinos teisės. Šis principas yra svarbus ir aiškiai išreikštas 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė), kurios 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „ši Konvencija reglamentuoja tik išlaikymo pareigoms taikomų teisės normų kolizijas“. Ši formuluotė Protokole nepakartota – tikriausiai todėl, kad, atsižvelgiant į dokumento pavadinimą („Protokolas dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės“, kursyvu išskirta autoriaus) ir jo 1 straipsnio 1 dalies tekstą („Šiame Protokole nustatoma teisė, taikytina išlaikymo prievolėms <...>“, *id.*), buvo laikoma pertekline. Nepaisant šio nepaminėjimo, Protokole laikomasi tokio pat požiūrio į šį klausimą kaip ir 1973 m. konvencijoje, t. y. šeimos santykiams, kurie nurodyti 1 straipsnio 1 dalyje (pvz., tėvystei ar motinystei, ar santuokai), taikytina teisė Protokole tiesiogiai neregamentuojama. Tai patvirtina Protokolo 1 straipsnio 2 dalis, kurioje pakartojama 1973 m. konvencijos 2 straipsnio 2 dalis, nurodant, kad „[t]aikant šį Protokolą priimti sprendimai neturi poveikio jokių šio straipsnio 1 dalyje nurodytų santykių buvimui“. Šią taisyklę tiesiog nulėmė savarankiška išlaikymo prievolės sąsaja.

24 Savarankiška išlaikymo prievolės sąsaja reiškia, kad 1 straipsnio 1 dalyje nurodytiems šeimos santykiams taikytiną teisę kiekvienoje Susitariančiojoje Valstybėje reikia nustatyti remiantis toje valstybėje galiojančiomis ir visuotinai taikomomis kolizinėmis normomis. Tai nėra sunku, jeigu šeimos santykių buvimas arba nebuvimas yra pagrindinis atitinkamos bylos klausimas (pvz., jeigu reikalavimas susijęs su tėvystės įrodymais, santuokos galiojimu, gyvenimu skyrium ar ištuoka), net jeigu reikalavimas dėl išlaikymo teikiamas papildomai, toje pačioje byloje. Problema pasunkėja, jeigu nagrinėjant bylą, kurios pagrindinis objektas yra išlaikymo reikalavimas, šeimos santykių buvimo klausimas iškyla preliminarai (pvz., jeigu preziumuojamas skolininkas ginčija tėvystės buvimą ar santuokos galiojimą). Atsižvelgiant į tai, kad Protokole šiuo klausimu nieko nenurodyta, niekas netrukdo iš naujo pritaikyti 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijoms siūlyto aiškinimo, pagal kurį išlaikymo prievolei reglamentuoti skirta teisė pagal 1 straipsnio 1 dalį galėtų būti taikoma ir preliminariam šeimos santykių buvimo klausimui¹⁴. Vis dėlto šis sprendimas Susitariančiosioms Valstybėms nėra privalomas ir jos gali teisėtai pasirinkti atskirą ir savarankišką preliminarų klausimą sąsają; tokiu atveju jis bus nustatomas pagal *lex fori* kolizinės teisės normomis numatytą teisę. Bet kuriuo atveju pagal 1 straipsnio 2 dalį sprendimas, priimtas dėl išlaikymo reikalavimo, pagal Protokole numatytą teisę neturi poveikio atitinkamų šeimos santykių buvimui.

¹⁴ Aiškinamasis pranešimas dėl 1973 m. Hagos konvencijų dėl išlaikymo (vykdymas, taikytina teisė), kurį parengė M. Verwilghen (toliau – Verwilghen pranešimas), *Actes et documents de la Douzième session (1972)*, tome IV, *Obligations alimentaires*, p. 383–465, 125 ir paskesni punktai (taip pat skelbiama www.hcch.net).

b) *Išlaikymo prievolės, atsirandančios iš šeimos santykių*

25 Pagal 1 straipsnio 1 dalį Protokolu nustatoma išlaikymo prievolėms, atsirandančioms iš šeimos santykių, tėvystės ar motinystės, santuokos ar giminystės, taikytina teisė. Ši formuluotė atitinka 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 1 straipsnio formuluotę. Vis dėlto, kitaip nei pastarojoje¹⁵, Protokole nenumatyta išlygų, pagal kurias Susitariančiosios Valstybės galėtų apriboti jo taikymo sritį konkrečiomis išlaikymo pareigomis ar netaikyti jo kokioms nors išlaikymo pareigoms¹⁶. Todėl Protokolo taikymo sritis yra labai plati.

i) *Dalyko požiūriu platesnė nei Konvencijos taikymo sritis*

26 Protokolo taikymo sritis platesnė, visų pirma už privalomąją Konvencijos taikymo sritį, kuri pagal 2 straipsnio 1 dalį apribota:

„a) iš tėvų ir vaiko santykių kylančiomis prievolėmis išlaikyti jaunesnį nei 21 metų asmenį;

b) sprendimų dėl sutuoktinių tarpusavio išlaikymo pripažinimo ir vykdymo arba vykdymo, kai prašymas pateikiamas kartu su reikalavimu, patenkančiu į a punkto taikymo sritį; ir

c) sutuoktinių tarpusavio išlaikymu, išskyrus II ir III skyrius.“

Ši skirtumą lemia, pirma, noras, kad Protokolo taikymo sritis sutaptų su 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) taikymo sritimi, kad Protokolas galėtų pakeisti Konvenciją (bent tarp Susitariančiųjų Valstybių) (plg. 18 straipsnį). Jis taip pat atspindi norą pernelyg neriboti teksto, kuris yra reglamentuojamas Protokolu atskirai nuo Konvencijos, taikymo srities, nes jis bet kuriuo atveju yra pasirinktinis Konvenciją ratifikuojančioms valstybėms ir, atvirkščiai, jį gali ratifikuoti valstybės, kurios nėra Konvencijos šalys (plg. 23 straipsnį).

27 Iš tiesų atvejai, kai taikomi abu dokumentai, bet kuriuo atveju negalėtų sutapti, nes skiriasi jų taikymo *ratione loci* sąlygos: Konvencija yra dokumentas *inter partes*, taikoma Susitariančiųjų Valstybių tarpusavio santykiams, – tai pasakytina ir apie administracinį bendradarbiavimą¹⁷, ir apie sprendimų pripažinimą bei vykdymą¹⁸. Tačiau Protokolas taikytinas *erga omnes*, nors ir jo nustatyta teisė būtų *ne Susitariančiosios* Valstybės teisė (plg. 2 straipsnį).

28 Be to, reikėtų pažymėti, kad Konvencijos taikymo sritis jos dalyko požiūriu taip pat galėtų būti pasirinktinai

¹⁵ Visų pirma plg. jos 13 ir 14 straipsnius.

¹⁶ Plg. jo 27 straipsnį, pagal kurį „[n]egalai būti daroma jokių šio Protokolo taikymo išlygų“.

¹⁷ Plg. Konvencijos 9 straipsnį, kuriame nurodyti prašomos valstybės prašymai prašomosios valstybės centrinei valdžios institucijai, pateikti per *Susitariančiosios* Valstybės, kurioje gyvena pareiškėjas, centrinę valdžios instituciją.

¹⁸ Plg. Konvencijos 20 straipsnio 1 dalį, kurioje nurodomos sąlygos, kurioms esant „vienoje *Susitariančiojoje* Valstybėje <...> priimtas sprendimas pripažįstamas ir vykdomas kitoje *Susitariančiojoje* Valstybėje“ (kursyvu išskirta autoriaus).

išplėsta (padarius pareiškimą pagal 63 straipsnį), įtraukiant „bet kokias išlaikymo prievolės, kylančias iš šeimos santykių, tėvystės ar motinystės, santuokos arba giminystės <...>“ (2 straipsnio 3 dalis). Taigi tokiu pareiškimu kiekviena Susitariančioji Valstybė, jeigu nori, gali padaryti taip, kad abiejų dokumentų taikymo sritis *dalyko požiūriu* sutaptų. Net padarius tokį pareiškimą, vis dėlto sutaptis nebus visiška – Konvencijos 2 straipsnio 3 dalyje numatytu pareiškimu sukuriama įpareigojimai tarp dviejų Susitariančiųjų Valstybių grindžiami tik abipusiškumu, t. y. „jeigu jų pareiškimai susiję su tomis pačiomis išlaikymo prievolėmis ir tomis pačiomis Konvencijos dalimis“, kita vertus, kaip minėta, Protokolas taikytinas *erga omnes*, nepaisant jokio abipusiškumo (plg. 2 straipsnį). Todėl, net jeigu valstybė yra abiejų dokumentų šalis ir padaro tokį pareiškimą, Konvencija, kitaip nei Protokolas, gali būti netaikoma konkrečiam atvejui.

ii *Išlaikymo prievolės, atsirandančios iš šeimos santykių*

29 Protokole sąvoka „šeimos santykiai“ neapibrėžta ir pateikiami tik keli pavyzdžiai, atitinkantys 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė) pateiktus pavyzdžius. Taigi aiškiai paminėti tėvų ir vaikų santykiai, tėvystė ar motinystė, santuoka ir giminystė. Šis sąrašas rodo, kad Protokole pasirinkta gana plati sąvokos „šeimos santykiai“ samprata – jis apima giminystę, nors ne visos valstybės pripažįsta tokius santykius.

30 1 straipsnio 1 dalies paskutinėje dalyje nurodyta, kad vaiko išlaikymo atveju Protokolas taikomas nepaisant tėvų santuokinės padėties. Šis patikslinimas, esantis ir 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 1 straipsnyje, ir Konvencijos 2 straipsnio 4 dalyje, reiškia, kad Protokolas be jokios diskriminacijos taikomas ir susituokusiems, ir nesusituokusiems tėvams gimusiems vaikams.

31 Dabar iškilusi problema yra susijusi su įvairiomis tos pačios lyties asmenų santuokos ar partnerystės formomis. Šie santykiai pripažįstami vis daugiau teisinių sistemų, dažnai jose šie santykiai laikomi šeimos santykiais, iš kurių gali atsirasti išlaikymo reikalavimai. Vis dėlto kitos valstybės atsisako pripažinti tokius santykius, kai kada manydamos, kad jie neatitinka jų viešosios tvarkos. Priėmus Protokolą ši padėtis nepasikeis. Iš tiesų Protokolo kolizinėmis normomis tik nustatoma išlaikymo prievolėms taikytina teisė; jomis nenustatoma teisė, taikytina šeimos santykių sampratai ar tokių santykių, kuriais grindžiama išlaikymo prievolė, nustatymui (žr. šio pranešimo 23 punktą). Todėl tos pačios lyties asmenų santuokų ar partnerystės buvimas ir galiojimas Susitariančiųjų Valstybių vidaus teisėje, įskaitant jų tarptautinės privatinės teisės normas, ir toliau reglamentuojamas. Be to, Protokole nenurodyta, ar iš tokių santykių atsirandančios išlaikymo prievolės patenka į jo taikymo sritį; tai nenurodyta sąmoningai, kad Protokolas netaptų valstybių priešpriešos, esančios šiais klausimais, objektu. Vis dėlto šis klausimas buvo aptartas tam tikrų sąsajos taisyklių atžvilgiu, visų pirma 5 straipsnio taisyklės, susijusios su sutuoktinių ar buvusių sutuoktinių išlaikymo prievolėmis – kai kurios delegacijos pasiūlė į Protokolo tekstą įtraukti aiškų

teiginį, kad ši nuostata valstybių nuožiūra galėtų būti taikoma šioms į santuoką panašioms institutams. Nors šis pasiūlymas nesulaukė reikiamo pritarimo, diplomatinės sesijos II komisija pripažino, kad tos valstybės, kurios savo teisinėse sistemose pripažįsta tokius institutus arba nori juos pripažinti, gali jiems taikyti 5 straipsnio taisyklę (plg. šio pranešimo 92 ir paskesnius punktus), o tai prilygsta numanomam pripažinimui, kad Protokolas gali būti jiems taikomas. Tačiau nebuvo priimta jokio sprendimo dėl Susitariančiųjų Valstybių, nenorinčių tokių institutų laikyti santuoka. Joms galėtų tikti sprendimas manyti, kad šių santykių negalima laikyti santuoka (ir tokiu atveju taikytina teisė bus nustatoma remiantis kitomis Protokolo taisyklėmis, ypač jo 3 ir 6 straipsniais). Atsižvelgiant į tai, kad nei Protokole, nei parengiamuosiuose dokumentuose dėl to nieko nepasakyta, reikia pripažinti, kad toks sprendimas yra teisėtas, nors tai ir reiškia, kad Protokolas Susitariančiosiose Valstybėse bus nevienodai taikomas. Tačiau šis vienodumo trūkumas nėra labai didelis, atsižvelgiant į tai, kad bet kuriuo atveju atitinkamas teismas ar institucija galėtų remdamiesi viešosios tvarkos motyvais, atsisakyti kiekvienu konkrečiu atveju taikyti užsienio teisę, pagal kurią pripažįstama iš šių kontraversiškų santykių atsirandanti išlaikymo prievolė (plg. 13 straipsnį, šio pranešimo 178 punktą).

32 Protokole nenurodyta, ar jis taikytinas išlaikymo prievolėms, atsirandančioms iš susitarimų, susijusių su išlaikymo prievolės buvimu ar mastu. Tokie susitarimai dažnai sudaromi tarp sutuoktinių jiems būnant susituokus arba ištuokos atveju, arba tarp nesusituokusių partnerių. Bus priminta, kad šio klausimo nebuvo įmanoma sureguliuoti rengiant 1973 m. Hagos konvenciją (taikytina teisė), o pagal ją teismams atitinkamai suteikta „didelė laisvė“, leidžianti jiems šioms prievolėms taikyti sutarties nuostatas arba visuotinai taikomas kolizines normas¹⁹. Nors Protokole šiuo klausimu nieko nepasakyta, jame yra dalykų, leidžiančių teigti, kad jis taikytinas ir su išlaikymu susijusiems susitarimams, jeigu šiais susitarimais siekiama pakeisti arba papildomai patikslinti prievolę, atsirandančią iš šeimos santykių, – kitaip nei 1973 m. konvencijoje, Protokole, taikant tam tikras sąlygas, leidžiama pasirinkti išlaikymo prievolei taikytiną teisę²⁰. Vis dėlto viena iš priežasčių, jeigu ne pagrindinė priežastis, leisti tokį pasirinkimą buvo būtent siekis užtikrinti susitarimų, sudarytų išlaikymo klausimais tarp sutuoktinių ar kitų suaugusiųjų, stabilumą (plg. šio pranešimo 126 punktą). Pripažinus, kad šalių pagal Protokolą nustatyta teisė taikoma susitarimams, susijusiems su išlaikymu, dėl objektyvios sąsajos tą pačią išvadą reikia padaryti ir dėl pačiu Protokolu nustatytos teisės.

c *Sprendimų, priimtų taikant Protokolą, taikymo sritis*

2 dalis. Taikant šį Protokolą priimti sprendimai neturi prejudicinės galios jokių šio straipsnio 1 dalyje nurodytų santykių egzistavimui.

¹⁹ Verwilghen pranešimo (minėtas 14 išnašoje) 120 punktas.

²⁰ Visų pirma plg. 8 straipsnį, kuriame šalims leidžiama „bet kada“ nustatyti taikytiną teisę.

33 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad taikant šį Protokolą priimti sprendimai neturi poveikio jokių 1 dalyje nurodytų santykių buvimui. Šia nuostata pakartojama 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 2 straipsnio 2 dalies nuostata; tas pats sprendimas pasirinktas 1989 m. Montevidėjo konvencijos 5 straipsnyje. Joje nurodyta, kad niekas negali remtis sprendimu, kuriuo skolininkas įpareigojamas mokėti išlaikymą kreditoriui remiantis Protokolu nustatyta teise, siekiant patvirtinti tokių šeimos santykių, kurie nurodyti 1 straipsnio 1 dalyje, buvimą. Ši taisyklė kyla iš savarankiškos išlaikymo prievolės (plg. 23 punktą) sąsajos. Ji yra Konvencijos 19 straipsnio 2 dalies, pagal kurią, jeigu užsienio sprendimas nėra susijęs tik su išlaikymo prievole, Konvencijos taisyklės dėl pripažinimo ir vykdymo turi poveikį tik išlaikymo prievolei, atitinkmuo²¹. Išsamesnė šio požiūrio, jau gerai žinomo 1973 m. konvencijos Susitariančiosiose Valstybėse, analizė pateikiama Verwilghen pranešime²².

2 straipsnis Visuotinis taikymas

Šis Protokolas taikomas net jei taikytina teisė yra ne Susitariančiosios Valstybės teisė.

34 Šioje nuostatoje tiesiog nurodytas visuotinis Protokolo pobūdis. Jis bus taikomas Susitariančiosiose Valstybėse, net jeigu pagal jo nuostatas nustatyta teisė yra ne Susitariančiosios Valstybės teisė. Šis požiūris yra toks pat, kaip ir 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė) (2 straipsnis) ir keliose kitose Hagos konvencijose, susijusiose su taikytina teise.

35 Pagal šią taisyklę, jeigu Susitariančiosios Valstybės institucijai pateikiamas prašymas, susijęs su išlaikymo prievole, patenkančia į dalykinę Protokolo taikymo sritį, ji privalės taikyti šį Protokolą, siekdama nustatyti bylos esmei taikytiną teisę, net jeigu ji labai glaudžiai susijusi (dėl šalių gyvenamosios vietos ar dėl kitų priežasčių) su viena ar daugiau ne Susitariančiųjų Valstybių. Tas pats taikoma, jeigu Protokolu nustatyta teisė yra ne Susitariančiosios Valstybės teisė (taip gali būti, pavyzdžiui, jeigu kreditorius gyvena šioje valstybėje arba jeigu šalys pasirinko šią teisę kaip taikytiną išlaikymo prievolei, žr. 3 ir 8 straipsnius).

3 straipsnis Bendra taisyklė dėl taikytinos teisės

36 Šioje nuostatoje įtvirtintas išlaikymo prievolių sąsajos su kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teise principas. Ši sąsaja atitinka sąsają, daugiausia taikomą 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė), o vaikų išlaikymo atveju – 1956 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo. Be to, ji numatyta 1989 m. Montevidėjo konvencijoje (nors ir kaip skolininko įprastinės gyvenamosios vietos alternatyva). Per derybas šiam sprendimui vienbalsiai pritarta.

1 dalis. Išlaikymo prievolės reglamentuoja kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė, išskyrus atvejus, kai šiame Protokole nustatyta kitaip.

²¹ Plg. Borrás ir Degeling pranešimo 438 punktą.

²² Minėtas 14 išnašoje, 122 ir paskesni punktai.

a Šios sąsajos priežastis

37 Ši sąsaja turi keletą pranašumų. Svarbiausias iš jų – kad ji leidžia nustatyti išlaikymo prievolės, susijusios su teisinėmis ir faktinėmis socialinės aplinkos sąlygomis toje šalyje, kurioje kreditorius gyvena ir vykdo didžiąją savo veiklos dalį, buvimą ir dydį. Kaip teisingai pažymėta Verwilghen pranešime, „[kreditorius] naudosis išlaikymu, kad galėtų gyventi“. Todėl „išmintinga įvertinti konkrečią problemą, susijusią su konkrečia visuomene, kurioje skundo pateikėjas gyvena ir gyvens“²³.

38 Sąsaja su įprastinės gyvenamosios vietos teise taip pat užtikrina vienodą požiūrį į kreditorius, gyvenančius toje pat šalyje, nepaisant jų pilietybės. Neaišku, kodėl kreditorius užsienio šalies pilietis tokiomis pat aplinkybėmis turėtų būti vertinamas kitaip nei kreditorius, turintis valstybės, kurioje gyvena, pilietybę.

39 Galiausiai reikėtų pažymėti, kad kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos kriterijus yra plačiai taikomas atitinkamam teismui, susijusiam su išlaikymu, nustatyti pagal vienodos teisės priemonės²⁴ ir kelis vidaus įstatymus. Todėl taikant tą patį kriterijų taikytinai teisei nustatyti dažnai tenka taikyti prašymą gavusios institucijos valstybės teisę, o tai yra akivaizdžiai naudinga dėl paprastumo ir veiksmingumo. Šie pranašumai ypač vertingi išlaikymo bylose, jeigu nagrinėjamos sumos ir atitinkamai užsienio teisei nustatyti prieinami ištekliai paprastai yra labai nedideli.

40 Kaip pabrėžta 3 straipsnio 1 dalyje, sąsaja su kreditoriaus įprastine gyvenamąja vieta netaikytina, jeigu Protokole numatyta kitaip. Tai yra svarbus apribojimas, nes šiai sąsajai pagal Protokolo sistemą taikomos kelios 4–8 straipsniuose numatytos išimtys. Apskritai reikėtų pažymėti, kad šios taisyklės apimtis yra ribotesnė nei pagal 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijas dėl išlaikymo.

b Sąvoka „įprastinė gyvenamoji vieta“

41 Protokole sąvoka „įprastinė gyvenamoji vieta“ neapibrėžta. Tas pats pasakytina apie daugelį Hagos konvencijų, kuriose ši sąvoka vartojama kaip taikytinos teisės ar institucijų jurisdikcijos nustatymo kriterijus, įskaitant Konvenciją²⁵. Užduotis konkrečioje byloje nustatyti, ar kreditorius gyvena vienoje valstybėje, ar kitoje, tenka prašomajai institucijai; ši vis dėlto privalo taikyti vienodą sąvoką, remdamasi Protokolo tikslu, o ne taikyti vidaus teisės kriterijus²⁶.

42 Reikėtų pažymėti, kad pasirinktas *įprastinės* gyvenamosios vietos kriterijus, reiškiantis pastovumą. Vien laikino pobūdžio gyvenimo nepakanka išlaikymo prievolei taikytinai teisei nustatyti. Jeigu, pvz., išlaikymo kreditorius keletą mėnesių gyvena kitoje šalyje, nei yra įsisteigęs, ten mokosi ar vykdo laikiną veiklą, dėl to iš

²³ Minėtas 14 išnašoje, 138 punktas.

²⁴ Pvz., 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose (Reglamentas „Briuselis I“) 5 straipsnio 2 dalis ir „lygiagreti“ 1988 m. rugsėjo 16 d. Lugano konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose (toliau – 1988 m. Lugano konvencija) 5 straipsnio 2 dalies nuostata; 1989 m. Montevidėjo konvencijos 8 straipsnio a punktas.

²⁵ Plg. Borrás ir Degeling pranešimo 61 ir 62 punktus.

²⁶ 20 straipsnis, plg. 202 punktą.

esmės neturėtų pasikeisti nei įprastinė gyvenamoji vieta, nei pagal 3 straipsnį išlaikymo prievolei taikytina teisė.

43 Kriterijus „įprastinė gyvenamoji vieta“ taip pat taikomas Konvencijoje, kaip ir sąvoka „gyvenamoji vieta“. Konvencijos 20 straipsnio 1 dalies c ir d punktuose kriterijus „įprastinė gyvenamoji vieta“ taikomas užsienio sprendimų pripažinimo pagrindams nustatyti²⁷, o kriterijus „gyvenamoji vieta“ Konvencijos 9 straipsnyje taikomas prašančiosios valstybės centrinės institucijos jurisdikcijai nustatyti ir siekiant taikyti Konvencijos nuostatas, susijusias su administraciniu bendradarbiavimu, – 9 straipsnyje nustatyta: „Prašymas pagal šį skyrių teikiamas prašomosios valstybės centrinei institucijai per susitariančiosios valstybės, kurioje pareiškėjas gyvena, centrinę instituciją.“ Pagal šią nuostatą pakanka gyvenamosios vietos, nors ji ir nėra įprastinė; kita vertus, vien atsitiktinio buvimo nepakanka. Šis sprendimas pasirinktas siekiant, kad būtų kuo lengviau teikti prašymus dėl tarptautinio išlaikymo išieškojimo²⁸.

c Įprastinės gyvenamosios vietos pasikeitimas

2 dalis. Jei kreditorius keičia nuolatinę gyvenamąją vietą, naujos nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė taikoma nuo pakeitimo momento.

44 Jeigu kreditorius pakeičia gyvenamąją vietą, nuo pakeitimo momento pradedama taikyti naujosios įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė. Šis sprendimas, atitinkantis 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijose dėl išlaikymo (atitinkamai 1 straipsnio 2 dalis ir 4 straipsnio 2 dalis) taikytą sprendimą, yra būtinas, atsižvelgiant į priežastis, kuriomis yra grindžiama sąsaja su įprastine gyvenamąja vieta. Jeigu pakeičiama įprastinė gyvenamoji vieta, logiška, kad išlaikymo prievolės buvimas ir dydis būtų nustatomas pagal kreditoriaus gyvenamosios šalies teisę. Šios teisės taikymas yra vienodai pagrįstas motyvais, susijusiais su vienodu visų toje pat šalyje gyvenančių kreditorių vertinimu.

45 Reikėtų pažymėti, kad sprendimas, numatytas judumo kolizijai, nebūtinai atitinka siekį užtikrinti institucijų jurisdikcijos ir taikytinos teisės sutaptį, – jeigu institucijos jurisdikcija priklauso nuo kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos, ši paprastai nustatoma prašymo momentu, neatsižvelgiant į vėlesnį pasikeitimą (principas *perpetuatio fori*). Kita vertus, kalbant apie taikytiną teisę, priimant sprendimą dėl išlaikymo reikėtų atsižvelgti į kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos pasikeitimą, net jeigu jis įvyko nagrinėjant bylą. Jeigu sprendimu nustatomas būsimas išlaikymas, būtų nelogiška neatsižvelgti į tokį svarbų aplinkybių pasikeitimą.

46 Vis dėlto vėliausias laikas, kai šiuo pasikeitimu gali būti remiamasi, jeigu jis įvyksta nagrinėjant bylą, Protokole nenustatytas. Taigi jis priklausys nuo kiekvienoje Susitariančiojoje Valstybėje taikomų procedūrinių taisyklių.

47 Reikėtų pažymėti, kad į gyvenamosios vietos pasikeitimą atsižvelgiama tik jeigu ir nuo tada, kai kreditorius įgyja naują įprastinę gyvenamąją vietą ir tik nuo tada, t. y. kai naujoji gyvenamoji vieta įgyja tam tikrą pastovumą, kurį rodo įprastinis pobūdis. Jeigu kreditorius persikelia į kitą šalį, kad ten būtų tik laikinai²⁹, iš esmės įprastinė gyvenamoji vieta nepasikeičia, nebent tam tikru momentu naujoji gyvenamoji vieta tampa pastovi (jeigu, pvz., kreditorius mokosi užsienio valstybėje ir randa ten darbą, dėl kurio jis ten gali apsigyventi nuolat).

48 Taikytina teisė pasikeičia nuo to momento, kai pasikeičia įprastinė gyvenamoji vieta, tačiau tai taikoma tik ateičiai (*ex nunc*). Kreditoriaus reikalavimams, susijusiems su laikotarpiu iki pasikeitimo, atitinkamai ir toliau taikoma ankstesnės įprastinės gyvenamosios vietos teisė. Šis sprendimas yra pagrįstas atsižvelgiant į tai, kad teisė gauti išmokas už ankstesnį laikotarpį kreditoriaus jau įgyta ir atitinkamai vėliau pasikeitus taikytinai teisei dėl jos neturėtų būti papildomų diskusijų.

4 straipsnis Tam tikriems kreditoriams palankios specialios taisyklės

49 Šioje nuostatoje įtvirtintos svarbiausios išimtys, susijusios su sąsaja iš esmės su išlaikymo kreditoriaus įprastine gyvenamąja vieta. Šių išimčių priežastis – numatyti šiek tiek palankesnes taisykles tam tikroms išlaikymo kreditorių kategorijoms tais atvejais, kai nustatoma, kad jų įprastinės gyvenamosios vietos teisė neatitinka jų interesų.

a 4 straipsnio taikymo sritis

1 dalis. Šios nuostatos taikomos šių išlaikymo prievolių atveju:

50 Pagal 4 straipsnio normos logiką ji yra palanki tik kai kurioms kreditorių kategorijoms, apibrėžtoms jo 1 dalyje. Siekiant išvengti nesusipratimų, reikėtų pažymėti, kad šia dalimi nesiekiama nustatyti priteistino išlaikymo reikalavimų (nes tai sprendžiama pagal nustatytą vidaus teisę) ir tik norima nustatyti kreditorių kategorijas, kurioms, siekiant nustatyti jų reikalavimams taikytiną teisę, taikant 3 straipsnio išimtį bus suteikta galimybė taikyti 4 straipsnyje apibrėžtus sąsajos kriterijus. Teisės į išlaikymą buvimas priklausys nuo šiuo straipsniu nustatytos teisės (ar kelių teisių). 4 straipsnyje nenurodytoms kreditorių kategorijoms jų išlaikymo reikalavimams taikytina teisė bus nustatyta pagal 3 straipsnį arba kitas Protokolo nuostatas.

51 Be to, reikėtų pažymėti, kad 4 straipsnyje neatmetamas kitų Protokolo nuostatų taikymas tam tikroms jame nurodytų kreditorių kategorijoms – 3 straipsnis lieka taikomas taikant 4 straipsnyje numatytas išimtis, 6 straipsnyje skolininkui tam tikrais atvejais leidžiama ginčyti kreditoriaus reikalavimą, o 7 ir 8 straipsniuose reglamentuojami susitarimai, susiję su taikytina teise.

52 Kitaip nei 1973 m. Hagos konvencija dėl išlaikymo (taikytina teisė), pagal kurią „kumuliacinės“ sistemos, grindžiamos subsidiariomis sąsajomis, taikymo sritis yra bendra (plg. 5–6 straipsnius), Protokole ji numatyta tik 4

²⁷ Plg. Borrás ir Degeling pranešimo 444 punktą.

²⁸ Ten pat, 228 punktą.

²⁹ Plg. 42 punkte pateiktus pavyzdžius.

straipsnio 1 dalyje nurodytoms kreditorių kategorijoms (plg. šio pranešimo 53 ir paskesnius punktus). Šį skirtumą 1973 m. konvencijos Susitariančiosiose Valstybėse galima laikyti žingsniu atgal, susijusiu su esamu išlaikymo kreditoriams suteikiamos apsaugos lygiu. Tačiau šis požiūris būtų visiškai teisingas – 1973 m. konvencijoje siejamųjų veiksmų kumuliacija išsituokusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymui jau nebuvo taikoma, nes šiems santykiams bet kuriuo atveju buvo taikoma santuokos nutraukimui taikytina teisė (jos 8 straipsnis). Tas pats buvo pasakytina apie gyvenimą skyrium, santuokos negaliojimą ir panaikinimą. Todėl palyginus abu dokumentus matyti, kad jie skiriasi susituokusių sutuoktinių vertinimo požiūriu³⁰, taip pat kalbant apie kai kuriuos suaugusius kreditorius, dėl kurių reikalavimų lyginamojoje teisėje nėra vienos nuomonės (pvz., asmenis, susijusius netiesioginiais arba giminystės ryšiais) ir dėl kurių Protokole skolininkui numatytos tam tikros gynybos priemonės (plg. toliau, 6 straipsnį). Atsižvelgiant į tai, kad šioms kreditorių kategorijoms taikomos mažiau palankios specialios taisyklės, atrodo ne tik nelogiška, bet ir akivaizdžiai nederama suteikti šiems kreditoriams siejamųjų veiksmų kumuliacijos galimybę pagal 4 straipsnį.

53 2007 m. sausio mėn. TTDG darbiniam projekte³¹ specialios taisyklės, vėliau sudariusios 4 straipsnį, buvo numatytos tik asmenims iki 21 metų. Per 2007 m. gegužės mėn. Specialiosios komisijos posėdį ši kategorija padalyta į dvi atskiras kategorijas. Taigi 4 straipsnis taikomas, viena, tėvams tenkančioms pareigoms išlaikyti savo vaikus (4 straipsnio 1 dalies a punktas) ir, kita, asmenų, išskyrus tėvus, pareigoms išlaikyti bet kurį asmenį, nesukakusį 21 metų amžiaus (4 straipsnio 1 dalies b punktas). Pirmuoju atveju tėvų ir vaikų santykiai yra lemiamas veiksnys; antruoju atveju palankus vertinimas priklauso nuo kreditoriaus amžiaus. Be to, per tą patį 2007 m. gegužės mėn. Specialiosios komisijos posėdį šio straipsnio taikymas išplėstas vaikų pareigoms išlaikyti savo tėvus. Šie sprendimai įtraukti į galutinį Protokolo tekstą.

a punktas – tėvams tenkančios vaikų išlaikymo prievolės;

54 Pagal 4 straipsnio 1 dalies a punktą 4 straipsnis taikytinas tėvams tenkančioms savo vaikų išlaikymo prievolėms, nepaisant amžiaus. Manoma, kad tėvų ir vaikų santykių pakanka palankiam vertinimui, susijusiam su taikytinos teisės nustatymu, pateisinti. Tai nereiškia, kad vaikas turės teisę gauti išlaikymą nepaisant savo amžiaus, nes tai priklauso nuo nustatytosios teisės (ar kelių teisių) materialinių normų, ir reiškia tik tai, kad jam gali būti taikoma subsidiarių sąsajų kumuliacija ir sąsajų pakeitimas, numatytas 4 straipsnio 2–4 dalyse.

b punktas – asmenims, išskyrus tėvus, tenkančios asmenų, kuriems nėra sukakę 21 metai, išlaikymo prievolės, išskyrus prievoles, atsirandančias dėl 5 straipsnyje nurodytų ryšių, ir

³⁰ Jie įtraukti į Protokolo 5 straipsnio taikymo sritį, tačiau nebuvo įtraukti į 1973 m. Konvencijos 8 straipsnio taikymo sritį.

³¹ 2007 m. sausio mėn. prel. dok. Nr. 24 (minėtas 7 išnašoje), D straipsnis.

55 Pagal 4 straipsnio 1 dalies b punktą 4 straipsnio normų taikymas išplečiamas asmenims iki 21 metų. Tai reiškia išlaikymo prievoles, grindžiamas Protokolu reglamentuojamais šeimos santykiais (plg. 1 straipsnio 1 dalį), išskyrus tėvų ir vaikų santykius (kurie jau numatyti 4 straipsnio 1 dalies a punkte) ir santuoką – 4 straipsnio 1 dalies b punkte aiškiai nustatyta, kad jis netaikytinas išlaikymo prievolėms, atsirandančioms iš 5 straipsnyje nurodytų santykių, t. y. sutuoktinių, buvusių sutuoktinių arba panaikintos santuokos šalių tarpusavio išlaikymo prievolėms. Nepasirinkus taikytinos teisės, sutuoktinių ir buvusių sutuoktinių tarpusavio prievolėms taikomos 3 ir 5 straipsnių normos; taisyklė *favor creditoris*, kuria grindžiamas 4 straipsnis, joms netaikoma.

56 Atvejais, nurodyti b punkte, atitinkamai iš esmės yra susiję su išlaikymo reikalavimais, grindžiamais tiesioginiu arba netiesioginiu santykiu (pvz., reikalavimą pareiškia vaikaičiai, sesuo arba brolis, sūnėnas arba dukterėčia) arba giminystė (pvz., vaikas pareiškia reikalavimą savo tėvo arba motinos sutuoktiniui). Reikėtų pažymėti, kad šioms prievolėms taip pat taikomas 6 straipsnis, todėl skolininkas, jeigu taikytina, gali pasinaudoti šiame straipsnyje numatyta gynybos priemone. Šiuo atžvilgiu Protokole pasirinktas ne itin nuoseklus sprendimas, nes tie patys santykiai pagal 4 straipsnį privilegijuojami, o pagal 6 straipsnį jiems nustatomas nepalankus režimas (plg. šio pranešimo 100 punktą). Akivaizdu, kad šis rezultatas yra kompromisinis.

57 Ilgai delsusi nustatyti 18 ar 21 metų amžiaus ribą, diplomatinė sesija galiausiai patvirtino 21 metus. Pagrindinis šį sprendimą palaikantis argumentas yra tas, kad tai atitinka lyginamojoje teisėje pastebimą tendenciją palankiau vertinti išlaikymo skyrimą jauniems aukštojo mokslo, visų pirma universitetinio išsilavinimo, siekiantiems asmenims. Į šią tendenciją atsižvelgta kai kuriuose tarptautiniuose dokumentuose; taigi 1989 m. Montevidėjo konvencijoje nustatyta, kad pagal šį dokumentą numatytos išmokos taip pat taikomos asmenims, kurie, sukakę 18 metų amžių, tebeturi teisę į išlaikymą pagal taikytiną teisę. Bet kuriuo atveju reikėtų pabrėžti, kad galimybė gauti išlaikymą priklauso nuo nustatytos teisės (ar kelių teisių); Protokole tikrai reglamentuojama teisės kolizija; tačiau valstybėms nenustatoma pareiga keisti savo vidaus įstatymus.

c punktas – vaikams tenkančios tėvų išlaikymo prievolės.

58 Pagal 4 straipsnio 1 dalies c punktą 4 straipsnis taikytinas vaikų pareigoms išlaikyti savo tėvus. Šitaip išplėsti šios specialios taisyklės taikymo sritį dauguma delegacijų pasiūlė per 2007 m. gegužės mėn. Specialiosios komisijos posėdį, remdamosi tuo, kad, kalbant apie taikytiną teisę, tėvai, kaip ir jų vaikai, taip pat nusipelno palankaus požiūrio. Galiausiai šis sprendimas patvirtintas diplomatinėje sesijoje. Kaip ir b punkto atveju, c punkte nurodytiems santykiams taip pat taikoma 6 straipsnio taisyklė, pagal kurią skolininkas gali remtis šioje nuostatoje numatyta gynybos priemone (ten pat).

b *Subsidiari sąsaja su lex fori*

2 dalis. Jei kreditorius neturi galimybės gauti iš skolininko išlaikymo išmokas taikant 3 straipsnyje nurodytą teisę, taikoma teismo vietos teisė.

59 Pirmasis pranašumas, suteikiamas 4 straipsnio 1 dalyje apibrėžtoms kreditorių kategorijoms, susijęs su subsidiarios sąsajos su *lex fori* numatymu tais atvejais, kai kreditorius negali gauti išlaikymo pagal savo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisę. Šis sprendimas grindžiamas taisykle *favor creditoris* ir juo siekiama užtikrinti, kad kreditorius turėtų galimybę gauti išlaikymą, jeigu jis numatytas pagal bylą nagrinėjančios institucijos valstybės teisę.

60 Tai yra tradicinis sprendimas. Dabar jis numatytas 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijose dėl išlaikymo (atitinkamai 3 ir 6 straipsniai). Tačiau 1973 m. konvencijoje jis numatytas tik kaip paskutinė priemonė, pritaikius šalių bendros pilietybės valstybės teisę (taip pat subsidiariai) (5 straipsnis). Šių dviejų subsidiarių siejamųjų kriterijų pakeitimas (*lex fori*, prieš taikant bendros pilietybės valstybės teisę, plg. 4 straipsnio 4 dalį) yra pagrįstas keliais motyvais. Pirmia, sumažėja praktinė sąsajos su bendros pilietybės valstybės teise, kurios reikšmė išlaikymo bylose yra ginčijama (plg. šio pranešimo 74 punktą), svarba. Antra, taip bylą nagrinėjančiai institucijai palengvinamas darbas, nes ji gali subsidiariai taikyti savo valstybės teisę, neprivalėdama būti pirmiau informuota apie šalių bendros pilietybės valstybės teisės esmę. Todėl šis sprendimas palankus ir kreditoriui, nes dėl jo sprendimą galima priimti greičiau ir pigiau.

61 Kaip ir pagal 1956 bei 1973 m. Hagos konvencijas dėl išlaikymo, subsidiari sąsaja numatyta tik jeigu kreditorius „negali gauti išlaikymo“ pagal kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisę, taikytiną kaip pagrindinę teisę. Per 2007 m. gegužės mėn. Specialiosios komisijos posėdį tiksliai šios frazės reikšmė buvo kontraversiškas klausimas. Aišku, kad kreditorius gali pasinaudoti subsidiariu *lex fori* taikymu ne tik jeigu pagal jo įprastinės gyvenamosios vietos teisę nenumatyta jokia išlaikymo prievolė, atsirandanti iš atitinkamų šeimos santykių (pvz., nenumatyta vaikų pareiga išlaikyti savo tėvus), bet ir, iš esmės pripažįstant tokią pareigą, jai nustatoma sąlyga, kuri konkrečioje byloje nėra įvykdyta (pvz., nustatyta, kad tėvų pareiga vaikams išnyksta vaikams sukakus 18 metų, o kreditorius nagrinėjamoje byloje jau yra sukakęs šį amžių)³². Tai, ar subsidiarus *lex fori* taikymas taip pat turėtų galioti, jeigu pagal įprastinės gyvenamosios vietos teisę išlaikymas nenumatytas dėl ekonominių priežasčių, t. y. remiantis toje teisėje nustatytais kriterijais kreditoriaus poreikiams ir (arba) skolininko ištekliais nustatyti (t. y. jeigu pagal įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisę kreditorius nereikalauja išlaikymo arba skolininkas negali užtikrinti jam išlaikymo), yra diskutuotinas klausimas. Vertinant griežtai teoriniu požiūriu, ši atvejį sunku atskirti nuo pirmiau minėtų atvejų, nes tai taip pat yra atvejis, kai išlaikymą atsisakoma skirti remiantis tuo, kad tokio reikalavimo nėra nustatyta pagrindinėje taikytinoje

teisėje. Tačiau, daugumos delegacijų nuomone, taisyklė *favor creditoris* (ir subsidiari sąsaja, kur yra jos norminė išraiška) pastaruoju atveju neturėtų būti taikoma.

62 Bet kuriuo atveju galimybė remtis subsidiaria sąsaja nesuteikiama, jeigu kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisėje numatyta mažesnio dydžio išlaikymo prievolė nei pagal *lex fori*. Tokiu atveju bus taikoma pagal 3 straipsnį nustatyta teisė, net jeigu praktiškai ji būtų mažiau palanki kreditoriui nei bylą nagrinėjančios institucijos valstybės teisė.

63 Tais atvejais, kai taikoma subsidiari sąsaja su *lex fori*, akivaizdu, kad ji galioja tik jeigu byla dėl išlaikymo iškeliama kitoje valstybėje nei kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybė, nes kitaip kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisė ir *lex fori* sutaptų. Be to, 4 straipsnio 2 dalies taikymo sritis Protokolo 4 straipsnio 3 dalies nuostata susiaurinama. Pagal pastarąją nuostatą pagrindinė taikytina teisė yra *lex fori* bet kuriuo atveju, jeigu bylą kreditorius iškelia skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje (plg. šio pranešimo 64 ir paskesnius punktus). Todėl subsidiarus *lex fori* taikymas pagal 4 straipsnio 2 dalį galėtų būti svarstomas tik jeigu bylą iškelia skolininkas (pvz., jeigu jis iškelia bylą kompetentingoje savo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, jeigu tik teismas, kuriame iškelta byla, gali ją nagrinėti³³; tokiu atveju kreditorius gali kaip gynybos argumentą prašyti taikyti *lex fori*) arba jeigu byla iškelta valstybės, kurioje negyvena nė viena iš šalių, institucijoje (pvz., jeigu ieškinys dėl išlaikymo pareiškiamas papildomai, teisme, kompetentingame nustatyti giminystės ryšį ar nutraukti santuoką).

c *Siejamųjų veiksmų pakeitimas, jeigu kreditorius iškelia bylą skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje*

3 dalis. Neatsižvelgiant į 3 straipsnį, jei kreditorius kreipėsi į valstybės narės, kurioje yra skolininko nuolatinę gyvenamoji vieta, kompetentingą instituciją, taikoma teismo vietos teisė. Tačiau jei kreditorius neturi galimybės gauti iš skolininko išlaikymo išmokas taikant minėtą teisę, taikoma kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė.

64 4 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad pagrindinė taikoma teisė yra *lex fori*, jeigu kreditorius kreipėsi į kompetentingą skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės instituciją. Tačiau jeigu tokiu atveju išlaikymo kreditorius negali gauti išlaikymo pagal *lex fori*, subsidiariai vėl taikoma kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisė. Iš esmės pakeičiami 3 straipsnyje ir 4 straipsnio 2 dalyje nurodyti siejamieji veiksniai (*lex fori* prieš kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisę). Ši nuostata yra pritariantiųjų

³² Plg. Verwilghen pranešimo (minėtas 14 išnašoje) 145 punktą.

³³ Paprastai taip nėra valstybėse, Konvencijos šalyse, kuriose skolininkas pareiškia ieškinį panaikinti jam tenkančią išlaikymo prievolę po to, kai Susitariančiojoje Valstybėje, kurioje yra kreditoriaus įprastinė gyvenamoji vieta, priimamas ankstesnis sprendimas. Pagal Konvencijos 18 straipsnio 1 dalį, taikant kai kurias išimtis, „jeigu sprendimas priimtas Susitariančiojoje Valstybėje, kurioje kreditorius turi nuolatinę gyvenamąją vietą, skolininkas negali kitoje Susitariančiojoje Valstybėje pradėti procedūros dėl sprendimo keitimo arba naujo sprendimo priėmimo, kol kreditorius ir toliau nuolat gyvena valstybėje, kurioje tas sprendimas priimtas“.

nediferencijuotam kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisės taikymui ir pritariančiųjų *lex fori* taikymui kompromiso rezultatas.

i *Pagrindinė sąsaja su lex fori*

65 *Lex fori* taikymui nustatytos dvi sąlygos: pirmą, byla nagrinėjanti institucija turi būti skolininko įprastinės gyvenamosios vietos institucija ir, antra, byla turi būti iškėlęs kreditorius.

66 Pirmoji sąlyga pateisina *lex fori* taikymą vietoj kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisės. Reikia pažymėti, kad jeigu byla dėl išlaikymo iškeliama skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje, kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos siejamasis veiksnys praranda kai kuriuos pranašumus. Tokiu atveju dėl šio kriterijaus nėra taikoma *lex fori*, todėl institucija, kurioje iškelta byla, turės nustatyti užsienio teisės esmę, o tai gali ilgai užtrukti ir daug kainuoti. Be to, ši užsienio teisė turės būti taikoma, net jeigu nagrinėjamu atveju ji bus *mažiau palanki* kreditoriui nei *lex fori* (vienintelė 4 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis – tai atvejis, kai kreditorius pagal savo įprastinės gyvenamosios vietos teisę *neturi teisę į jokią išlaikymą* (plg. šio pranešimo 62 punktą). Tokiu atveju taikant kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisę gaunamas priešingas siekiui apsaugoti kreditorių rezultatas. Todėl atrodė, kad reikėtų pakeisti šią sąsają taikant *lex fori*, kuri šiuo atveju taip pat yra skolininko įprastinės gyvenamosios vietos teisė (reikėtų pažymėti, kad pagal kitus tarptautinius dokumentus tam tikrais atvejais taikytina skolininko įprastinės gyvenamosios vietos teisė; tai visų pirma pasakytina apie 1989 m. Montevidėjo konvenciją, kurios 6 straipsnyje šią teisę numatyta taikyti alternatyviai kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisei, jeigu ji yra palankesnė išlaikymo kreditoriui).

67 Antroji *lex fori* taikymo sąlyga – byla turi iškelti kreditorius. Ja kreditoriaus interesais siekiama apriboti nukrypimą nuo sąsajos su kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teise principo. Atrodė, kad šį nukrypimą galima pateisinti, jeigu pats kreditorius nuspręstų iškelti byla skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje tačiau tai yra perteklinis dalykas, jeigu byla iškeliama šioje šalyje skolininko iniciatyva (pvz., jeigu prašoma pakeisti sprendimą dėl išlaikymo). Kreditorius neretai turi galimybę iškelti byla toje šalyje, kurioje gyvena ar kurioje gyvena skolininkas (taip visų pirma yra Europos teismų erdvėje pagal 2000 m. gruodžio 22 d. Reglamento (EB) Nr. 44/2001 2 straipsnį ir 5 straipsnio 2 dalį bei 1988 m. Lugano konvenciją; 1989 m. Montevidėjo konvencijos 8 straipsnyje numatyta panaši galimybė, plg. šio pranešimo 39 punktą). Jeigu kreditorius pasirenka antrąjį variantą, jis negali skųstis, kad taikoma skolininko šalies vidaus teisė. Turint tai omenyje, įtvirtintas sprendimas – tai tam tikras kompromisas tarp palaikančiųjų savaiminį *lex fori* taikymą ir pageidavusiųjų jos taikymui nustatyti kreditoriaus galimybę pasirinkti³⁴. Be to, reikėtų pažymėti, kad jeigu byla iškelia kreditorius, skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės institucijų jurisdikcija turės tvirtą pagrindą (nes ji bus grindžiama principu *actor sequitur forum rei*) ir dėl to bus

labiau pateisinama taikyti *lex fori*. Jeigu, viena vertus, skolininkas iškelia bylą savo gyvenamosios vietos valstybėje, šios valstybės institucijų jurisdikcija (jeigu ji yra pagal *lex fori*) gali būti grindžiama gerokai mažiau reikšmingu jurisdikcijos kriterijumi (pvz., vienos iš šalių pilietybe) ar net akivaizdžiai perviršinė (*forum actoris*). Tai dar viena priežastis tokiu atveju netaikyti *lex fori*.

68 *Lex fori* taikymas kaip pagrindinės teisės numatytas tik 4 straipsnio 1 dalyje numatytiems kreditorių kategorijoms (vaikai, kreditoriai iki 21 metų amžiaus ir tėvai). Šį ribojamąjį sprendimą, kuris skiriasi nuo EGAL 2006 m. darbiname projekte pasiūlyto sprendimo³⁵, daugiausia lemia toks motyvas. Paaiškėjo, kad *lex fori* taikymas nagrinėjama nuostata įtvirtintoms sąlygoms yra ypač palanki kreditoriui – kreipdamasis į savo gyvenamosios vietos valstybės arba skolininko gyvenamosios vietos valstybės institucijas, kreditorius įgyja teisę netiesiogiai pasirinkti jo reikalavimui dėl išlaikymo taikytiną teisę (palankesnio teisinio reglamentavimo ieškojimas). Diplomatiniame sesijoje teigta, kad tokia privilegija yra pateisinama tik 4 straipsnyje numatytiems kreditorių kategorijoms.

69 Kalbant apie pareigas išlaikyti vaikus, *lex fori* taikymas taip pat grindžiamas papildomu motyvu. Vis daugiau šalių užduotis nustatyti šias prievoles pavedama administracinėms institucijoms. Jos gali neturėti nei reikalingos patirties, nei priemonių užsienio teisei nustatyti ir taikyti. Todėl taikyti *lex fori* gali labiau tikti kai kuriose administracinio pobūdžio išlaikymo išieškojimo sistemose. Suprantama, mažiau sunkumų šiuo atžvilgiu kyla, jeigu išlaikymo reikalavimus teikia suaugę kreditoriai, nes paprastai juos nagrinėja teismo institucijos (bent tais atvejais, kai šie reikalavimai nesusiję su jų vaikų teikiamais išlaikymo reikalavimais).

ii *Subsidiari sąsaja su kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teise*

70 Kadangi *lex fori* taikymas kaip pagrindinės teisės grindžiamas taisykle *favor creditoris*, ji negali būti taikoma, jeigu dėl to kreditorius negautų jokio išlaikymo. Todėl 4 straipsnio 3 dalies pabaigoje, panašiai kaip 4 straipsnio 2 dalyje, tik atvirkštine tvarka, numatyta subsidiari sąsaja su kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teise, jeigu kreditorius negali gauti išlaikymo pagal institucijos, kurioje iškelta byla, valstybės teisę. Taigi 4 straipsnio 3 dalyje tiesiog pakeičiamos bendrosiose normose numatytos sąsajos. Suprantama, žodžių „neturi galimybės <...> gauti išlaikymo“ reikšmė yra tokia pati kaip ir 4 straipsnio 2 dalyje (plg. šio pranešimo 61 ir 62 punktus).

d *Subsidiari sąsaja su bendra šalių pilietybe*

4 dalis. Jei kreditorius neturi galimybės gauti iš skolininko išlaikymo išmokų taikant 3 straipsnyje ir šio straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodytą teisę, jeigu įmanoma, taikoma valstybės, kurios pilietybę turi ir kreditorius, ir skolininkas, teisė.

71 Jeigu kreditorius negali gauti išlaikymo nei pagal savo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisę, nei pagal *lex fori* (taikomas tokia tvarka arba, jeigu taikoma 4

³⁴ Plg. Taikytinos teisės darbo grupės pranešimo, 2006 m. birželio mėn. prel. dok. Nr. 22 (*minėtas 6 išnašoje*), 24 ir 25 punktus.

³⁵ Ten pat, 20 ir paskesni punktai.

straipsnio 3 dalis, – atvirkštine tvarka), kraštutiniu atveju taikoma valstybės, kurios pilietybę turi ir kreditorius, ir skolininkas, teisė. Šia antrąja subsidiariąja sąsaja išlaikymo kreditoriaus apsauga galiausiai užtikrinama tais atvejais, kai pagal teisę, nustatytą taikant pirmuosius du kriterijus, nenumatyta jokia išlaikymo prievolė. Suprantama, kad žodžiai „neturi galimybės gauti <...> išlaikymo“ reiškia tą patį, ką ir žodžiai, esantys 4 straipsnio 2 dalyje (ten pat).

72 Sąsaja su šalių bendros pilietybės valstybės teise taip pat numatyta 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė) (5 straipsnis), tačiau tame dokumente *lex fori* atžvilgiu jai teikiama pirmenybė. Šių kriterijų pakeitimo priežastys jau buvo minėtos (plg. šio pranešimo 60 punktą).

73 Kitaip nei 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė), subsidiari sąsaja su šalių pilietybe (kaip ir su *lex fori*) numatyta tik 4 straipsnio 1 dalyje numatytiems kreditorių kategorijoms. Šio kumuliacinių sąsajų taikymo srities apribojimo priežastys jau buvo paaiškintos (plg. šio pranešimo 52 punktą).

74 Sąsajos su bendra pilietybe taikymas išlaikymo prievolėms buvo labai kritikuojamas, daugiausia dėl to, kad šis kriterijus yra diskriminacinis, nes gali būti taikomas tik tiems kreditoriams, kurių pilietybė yra tokia pati kaip skolininko³⁶. Kita kritika susijusi su nevienareikšmiu šios sąsajos pobūdžiu, jeigu bendra pilietybė yra iš kelių vienetų sudarytos valstybės pilietybė³⁷. Nepaisant šios kritikos, kelios delegacijos siekė išlaikyti Protokole šią subsidiarią sąsają, todėl buvo dėl to susitarta. Reikėtų pažymėti, kad taikant ją tik 4 straipsnio 1 dalyje nurodytoms kreditorių kategorijoms (nors pagal 1973 m. Hagos konvenciją dėl išlaikymo (taikytina teisė) šios sąsajos taikymo sritis yra bendra) ir paverčiant *antrąją* subsidiarią sąsają (nors pagal 1973 m. konvencijos sistemą tai buvo *pirmoji* subsidiari sąsaja, numatyta po įprastinės gyvenamosios vietos ir prieš *lex fori*), gerokai sumažės ir jos praktinis poveikis, ir trūkumai.

75 Visų pirma kalbant apie nepilnamečius vaikus, remtis šiuo trečiuoju siejamuoju kriterijumi turėtų būti galima palyginti nedažnai, nes pagal daugelio valstybių vidaus teisę tokiais atvejais yra pripažįstama teisė į išlaikymą. Tačiau bendra pilietybė gali atlikti svarbesnį vaidmenį kitais 4 straipsnio 1 dalyje nurodytais atvejais, visų pirma susijusiais su suaugusių vaikų išlaikymo reikalavimais savo tėvams, asmenų iki 21 metų reikalavimais kitiems šeimos nariams ir tėvų reikalavimais vaikams.

76 Protokole kelių pilietybių atvejis nenumatytas, kreditorius ir skolininkas arba jie abu gali turėti dvi ar daugiau pilietybių. Būdai, taikomi šiems atvejams sureguliuoti pagal valstybių tarptautinę privatinę teisę, paprastai nepritaikyti naudoti pagal Protokolą. Iš tiesų tam tikrų valstybių suteikta pirmenybė *lex fori* lemia rezultatų nevienodumą. Nustatant labiausiai susijusią arba veiksmingiausią pilietybę kyla nemažai neaiškumų ir Susitariančiųjų Valstybių rezultatai gali skirtis. Taikant

taisyklę *favor creditoris*, kuria grindžiama 4 straipsnio 4 dalis, visais atvejais veikiau turėtų būti taikoma bendros pilietybės valstybės teisė, jeigu ji yra, net jeigu vienai ar kitai šaliai ši pilietybė nėra pati artimiausia ar veiksmingiausia. Tie patys motyvai turėtų būti taikomi, jeigu šalys turi po kelias bendras pilietybes ir todėl kreditoriaus reikalavimas gali būti pripažintas remiantis kuria nors tos bendros pilietybės valstybės teise.

5 straipsnis Speciali sutuoktiniais ir buvusiems sutuoktiniais taikoma taisyklė

Jei išlaikymo prievolės susijusios su sutuoktiniais, buvusiais sutuoktiniais ar anuliuotos santuokos šalimis, 3 straipsnis netaikomas, jei viena iš šalių prieštarauja jo taikymui ir jei kitos valstybės, visų pirma jų paskutinės bendros nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės, teisė yra glaudžiau susijusi su santuoka. Tokiu atveju taikoma tos kitos valstybės teisė.

77 Šiame straipsnyje numatyta speciali taisyklė, taikoma siejamajam veiksniai, susijusiam su sutuoktinių ir buvusių sutuoktinių išlaikymo prievolėmis. Tokioms prievolėms taikant pagrindinę sąsają su kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teise, jeigu viena iš šalių to prašo, būtų taikoma kitos valstybės teisė, visų pirma vieno iš sutuoktinių paskutinės įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė, jeigu ji yra glaudžiau susijusi su santuoka.

a Specialios taisyklės priežastis

78 Šios kategorijos išlaikymo prievolėms nustatyta speciali taisyklė grindžiama pastaba, kad kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisės taikymas ne visuomet yra tinkamas sutuoktinių ar buvusių sutuoktinių prievolėms. Reikėtų atsižvelgti į tai, kad tam tikrose vidaus sistemose išlaikymas sutuoktiniui suteikiamas tik labai ribotai ir išimtiniais atvejais (Europoje šis ribojamasis požiūris ypač būdingas Skandinavijos valstybėms). Tokiomis aplinkybėmis bendras taisyklių, grindžiamų taisykle *favor creditoris*, taikymas kai kuriose valstybėse laikomas pertekliniu. Visų pirma vieno iš sutuoktinių galimybė daryti įtaką išlaikymo prievolės buvimui ir turiniui vienašališkai pakeitus gyvenamąją vietą gali lemti rezultatą, kuris nėra sąžiningas ir kuris prieštarautų skolininko teisėtiems lūkesčiams. Pavyzdžiui, būtų galima nurodyti A valstybės piliečių poros atvejį. Pagal šios valstybės teisę išlaikymas nutraukus santuoką iš esmės nenumatytas. Visą laiką, kol buvo susituokę, pragyvenę toje valstybėje, sutuoktiniai išsituokia ir vienas iš jų persikelia į B valstybę, kurios teisė yra palankesnė išsituokusiems, ir tuomet pareikalauja išlaikymo remdamasis savo naujosios įprastinės gyvenamosios vietos teise. Remiantis 3 straipsnyje įtvirtinta bendra siejamąja taisykle, šį reikalavimą reikėtų patenkinti. Tačiau tokiomis aplinkybėmis B valstybės, kurioje sutuoktiniai niekada negyveno būdami susituokę, teisės taikymas atrodo nesąžiningas kitam sutuoktiniui ir prieštarauja teisėtiems lūkesčiams, kurių sutuoktiniai galėjo turėti būdami susituokę.

79 Sąsajos su kreditoriaus įprastine gyvenamąja vieta silpnumas išsituokusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymo prievolių atveju pastebėtas dar rengiant 1973 m. Hagos konvenciją dėl išlaikymo (taikytina teisė). Joje tokiam

³⁶ Žr. Verwilghen pranešimo (minėtas 14 išnašoje) 144 punktą.

³⁷ Tokiu atveju Protokole susitarta remtis glaudžiausio ryšio sąvoka, plg. 16 straipsnio 1 dalies d ir e punktus, šio pranešimo 193 punktą.

atvejui numatyta speciali taisyklė, kai išsituokusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymo prievolėms taikoma santuokos nutraukimui taikoma teisė (8 straipsnis). Tas pats taikoma *mutatis mutandis* gyvenimo skyrium (separacijos), taip pat santuokos pripažinimo negaliojančia ar jos panaikinimo atvejams (8 straipsnio 2 dalis). Šis sprendimas taikomas ne tik kai išlaikymo reikalavimas išsprendžiamas nagrinėjant santuokos nutraukimo bylą (arba nutraukiant santuoką), bet ir vėliau iškeltai bylai dėl ištuokos sprendimo pakeitimo ar papildymo. Šio *perpetuatio juris* priežastis – reikalavimas užtikrinti tęstinumą, neleidžiant, kad, pasikeitus kreditoriaus sutuoktinio gyvenamajai vietai, pasikeistų taikytina teisė.

80 Vis dėlto šis sprendimas turi keletą trūkumų, kuriuos smarkiai kritikavo 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) Susitariančiosios Valstybės. Pirmiausia reikėtų pažymėti, jog dėl to, kad su santuokos nutraukimu susijusios kolizinės normos tarptautiniu lygmeniu nesuderintos, 8 straipsniu iš esmės niekaip nestandardizuojama išlaikymo prievolėms taikytina teisė. Ši teisė ir toliau priklauso nuo valstybės, kurios teisme yra iškelta santuokos nutraukimo byla, tarptautinės privatinės teisės, ir šis sprendimas neišvengiamai palankus palankesnio teisinio reglamentavimo ieškojimui. Be to, pasirinkus nekintamo laiko siejamąjį veiksnių, jeigu sutuoktinių išlaikymo prievolę reikia nustatyti jau nutraukus santuoką, turi būti taikoma teisė, kuri tapo visiškai nereikšminga buvusių sutuoktinių padėčiai ir atitinkamiems jų interesams; teismas iš esmės negalėtų atsižvelgti į kreditoriaus ar savininko esamos gyvenamosios vietos teisę. Sprendime dėl santuokos nutraukimo taip pat gali nebūti su išlaikymu susijusios nuostatos; tokiu atveju tęstinumo siekis, kuriuo grindžiamas 8 straipsnis, nėra toks svarbus. Tai ypač pasakytina apie atvejus, kai sutuoktiniai nutraukia santuoką šalyje, kurioje išlaikymas išsituokusiam sutuoktiniui nenumatytas. Tokiu atveju dėl santuokos nutraukimo teisės taikymo nesuteikiama jokia teisė į išlaikymą, o tai neatrodo pateisinama tais atvejais, kai ši teisė neturi ypač gilaus ryšio su nagrinėjamu atveju. Galiausiai dėl santuokos nutraukimo teisės taikymo gali kilti praktinių sunkumų, nes gali būti sunku iš sprendimo nustatyti teisę, kuria remiantis buvo priimtas sprendimas dėl santuokos nutraukimo. Visi šie motyvai *mutatis mutandis* galioja ir gyvenimo skyrium (separacijos) arba santuokos negaliojimo ar panaikinimo atveju.

81 Ieškodama būdų suderinti siekius apsaugoti kreditorių ir taikyti valstybės, su kuria santuoka labiausiai susijusi, teisę, Specialioji komisija pirmiausia norėjo taikyti sąsają su paskutine bendra sutuoktinių ar buvusių sutuoktinių gyvenamąja vieta. Tam tikromis aplinkybėmis šis kriterijus tikriausiai reiškia reikšmingesnį ryšį nei vien įprastinė išlaikymo kreditoriaus gyvenamoji vieta, todėl jis yra pagrįstas³⁸. Tačiau taip yra ne visada. Jeigu paskutinė bendra gyvenamoji vieta yra A valstybėje, kurioje sutuoktiniai neseniai įsisteigė, prieš tai keletą metų gyvenę B valstybėje, ir kreditorius po išsiskyrimo grįžta į pastarąją valstybę, sąsaja su kreditoriaus įprastine gyvenamąja vieta (kuri šiuo atveju taip pat yra buvusios

bendros įprastinės gyvenamosios vietos valstybė) labiau atitinka šalių lūkesčius. Kitomis aplinkybėmis kitokia sąsaja gali būti dar reikšmingesnė, pvz., ankstesnė bendra įprastinė gyvenamoji vieta arba bendra šalių pilietybė.

82 Atsižvelgusi į kiekvieno konkretaus atvejo aplinkybes ir sunkumą nustatyti griežtą ir išsamią sąsajos taisyklę, diplomatinė sesija susitarė dėl lankstaus sprendimo. 3 straipsnyje numatyta sąsaja su kreditoriaus įprastine gyvenamąja vieta iš esmės tebetaikoma sutuoktinių ir buvusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymo prievolėms. Tačiau vienos iš šalių prašymu ji gali būti ir netaikoma, jeigu santuoka yra glaudžiau susijusi su kita valstybe, visų pirma su paskutinės bendros įprastinės gyvenamosios vietos valstybe. Šis sprendimas pagrįstas Europos bendrijos delegacijos pasiūlymu³⁹.

b Išvengimo išlygos veikimas

i Vienos iš šalių prašymas

83 Naujoji taisyklė – tai išvengimo išlyga, grindžiama glaudumo (glaudžiausios sąsajos) principu, tačiau jos taikymas priklauso nuo vienos iš šalių prašymo. Tai pradinis sprendimas, neatitinkantis „traditinių“ išvengimo išlygų, įtrauktų į kelis tarptautinės teisės dokumentus nacionaliniu lygmeniu⁴⁰ ir tarptautiniu arba regioniniu lygmeniu⁴¹, struktūros⁴². Pagal tokias nuostatas teismas gali nukrypti nuo nelanksčių sąsajų, jeigu to reikia dėl glaudumo priežasčių, tačiau paprastai jos nepriklauso nuo vienos iš šalių prašymo. Protokole numatytas sprendimas geras tuo, kad juo sumažinamas netikrumas, būdingas bet kuriai išvengimo išlygai, kai glaudžiausios sąsajos gali būti ieškoma tik tais atvejais, kai viena šalis to prašo. Reikėtų pažymėti, kad jeigu toks prašymas pateikiamas, paprastai institucijai užduotį padeda atlikti prašančiosios šalies pateikta informacija.

84 Protokole nenurodyta, kada reikia pateikti prašymą, tačiau iš diskusijų matyti, kad jį reikia pateikti bylos nagrinėjimo metu, įskaitant alternatyvaus ginčų sprendimo procedūrą, pvz., taikinantį tarpininkavimą (mediaciją)⁴³. Galutinis tokio prašymo pateikimo terminas priklausys nuo kiekvienoje Susitariančiojoje Valstybėje taikomų procedūrinių taisyklių, nes Šveicarijos delegacijos pasiūlymas, kuriuo siekiama šiuo klausimu nustatyti vienodą taisyklę⁴⁴, nesulaukė reikiamo pritarimo⁴⁵. Kad tokiu prašymu vilkinimo sumetimais nesinaudotų skolininkas, būtų gerai, jeigu jo nebūtų įmanoma pateikti tuomet, kai procesas jau yra toli pažengęs. Taigi prašymo neturėtų būti įmanoma pateikti pirmą kartą baigiamajame posėdyje nagrinėjant bylą iš esmės arba apeliaciniame procese. Vienas iš galimų požiūrių – reikalauti, kad toks prašymas būtų pateiktas

³⁹ Darb. dok. Nr. 4.

⁴⁰ Plg. 1987 m. gruodžio 18 d. Šveicarijos federalinio įstatymo dėl tarptautinės privatinės teisės 15 straipsnį.

⁴¹ Plg. 1980 m. birželio 19 d. Romos konvencijos dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės 4 straipsnio 5 dalį ir 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 593/2008 (Reglamentas „Roma I“) 4 straipsnio 3 dalį.

⁴² Plg. 1996 m. spalio 19 d. Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo ir vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje 15 straipsnio 2 dalį.

⁴³ Protokolo Nr. 1 25–29 punktai, Protokolo Nr. 3 21 punktas.

⁴⁴ Darb. dok. Nr. 9.

⁴⁵ Protokolo Nr. 4 74 ir paskesni punktai.

³⁸ Plg. šio pranešimo 78 punkte aptartą atvejį.

vėliausiai kartu su pirmuoju atsiliepimu dėl bylos esmės, tačiau galima svarstyti ir kitokias galimybes.

ii *Glaudesnės sąsajos*

85 Vienai šaliai pateikus prieštaravimą, pagal 3 straipsnį nustatytos kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisės taikymas nėra savaime atmetamas. Be to, remiantis institucijos, kurioje iškelta byla, atliktu vertinimu, būtina, kad teisė, kurią prašoma taikyti, būtų labiau susijusi su santuoka. Taigi šios normos pagrindas iš tiesų yra glaudumo principas. Tai reiškia, kad, gavęs tokį prašymą, teismas turės išsiaiškinti, ar santuoka turi glaudesnį ryšį su kitos valstybės nei kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teise. Tai darydamas, jis atsižvelgs į visas santuokos sąsajas su įvairiomis atitinkamomis šalimis, pvz., sutuoktinių įprastinės gyvenamosios vietos ir (arba) nuolatinės gyvenamosios vietos būnant susituokus valstybę, jų pilietybę, santuokos šventimo vietą, taip pat gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos nutraukimo vietą. Be to, jam reikės įvertinti šias vietas ir nuspręsti, ar jos yra mažiau, ar labiau reikšmingos nei esama išlaikymo kreditoriaus įprastinė gyvenamoji vieta.

86 Tarp šių kriterijų svarbiausias vaidmuo pagal 5 straipsnį tenka sutuoktinių paskutinės bendros įprastinės gyvenamosios vietos kriterijui. Tai nėra reali prielaida, taikoma kituose dokumentuose⁴⁶, o tik nuoroda⁴⁷, atspindinti diplomatinės sesijos nuomonę, kad daugeliu atvejų paskutinės bendros įprastinės gyvenamosios vietos teisės sąsajos su santuoka yra labai reikšmingos. Reikėtų pažymėti, jog žodžiai „bendra įprastinė gyvenamoji vieta“ nereiškia, kad sutuoktiniai privalėjo gyventi kartu, ji reiškia tik tai, kad, būdami susituokę, jie vienu metu gyveno toje pačioje valstybėje. Tačiau bendra įprastinė gyvenamoji vieta iki santuokos neatitinka 5 straipsnyje numatyto atvejo, nors niekas netrukdo atsižvelgti į ją, kaip ir į bet kurią kitą sąsają, siekiant įvertinti glaudesnių sąsajų buvimą.

87 5 straipsnyje sutuoktinių esama bendra įprastinė gyvenamoji vieta nepamiršta dėl paprastos priežasties – ji sutampa su kreditoriaus įprastine gyvenamąja vieta ir todėl jai gali būti netaikoma 3 straipsnyje numatyta sąsajos išimtis. Tai nereiškia, kad sutuoktinių įprastinė gyvenamoji vieta toje pat valstybėje neatlieka jokio vaidmens taikant 5 straipsnį. Kaip tik priešingai – tai, kad abu sutuoktiniai prašymo padavimo momentu gyvena toje pačioje valstybėje, pasunkins 3 straipsnio netaikymą (nors teoriškai tai tebėra įmanoma) remiantis tuo, kad kitos valstybės teisė (pvz., ankstesnės įprastinės bendros gyvenamosios vietos valstybės teisė) yra glaudžiau susijusi su santuoka.

88 Nors paskutinės bendros įprastinės gyvenamosios vietos kriterijus pagal 5 straipsnį turėtų atlikti svarbiausią vaidmenį, šio straipsnio taikymui gali būti reikšmingi ir kiti kriterijai. Taip yra buvusios bendros įprastinės sutuoktinių gyvenamosios vietos atveju, nes ji tam tikromis aplinkybėmis gali reikšti labai glaudžią sąsają. Jeigu sutuoktiniai daugelį metų gyveno A valstybėje, o paskui, prieš kreditoriui persikeliant į C valstybę, labai

trumpai – B valstybėje sutuoktinių paskutinė bendra įprastinė gyvenamoji vieta neturi glaudžios sąsajos su B valstybe, tačiau tokia sąsaja yra su buvusios bendros įprastinės gyvenamosios vietos valstybe – A valstybe.

89 Teoriškai galima atsižvelgti ir į kitus kriterijus, pvz., sutuoktinių bendrą pilietybę ar santuokos šventės vietą, tačiau atrodo, kad jiems tenka tik šalutinė reikšmė. Aišku, jie gali būti reikšmingi, kad padidėtų sutuoktinių (esamai ar buvusiai) įprastinei gyvenamajai vietai teikiama reikšmė (ji bus reikšmingesnė, pvz., jeigu sutaps su sutuoktinių bendra pilietybe). Atskirai jie bus reikšmingi tik išimtiniais atvejais (pvz., jeigu sutuoktiniai niekada neturėjo įprastinės gyvenamosios vietos toje pat valstybėje arba būdami susituokę labai dažnai kėlėsi iš vienos valstybės į kitą).

c *5 straipsnio taikymo sritis*

90 Reikėtų pažymėti, kad 5 straipsnio taikymo sritis yra plati, nes apima ir esamus, ir buvusius sutuoktinius. Kitaip nei 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 8 straipsnį, šią Protokolo nuostatą numatyta taikyti ne tik išsituokusių ar gyvenančių skyrium sutuoktinių arba sutuoktinių, kurių santuoka buvo panaikinta arba pripažinta negaliojančia, prievolėms, bet ir sutuoktinių išlaikymo prievolėms jiems būnant susituokusiems. Specialioji komisija manė, kad pageidautina nustatyti vieną siejamąją taisyklę prievolėms būnant susituokus ir nutraukus santuoką (arba gyvenant skyrium), kad būtų išvengta taikytinos teisės pakeitimo dėl santuokos nutraukimo (arba, *a fortiori*, vien dėl gyvenimo skyrium (separacijos)). Be to, šis pasirinkimas yra pagrįstas, nes toje nuostatoje kaip pavyzdys pateiktas siejamasis paskutinės bendros įprastinės gyvenamosios vietos kriterijus yra netgi reikšmingesnis sutuoktinių tarpusavio prievolėms jiems būnant susituokusiems.

91 Kaip ir 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 8 straipsnis, 5 straipsnio taisyklė taip pat taikoma panaikintos santuokos šalims. Tai yra hipotetinės santuokos atvejai, kai teisiškai teisė į išlaikymą kartais pripažįstama vienam iš sutuoktinių. Nors, kitaip nei 1973 m. konvencijos 8 straipsnyje, 5 straipsnyje nepamirėtas negaliojančia pripažintos santuokos atvejis, tai padaryta nesąmoningai ir atitinkamai reikėtų pripažinti, kad ši nuostata taikoma ir tokiam atvejui.

92 Nepaisant to, kad šiuo klausimu kelios delegacijos pateikė pasiūlymus⁴⁸, 5 straipsnyje nepamirėti į santuoką panašūs institutai, pvz., tam tikros registruotos partnerystės formos, išlaikymo prievolių požiūriu sukeliančios panašius padarinius kaip ir santuoka. Nepaisant to, kad Protokole šiuo klausimu nieko nenurodyta, diplomatinė sesija pripažino, kad savo teisinėse sistemose tokius institutus pripažįstančios ar norinčios juos pripažinti valstybės gali jiems taikyti 5 straipsnio taisyklę⁴⁹. Taikant tokį sprendimą tų valstybių institucijos galės skirtingai nevertinti institutų, kurie pagal jų vidaus teisę prilyginami santuokai. Juo labiau tai pasakytina apie tos pačios lyties santuokas, kurios kai kuriose valstybėse pripažįstamos.

⁴⁶ Plg. 1980 m. birželio 19 d. Romos konvencijos 4 straipsnio 2 dalį.

⁴⁷ Plg. darb. dok. Nr. 2.

⁴⁸ Plg. darb. dok. Nr. 8 ir 15; protokolo Nr. 5 84 ir paskesnius punktus; protokolo Nr. 6 56 ir paskesnius punktus.

⁴⁹ Protokolo Nr. 6 59 ir paskesni punktai.

93 Šis sprendimas yra pasirinktinis, nes tokių santykių nepripažįstančioms valstybėms jis nėra privalomas. Jau minėjome sprendimus, kurie gali būti svarstomi tokioms valstybėms (plg. šio pranešimo 31 punktą). Be to, reikėtų pažymėti, kad jeigu pagal Protokolą nustatytoje teisėje išlaikymo prievolės numatytos registruoto partnerio ar tos pačios lyties partnerio naudai, valstybės, kuri nepripažįsta jokių tokio santykio padarinių (taip pat ir išlaikymo klausimais), teismas ar institucija galėtų atsisakyti taikyti užsienio teisę tiek, kiek jos padariniai akivaizdžiai prieštarautų teisimo vietos valstybės viešajai tvarkai (plg. 13 straipsnį).

94 Galiausiai reikėtų pažymėti, kad iš 5 straipsnyje nurodytų santykių atsirandančios išlaikymo prievolės aiškiai nepatenka į 4 straipsnio taikymo sritį (plg. 1 straipsnio b punktą). Darytina išvada, kad sutuoktinių ar buvusių sutuoktinių tarpusavio prievolėms netaikoma siejamųjų veiksmų kumuliacija ar siejamųjų kriterijų pakeitimas remiantis ta nuostata. Jeigu taikytina teisė nepasirinkta (žr. 7 ir 8 straipsnius), joms pagal 3 straipsnį taikoma kreditoriaus įprastinės gyvenamosios valstybės teisė arba 5 straipsniu nustatyta teisė. Tokiu atveju atsižvelgti į *lex fori* ir bendros pilietybės valstybės teisę galima tik jeigu ji yra glaudžiau susijusi su santuoka pagal 5 straipsnį.

6 straipsnis Speciali taisyklė dėl gynybos

Išlaikymo prievolių, nesusijusių su vaiko išlaikymo prievolėmis, atsirandančiomis dėl tėvų ir vaikų santykių, ir nurodytų 5 straipsnyje, atveju skolininkas gali užginčyti kreditoriaus pateiktą ieškinį, remdamasis tuo, kad tokia prievolė nėra numatyta nei pagal skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės, nei pagal valstybės, kurios pilietybę turi abi šalys, jei tokia yra, teisę.

95 Kalbant apie kitas išlaikymo prievoles nei vaikų išlaikymą, atsirandantį iš tėvų ir vaikų santykių, ir sutuoktinių bei buvusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymą (5 straipsnis), 6 straipsnyje nustatyta, kad skolininkas gali ginčyti kreditoriaus reikalavimą remdamasis tuo, kad tokia prievolė nenumatyta nei pagal skolininko įprastinės gyvenamosios vietos teisę, nei pagal šalių bendros pilietybės valstybės (jeigu šalių pilietybė sutampa) teisę.

96 Ši gynybos priemonė numatyta atsižvelgiant į 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 7 straipsnyje numatytą sprendimą, pagal kurį, jeigu asmenys yra susiję šoninės giminystės linija arba svainystės ryšiais, skolininkas gali ginčyti išlaikymo reikalavimą remdamasis tuo, kad pagal bendros skolininko ir kreditoriaus pilietybės valstybės teisę arba, jeigu jų pilietybė nesutampa, pagal skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisę išlaikymo prievolė nenumatyta.

a 6 straipsnio taikymo sritis

97 Kitaip nei 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 7 straipsnis, Protokolo norma taikoma ne tik santykiams tarp šalių, susijusių per šoninę giminystės liniją ar svainystės ryšiais, bet ir bet kuriai išlaikymo prievolei, išskyrus išlaikymo prievolę vaikams,

atsirandančią iš vaikų ir tėvų santykių, arba sutuoktinių ar buvusių sutuoktinių santykių.

98 Dėl šio išplėtimo nuspręsta dėl kelių priežasčių. Pirmiausia reikėtų pažymėti, kad dėl noro suteikti išlaikymą remiantis toje nuostatoje nurodytais šeimos santykiais nebuvo susitarta tarptautiniu lygmeniu, todėl kai kurioms valstybėms rūpėjo galimybė riboti jo poveikį. Pagal 1973 m. Hagos konvenciją dėl išlaikymo (taikytina teisė) į šį norą atsižvelgta numčius kelias išlygas, pagal kurias galima riboti Konvencijos dalykinę taikymo sritį (plg. jos 13 ir 14 straipsnius). Siekiant išvengti išlygų darymo pagal Protokolą (plg. jo 27 straipsnį), buvo manoma, kad geriau atsižvelgti į kai kurių valstybių nenorą numatyti išlaikymo prievoles, grindžiamas minėtais šeimos santykiais ankstesniu etapu, tokiais atvejais numatant labiau ribojamas sąsajos taisykles.

99 Kai kuriais atvejais 6 straipsniu gali būti remiamasi siekiant atsisakyti išlaikymo remiantis pagal 3 straipsnį nustatyta teisę (kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisę). Tai pasakytina apie išlaikymo prievolę suaugusiajam, grindžiamą:

– tėvyste pagal tiesioginę liniją, išskyrus tėvų ir vaikų santykius (pvz., vaikaitis ar vaikaitės pareiga išlaikyti senelį ar senelę ir atvirkščiai);

– šoninės giminystės linijos santykiais (pvz., pareiga broliui ar seseriai);

– svainystės santykiais (pvz., pareiga sutuoktinio vaikams).

Tokiais atvejais išlaikymo prievolei taikytina teisė pagal 3 straipsnį yra kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė. Jeigu pagal šią teisę numatyta išlaikymo prievolė, skolininkas gali ginčyti ją pasinaudodamas 6 straipsnyje numatyta gynybos priemone.

100 Kitais atvejais 6 straipsnyje numatyta gynybos priemonė galima pasinaudoti ginantis nuo išlaikymo reikalavimo, grindžiamo viena iš pagal 3 arba 4 straipsnį nustatytų teisių. Tai taikoma:

– vaiko prievolei išlaikyti savo tėvus;

– bet kurio asmens, išskyrus tėvus ir sutuoktinį, prievolei išlaikyti asmenį iki 21 metų (pvz., prievolei, tenkančiai šonine giminystės linija arba svainystės santykiais susijusiam asmeniui).

Abiem atvejais bus lygiagrečiai taikomos 4 ir 6 straipsniuose numatytos specialios taisyklės ir išlaikymo reikalavimas pagal kurią nors teisę, nustatytą dėl kumuliacinių 4 straipsnio sąsajų, gali būti atmestas, jeigu jis neįmanomas pagal 6 straipsnyje nurodytus įstatymus. Šis lygiagretus kumuliacinio sistemos ir gynybos priemonių taikymas yra ne tik labai sudėtingas, bet ir netenkina griežtai loginiu požiūriu – atrodo, kad nenuoseklu norėti sudaryti palankesnes sąlygas kreditoriui, numatant subsidiarias sąsajas, ir kartu norėti apsaugoti skolininką, numatant kumuliacines sąsajas. Suprantama, kad tai buvo kompromisinis sprendimas. Tačiau reikia pabrėžti, kad ši sistema nėra tokia jau nauja, nes atitinka dabar pagal 1973 m. Hagos konvenciją dėl išlaikymo (taikytina teisė) taikomą

sistemą, nors ji taikoma tik asmenims, susijusiems šonine giminystės linija arba svainystės santykiais⁵⁰.

101 Gynybos priemonė pagal 6 straipsnį negalima pasinaudoti siekiant ginčyti sutuoktinių ar buvusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymą, nes šios nuostatos tekste toks atvejis aiškiai nenumatytas. Nors dėl išlaikymo prievolių, atsirandančių iš santuokos, lyginamojoje teisėje nesutariama vieningai, vis dėlto jos pripažįstamos gerokai plačiau nei išlaikymo prievolės, atsirandančios iš kitų 6 straipsnyje nurodytų šeimos santykių. 5 straipsnyje numatytas sprendimas, kuris jau yra mažiau palankus kreditoriui nei 3 ir 4 straipsniuose numatyti sprendimai, neturėtų būti griežtinamas leidus gynybos priemonę.

102 Išlaikymo prievolės, atsirandančios iš šeimos santykių, panašios į santuoką, pvz., tam tikros partnerystės formų, užima ypatingą padėtį. Valstybėse, kurių vidaus teisėje tokie institutai pripažįstami arba kurios bet kuriuo atveju nori juos pripažinti, tokie santykiai gali būti vertinami taip pat kaip santuoka, todėl iš jų atsirandančioms išlaikymo prievolėms bus taikomas 5 straipsnis ir atitinkamai netaikomas 6 straipsnis. Kitaip bus valstybėse, kurios atsisako tokio prilyginimo; tose valstybėse skolininkas galės apsiginti nuo šių prievolių pasinaudodamas 6 straipsnio gynybos priemone. Nors Protokolo tekste šis „dvigubų standartų“ sprendimas aiškiai neįvardytas, jis pripažintas diplomatinėje sesijoje (plg. šio pranešimo 92 ir paskesnius straipsnius).

b 6 straipsnyje numatytas mechanizmas

103 6 straipsnio normoje nėra sąsajos taisyklės, o tik yra paprasta gynybos priemonė, kuria galima pasinaudoti siekiant paneigti išlaikymą, net jeigu jis numatytas pagal 3 ar 4 straipsniu nustatytą taikytiną teisę.

104 Taigi 6 straipsnio mechanizmas yra toks. Pirmiausia institucija, remdamasi 3 arba 4 straipsniu, nustato išlaikymo prievolei taikytiną teisę. Jeigu pagal kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisę arba *lex fori*, nustatytą pagal vieną iš minėtų nuostatų, numatyta išlaikymo prievolė, skolininkas gali ginčyti kreditoriaus reikalavimą remdamasis tuo, kad pagal jo paties įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisę tokios prievolės nėra. To pakaks reikalavimui atmesti, jeigu šalys neturi bendros pilietybės. Jeigu, pvz., skolininko sūnėnas, A valstybės gyventojas ir pilietis, remdamasis šios valstybės teise pareiškia išlaikymo reikalavimą savo dėdei, kuris gyvena B valstybėje ir yra C valstybės pilietis, pastarasis galės paneigti išlaikymą remdamasis tuo, kad pagal B valstybės teisę išlaikymo prievolės tarp asmenų, susijusių šonine giminystės linija, nepripažįstamos. Šiuo atveju šalių pilietybė neturi jokios reikšmės.

105 Tačiau jeigu šalys turi bendrą pilietybę, gynybos priemonė galima veiksmingai remtis tik jeigu nagrinėjama išlaikymo prievolė nenumatyta nei pagal skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės, nei pagal bendros pilietybės valstybės teisę. Pastaruoju atveju gynybos priemonė, kad būtų veiksminga, turi būti kumulatyviai grindžiama ir viena, ir kita teise. Pagal tą

patį pavyzdį, jeigu skolininko sūnėnas būtų ir C valstybės pilietis, jo dėdė galėtų ginčyti reikalavimą tik jeigu pagal A valstybės teisę numatyta prievolė nebūtų numatyta nei pagal B, nei pagal C valstybės įstatymus. Atsižvelgti į bendros pilietybės valstybės teisę pateisinama remiantis tuo, kad jeigu šalių pilietybės valstybė sutampa ir jų bendros pilietybės valstybės teisėje atitinkama prievolė yra numatyta, atrodytų neteisinga leisti skolininkui išvengti šios prievolės remiantis vien tuo, kad ši prievolė nenumatyta jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisėje. Taikant šį sprendimą visų pirma galima išvengti piktnaudžiavimo atvejų. Pavyzdžiui, jeigu tėvas reikalauja išlaikymo iš sūnaus remdamasis savo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teise, o tai yra jų bendros pilietybės valstybės teisė, turbūt būtų neteisinga, jeigu skolininkas galėtų išvengti savo prievolės perkeldamas savo įprastinę gyvenamąją vietą į valstybę, pagal kurios teisę tokia prievolė nepripažįstama.

106 6 straipsnyje (kaip ir 4 straipsnio 4 dalyje) nenurodyta, ar į bendrą pilietybę atsižvelgtina, o jeigu taip, tai kokiomis sąlygomis, jeigu viena iš šalių turi dar ir kitą pilietybę. Tokiu atveju, siekiant vienodai aiškinti Protokolą, atmetamas teismo vietos valstybės pilietybės pirmenybė grindžiamas požiūris, kuriuo vadovaujamasi daugelio valstybių bendrai taikomoje teisėje. Be to, ne visada taip lengva nustatyti labiausiai susijusią arba veiksmingiausią pilietybę (o lyginamojoje teisėje tai labai paplitęs sprendimas), be to, dėl to gali būti pradėta Protokolą aiškinti labai nevienodai. Dėl šių priežasčių ir atsižvelgdami į tai, ką siūlėme 4 straipsnio 4 daliai (žr. šio pranešimo 76 punktą), bet kuriuo atveju pageidautina atsižvelgti į bendrą pilietybę, net jeigu vienai iš šalių ji nebūtų veiksmingiausia. Šis sprendimas yra palankesnis išlaikymo kreditoriui, nes dėl jo sunkiau pasinaudoti 6 straipsnyje numatyta gynybos priemone. Šis sprendimas atitinka bendrą Protokolo dvasią (*favor creditoris*) ir 6 straipsniui priskirtinos išimtinės taisyklės pobūdį.

107 6 straipsnyje taip pat nenurodyta, koks sprendimas turi būti taikomas, jeigu sutampa kelios šalių pilietybės. Atsižvelgiant į ką tik išdėstytus teleologinius ir sisteminius argumentus, tinkamiausia būtų atsižvelgti į visus bendrus nacionalinius įstatymus ir skolininko gynybos priemonę pripažinti tik jeigu nė pagal vieną iš šių įstatymų nenumatyta išlaikymo prievolė (ten pat).

108 Reikėtų pažymėti, kad ši gynybos priemonė priimtina tik jeigu pagal 6 straipsnyje nurodytas teises „nėra išlaikymo prievolės“ Šiuos žodžius reikia suprasti taip pat, kaip ir 4 straipsnio 2–4 dalyse vartojamus žodžius „kreditorius neturi galimybės gauti iš skolininko išlaikymo išmokų“ (plg. šio pranešimo 61 ir 62 punktus); todėl būtina, kad prievolė nebūtų numatyta ar kad nebūtų įvykdytos įstatyme numatytos sąlygos, taikomos išlaikymo prievolei. Tačiau jeigu pagal skolininko įprastinės gyvenamosios vietos teisę ir, jeigu taikytina, bendros pilietybės teisę numatyta mažesnio dydžio prievolė nei pagal taikytiną teisę, šios aplinkybės nepakaks reikalavimui užginčyti ar kreditoriui mokėtinam išlaikymui sumažinti.

7 ir 8 straipsniai Taikytinos teisės pasirinkimas

109 Pagal 7 ir 8 straipsnių nuostatas, taikant skirtingas sąlygas ir skirtingus padarinius, šalims leidžiama

⁵⁰ Verwilghen pranešimo (minėtas 14 išnašoje) 149 punktas.

pasirinkti išlaikymo prievolei taikytiną teisę. Šalių autonomijos pripažinimas yra viena iš Protokolo naujovių, palyginti su 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijomis dėl išlaikymo. Šis sprendimas atitinka didelę tarptautinę tendenciją pripažinti laisvę pasirinkti taikytiną teisę net ir tose srityse, kur tradiciškai jos nebuvo numatyta.

110 Nors šalių autonomijos pripažinimas išlaikymo prievolių srityje daugeliui valstybių įstatymų kolizijos atveju yra naujovė, to paties negalima pasakyti apie jurisdikcijų koliziją – galimybė sudaryti susitarimą dėl jurisdikcijos jau pripažinta keliais tarptautiniais dokumentais. Taip visų pirma yra Europos teismų erdvėje pagal 2000 m. gruodžio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 23 straipsnį ir 1988 m. Lugano konvencijos 17 straipsnį. Konvencijoje taip pat pripažįstamas jurisdikcijos išplėtimo teisėtumas, numatant, kad valstybės privalo pripažinti ir vykdyti vienos Susitariančiosios Valstybės teismo, kurį nustatė šalys, priimtą sprendimą, išskyrus vaiko išlaikymo prievolės⁵¹. Šiomis aplinkybėmis leidžiant pasirinkti taikytiną teisę atkuriamas sprendimų, pripažįstamų įstatymų ir jurisdikcijų kolizijos srityje, nuoseklumas.

111 Teisės pasirinkimui taikomi keli apribojimai, kuriais siekiama apsaugoti šalis (ir visų pirma išlaikymo kreditorių). Grėsmė didėja tuo atveju, jeigu teisė pasirenkama prieš kylant ginčui. Todėl Protokolo sistema apima du šalių autonomijos variantus, numatytus dviejose atskirose nuostatose; 7 straipsnyje reglamentuojamas konkrečiam procesui taikytinos teisės pasirinkimas (procedūrinis susitarimas), o 8 straipsnyje labiau ribotai leidžiama bet kada pasirinkti taikytiną teisę.

7 straipsnis Teisės, taikytinos konkrečios bylos atveju, nurodymas

112 Šioje nuostatoje šalims aiškiai leidžiama pasirinkti *lex fori* kaip išlaikymo prievolei taikytiną teisę vykstant konkrečiam procesui. Tai yra procedūrinis susitarimas dėl taikytinos teisės, susijęs su institucijos, kurioje iškelta byla, valstybės vidaus teise ir jo poveikis susijęs tik su konkrečiu procesu.

1 dalis. Neatsižvelgiant į 3–6 straipsnių nuostatas, išlaikymo kreditorius ir skolininkas gali aiškiai nurodyti, kad tam tikroje valstybėje nagrinėjamai konkrečiai bylai dėl išlaikymo būtų taikytina tos valstybės teisė.

a 7 straipsnio taikymo sritis

113 Šioje nuostatoje numatytas taikytinos teisės pasirinkimas turėtų atlikti svarbų vaidmenį visų pirma suaugusiųjų santykių srityje. Visų pirma gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos nutraukimo atveju sutuoktiniai galės teikti reikalavimus dėl išlaikymo pagal institucijos, kurioje iškelta byla, valstybės vidaus teisę, o taip negali būti nepalengvintas procesas.

114 Tačiau galimybė pasirinkti numatyta ir vaikų išlaikymo prievolių atveju. Paaikškėjo, kad galimas grėsmės, susijusios su šalių autonomijos numatymu,

daugeliu atžvilgių atsveriamą pranašumai, susiję su paprastumu, užtikrinamu taikant *lex fori*. Atsižvelgiant į 4 straipsnio 3 dalies specialiąją normą, kai tėvų prievolės išlaikyti savo vaikus ir bet kurio asmens prievolė išlaikyti kitus asmenis iki 21 metų amžiaus bet kuriuo atveju reglamentuojamos pagal *lex fori*, jeigu kreditorius pareiškia reikalavimą skolininko įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje, taikytinos teisės pasirinkimo poveikis vaikų išlaikymo prievolėms išlieka gana nedidelis. Vis dėlto 7 straipsnis gali būti naudingas, jeigu skolininkas pareiškia reikalavimą savo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės institucijose arba kitos valstybės nei kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės institucijose, jeigu tik institucija, kurioje iškelta byla, gali ją nagrinėti⁵².

b Pasirinkimas konkrečiam procesui

115 Reikėtų pabrėžti, kad 7 straipsnyje numatytas pasirinkimas padaromas konkrečiam procesui; todėl daroma prielaida, kad išlaikymo kreditorius arba skolininkas jau yra pateikęs arba rengiasi pateikti reikalavimą konkrečioje institucijoje. Pasirinkdamos šalys gali gauti informaciją (arba jas kartais informuoja institucija, kurioje iškelta byla) apie pagal *lex fori* numatyto išlaikymo buvimą ir pobūdį. Taigi piktnaudžiavimo rizika yra nedidelė.

116 Šalių pasirinkimas pagal 7 straipsnį sukelia padarinius tik konkrečiam procesui, kuriam jis yra skirtas. Tačiau jeigu vėliau tai pačiai ar kitos valstybės institucijai pateikiamas dar vienas reikalavimas ar pareiškimas dėl pakeitimo, ankstesnis teisės pasirinkimas neturės jokio poveikio ir taikytiną teisę reikės nustatyti pagal objektyvias sąsajas. Šis pasirinkimo padarinių ribojimas yra pagrįstas, nes pasirenkama *lex fori*.

117 Tačiau reikėtų pažymėti, kad, kalbant apie išlaikymo pareigas, susijusias su vyresniu nei 18 metų asmeniu, kreditorius ir skolininkas pagal 8 straipsnį taip pat gali pasirinkti taikytiną teisę. Šis pasirinkimas yra platesnis nei pagal 7 straipsnį. Pirma, jis neapribojamas vien *lex fori* ir gali būti susijęs su tam tikromis teisėmis, išvardytomis šios nuostatos 1 dalyje (plg. šio pranešimo 129 punktą). Antra, teisė pagal 8 straipsnį pasirenkama ne konkrečiam procesui; todėl šio pasirinkimo padariniai taikomi ne tik procesui, kurį kreditorius jau pradėjo ar ketina pradėti, bet ir ateičiai, jeigu šalys šio pasirinkimo neatšaukė ar nepakeitė (plg. šio pranešimo 124 punktą). Šis pasirinkimas, kaip nurodyta 8 straipsnyje, gali būti padarytas „bet kuriuo metu“. Jeigu per procesą ar prieš pat pradėdant jį suaugusieji pasirenka taikytiną teisę, kils klausimas, ar šiam pasirinkimui taikomas 7, ar 8 straipsnis. Šis klausimas nėra akademinis, nes pasirinkimo pagal abi nuostatas padariniai skiriasi. Atsakyti į šį klausimą nesunku, jeigu pasirenkama ne *lex fori*; tokiu atveju priimtinas ir pasirinkimo padariniai gali būti nustatyti tik pagal 8 straipsnį. Tačiau gali kilti abejonių, jeigu pasirenkama institucijos, kurioje iškelta byla, valstybės teisė. Jeigu *lex fori* neatitinka 8 straipsnio 1 dalyje išvardytų teisių (šalių vidaus teisė, vienos iš šalių įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė ir kt.; plg. 129 punktą), šiam pasirinkimui neabejotinai bus taikomas

⁵¹ Plg. Konvencijos 20 straipsnio 1 dalies e punktą; Borrás ir Degeling pranešimo 455 punktą.

⁵² Žr. šio pranešimo 33 išnašą.

7 straipsnis, kuris sukels padarinius tik konkrečiam procesui, – jeigu šiuo atveju būtų taikomas 8 straipsnis, pasirinkimas negalioj. Tačiau jeigu *lex fori* taip pat yra viena iš 8 straipsnyje išvardytų teisių, kaip paprastai ir būna, atsakymas priklausys nuo šalių valios aiškinimo.

118 7 ir 8 straipsnių derinimo klausimas nekyla, jeigu išlaikymo prievolė susijusi su asmeniu iki 18 metų arba suaugusiuoju, kuris dėl negalios ar asmeninių savybių nepakankamumo negali apginti savo interesų, nes tokiais atvejais pasirinkimas pagal 8 straipsnį negalimas (8 straipsnio 3 dalis). Todėl šalys turi galimybę pasirinkti *lex fori* konkrečiam procesui, taikant 7 straipsnio sąlygas ir padarinius.

c Pasirinkimo būdas

2 dalis. Toks nurodymas šią bylą nagrinėjančioje institucijoje įforminamas rašytiniu susitarimu, kurį pasirašo abi šalys, arba užregistruojamu bet kurioje laikmenoje, kurioje pateikta informacija būtų galima vėliau remtis.

119 Kadangi taikytina teisė pagal 7 straipsnio 1 dalį taip pat gali būti pasirenkama dar prieš iškeltą bylą, 7 straipsnio 2 dalyje pateikiami tam tikri formos duomenys, nurodant, kad tokiu atveju dėl taikytinos teisės turi būti susitariama raštu arba įrašoma į bet kokią laikmeną, kurioje esanti informacija yra prieinama, kad ją būtų galima vėliau remtis. Pirmą, atrodo labai svarbu, kad susitarimo buvimą būtų nesunku įrodyti, išvengiant bet kokio ginčo, ir, antra, kad šalių dėmesį reikėtų atkreipti į svarbius padarinius, kuriuos taikytinos teisės pasirinkimas gali turėti išlaikymo prievolės buvimui ir apimčiai. Diplomatinės sesijos delegatų nuomone, šioje nuostatoje įtvirtinti tik formalūs būtinieji reikalavimai susitarimui, o valstybės gali numatyti kitus reikalavimus, pvz., siekdamas užtikrinti, kad šalių sutikimas būtų duodamas laisva valia ir pagrįstas pakankama informacija (pvz., kreipimasis teisinės konsultacijos prieš pasirašant susitarimą).

120 Galiausiai reikėtų pažymėti, kad jeigu pagal 7 straipsnį numatytas pasirinkimas padaromas prieš iškeltą bylą, jis galios tik jeigu šalys nurodė, kokią teisę ketina nustatyti, arba bent instituciją, kurioje numatoma iškelti konkrečią bylą. Jeigu vėliau valstybės, kurios teisė pasirinkta, institucijose byla neiškeliamą, pasirinkimas nebegalios (nebent jis atitiktų 8 straipsnio reikalavimus). Tačiau šalims nepakaks apskritai pasirinkti *lex fori*, nes prieš kreipiantis į instituciją „teismas“ nėra nustatytas. Toks aklas pasirinkimas neužtikrina, kad šalys buvo informuotos apie savo pasirinkimo objektą ir apie jį žino.

121 Padiskutavus šiuo klausimu galiausiai nuspręsta nenustatyti termino nuo pasirinkimo laiko iki bylos iškėlimo. Iš tiesų, jeigu ieškinys pareiškiamas valstybėje, kurios teisė buvo pasirinkta, pagrįsta manyti, kad toks pasirinkimas sukelia padarinius net ir tuo atveju, jeigu nuo vieno iki kito įvykio praėjo daug laiko. Tačiau jeigu toje valstybėje byla neiškeliamą, kaip minėta, pasirinkimas bet kuriuo atveju negalios.

122 Protokole nenustatyta jokia taisyklė, susijusi su pasirinkimo būdu ir laiku, jeigu pasirenkama nagrinėjant bylą. Šie klausimai nustatomi pagal institucijos, kurioje iškelta byla, valstybės teisę.

8 straipsnis Taikytinos teisės nurodymas

1 dalis. Neatsižvelgiant į 3–6 straipsnių nuostatas, išlaikymo kreditorius ir skolininkas gali bet kuriuo metu nurodyti, kad išlaikymo prievolėms būtų taikoma viena iš toliau nurodytų teisių:

123 Pagal šią nuostatą šalims leidžiama bet kada, netgi prieš išskylant ginčui, pasirinkti išlaikymo prievolei taikytiną teisę.

124 Kitaip nei pasirenkant *lex fori*, numatytą pagal 7 straipsnį, taikytina teisė pagal 8 straipsnį pasirenkama ne „konkrečiai bylai“, todėl pasirinkimo padariniai atitinkamai apima ne tik bylą, kurią išlaikymo kreditorius jau iškėlė arba ketina iškelti. Šalių pasirinkta teisė numatyta reglamentuoti šalių tarpusavio išlaikymo prievolės nuo pasirinkimo momento iki to laiko, jeigu taikytina, kai jos nusprendžia šios teisės atsisakyti arba ją pakeisti.

125 Pagrindinis pagal 8 straipsnį numatyto taikytinos teisės pasirinkimo pranašumas – siekis užtikrinti taikytinos teisės stabilumą ir numatomumą: jeigu šalys padarė tokį pasirinkimą, pasirinkta teisė tebetaikoma, nepaisant jų asmeninės padėties pokyčių ir nepaisant to, kokia institucija nagrinėtų bylą kilus ginčui. Visų pirma kreditoriaus gyvenamosios vietos pasikeitimas nelemia taikytinos teisės pasikeitimo (plg. šio pranešimo 133 punktą), kitaip nei nesant pasirinkimo pagal 3 straipsnio 2 dalį.

a 8 straipsnio taikymo sritis

126 Taikytiną teisę pasirinkti ypač naudinga sutuoktinių santykių srityje, jeigu jie prieš santuoką ar būdami susituokę sudaro susitarimą, susijusį su išlaikymo prievolėmis esant santuokai ir (arba) ją nutraukus. Dėl tokio pasirinkimo išlaikymo prievolei taikytina teisė nustatoma iš anksto, ir taip išvengiama paskesnių susitarimo galiojimo ginčijimo atvejų pasikeitus sutuoktinių arba sutuoktinio, kuris yra kreditorius, įprastinei gyvenamajai vietai. Iš tiesų, net ir nesant susitarimo dėl išlaikymo prievolių, pasirinkus teisę galima išvengti taikytinos teisės pasikeitimų dėl judumo ginčo.

127 Pripažinus sutuoktinių taikytinos teisės pasirinkimą, atrodo naudinga išplėsti jį visiems suaugusiems, išskyrus asmenis, kurie dėl negalios ar asmeninių savybių stokos negali apginti savo interesų. Nors tokie „pažeidžiami“ suaugusieji paprastai yra apsaugoti įvairiais vidaus teisėje numatytais mechanizmais (pvz., paskiriant globėją ar patikėtinį), diplomatinė sesija galiausiai neleido pasirinkti taikytinos teisės šiems asmenims taikomoms išlaikymo prievolėms, kad būtų išvengta bet kokios piktnaudžiavimo grėsmės (8 straipsnio 3 dalis). Pažeidžiamų suaugusiųjų sąvokos apibrėžtis šioje nuostatoje paimta iš 2000 m. sausio 13 d. *Hagos konvencijos dėl suaugusiųjų tarptautinės apsaugos* (plg. 1 straipsnio 1 dalį).

128 Taikytinos teisės taip pat neleistą pasirinkti nepilnamečių išlaikymo prievolėms, nes galimos šio pasirinkimo keliamos grėsmės veikiausiai nusveria galimą naudą. Reikėtų turėti omenyje, kad paprastai nepilnamečiui atstovauja arba vienas iš tėvų, kuris taip pat privalo jį išlaikyti, todėl diplomatinė sesija manė, kad

pripažinus taikytinos teisės pasirinkimą tokiais atvejais kultų per didelę interesų konflikto grėsmę. Šiek tiek padvejojus dėl amžiaus, nuo kurio toks pasirinkimas galėtų būti pripažįstamas (18 ar 21 metai), galiausiai susitarta dėl 18 metų, nes daugumos šalių teisės aktuose šis amžius yra numatytas asmeniui pripažinti suaugusiuoju.

b Kokią teisę galima pasirinkti?

129 Siekiant apsaugoti išlaikymo kreditorių, 8 straipsnyje, nustačius kelias sąlygas ir apribojimus, šalims suteikiama galimybė pasirinkti taikytiną teisę. Pirmasis apribojimas susijęs su pasirinkimo objektu ir juo siekiama apriboti šalims prieinamų galimybių įvairovę.

a punktas – valstybės, kurios pilietybę teisės nurodymo metu turi kuri nors iš šalių, teisė;

130 Pirmoji šalims suteikiama galimybė – pasirinkti vienos iš jų nacionalinę teisę nurodymo metu. Ši galimybė pripažinta dėl jos daug nediskutavus ir jos išsamiai aiškinti nebūtina. Reikėtų pažymėti, kad, kitaip nei subsidarius sąsajos su bendra pilietybe kriterijus pagal 4 straipsnio 4 dalį, šiuo atveju pakanka, kad nurodymas būtų susijęs su valstybės, kurios pilietis yra tik viena šalis (kreditarius arba skolininkas), teise.

131 Jeigu yra kelios pilietybės ir Protokole šiuo klausimu nieko nenurodyta, reikėtų pripažinti, kad pasirinkimas gali būti susijęs su bet kuriuo iš šalių nacionalinių įstatymų, – nustačius glaudžiausiai susijusią arba veiksmingiausią pilietybę gali atsirasti netikrumas dėl pasirinkimo galiojimo ir taip susilpnėtų šalių autonomija.

b punktas – valstybės, kuri teisės nurodymo metu yra kurios nors iš šalių nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė, teisė;

132 Antroji galimybė susijusi su įprastine bet kurios šalies gyvenamąja vieta nurodymo metu. Ši galimybė vykstant parengiamiesiems Protokolo darbams niekada nebuvo ginčyta. Dėl sąvokos „įprastinė gyvenamoji vieta“ ypatingų pastabų teikti nereikia; ji atitinka 3 straipsnyje vartojamą sąvoką (plg. šio pranešimo 41 ir paskesnius punktus).

133 Pilietybei, kaip ir įprastinei gyvenamajai vietai, lemiama yra nurodymo laikas. Šis sprendimas atitinka pagrindinį taikytinos teisės pasirinkimo tikslą užtikrinti stabilumą neatsižvelgiant į pokyčius po nurodymo. Nors Protokole šiuo klausimu nieko nenurodyta, reikėtų manyti, kad jeigu po pasirinkimo pasikeičia atitinkamos šalies pilietybė ar įprastinė gyvenamoji vieta, tai neturi įtakos nurodymo galiojimui. Tačiau galima kelti klausimą, ar valstybės, kurios piliečiu pasirinkimo metu nėra nė viena iš šalių ar kurioje nė viena iš šalių negyvena, teisės pasirinkimas vėliau gali būti pripažintas teisėtu įgijus atitinkamą pilietybę ar įprastinę gyvenamąją vietą. Atrodo, jog dėl to, kad 8 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose aiškiai įtvirtintas nurodymo laikas, ši galimybė atmetama.

c Papildomos galimybės pagal c ir d punktus

134 Trečia ir ketvirta galimybės (8 straipsnio 1 dalies c ir d punktai) susijusios su *nurodyta* teise atitinkamai sutuoktinių turto, gyvenimo skyrium (separacijos) ar

santuokos nutraukimo režimui reglamentuoti, ir teise, kuri buvo *faktiškai taikoma* šiems klausimams. Todėl akivaizdu, kad šios galimybės suteikiamos esamiems ir buvusiems sutuoktiniams.

135 Dėl šių papildomų galimybių suteikimo buvo daug diskutuojama. Joms nepritarant buvo pažymėta, kad dėl jų sistema tampa labai sudėtinga ir iš tikrųjų jos nebūtinės, atsižvelgiant į a ir b punktuose jau numatytas labai plačias pasirinkimo galimybes. Be to, papildomos c ir d punktuose numatytos galimybės priklauso nuo nacionalinių kolizinių normų, susijusių su nuosavybės režimu, santuokos nutraukimu ir gyvenimu skyrium (separacija), todėl tik sudaromas vienodumo įspūdis. Be to, tais atvejais kai šalys išlaikymo prievolėms yra nustačiusios teisę, *nurodytą* kaip taikomą jų nuosavybės režimui ar gyvenimui skyrium (separacijai) ar santuokos nutraukimui, šio pasirinkimo galiojimas, kalbant apie išlaikymą, iš esmės priklauso nuo nuosavybės režimui, gyvenimui skyrium (separacijai) ar santuokos nutraukimui taikytinos teisės pasirinkimo galiojimo. Kadangi sutuoktinių nuosavybės režimui, separacijai ar santuokos nutraukimui taikytinos teisės pasirinkimas Protokolu nereglamentuojamas, tai priklauso vien nuo teismo valstybės tarptautinės privatinės teisės. Jeigu pagal šią teisę toks pasirinkimas nenumatytas, pasirinkimo negaliojimas lems išlaikymo prievolei taikytinos teisės pasirinkimo negaliojimą. Ši grėsmė ypač aktuali santuokos nutraukimo atveju, nes šalių autonomija tokiais klausimais pripažįstama tik nedaugelyje valstybių. Todėl kyla pavojus, kad vienos Susitariančiosios Valstybės institucijos, taikančios savo kolizines normas, laikys negaliojančiu kitos Susitariančiosios Valstybės pasirinkimą, pagrįstai padarytą pagal jos tarptautinę privatinę teisę.

136 Nepaisant šių trūkumų, diplomatinėje sesijoje buvo susitarta išlaikyti c ir d punktuose numatytas galimybes, nes jos leidžia sutuoktiniams užtikrinti, kad įvairiems klausimams, išskylantiems porai nutraukiant santykius (santuokos nutraukimas ir gyvenimas skyrium (separacija), santuokinio turto padalijimo režimas ir išlaikymo prievolės), reglamentuoti bus taikoma viena teisė. Ši sutaptis ypač svarbi vertinant šių įvairių aspektų tarpusavio ryšius keliose vidaus teisinėse sistemose. Taigi turto padarinių nustatymas kartais laikomas santuokos nutraukimo sąlyga (taip visų pirma yra procedūrų, grindžiamų sutuoktinių abipusiu sutikimu, atveju). Be to, kai kuriose teisinėse sistemose (ir ypač keliose bendrosios teisės (*common law*) valstybėse) skirtumas tarp turto padalijimo režimo ir išlaikymo prievolių yra neaiškus arba jo netgi nėra, o turto padarinius nutraukus santuoką pavedama nustatyti teismui.

137 Reikėtų pažymėti, kad 8 straipsnyje sutuoktiniams neleidžiama pasirinkti nuosavybės režimui ar santuokos nutraukimui *taikytinos* teisės. Kadangi šis klausimas reglamentuojamas pagal Susitariančiųjų Valstybių vidaus tarptautinės privatinės teisės normas (įskaitant atsirandančias tarptautiniu ar regioniniu lygmeniu), nuosavybės režimui ar santuokos nutraukimui taikytinos teisės nustatymas gali skirtis atsižvelgiant į valstybę, kurios institucijoje iškelta byla, galiojančias taisykles.

Tokiu atveju išlaikymo prievolei taikytina teisė būtų nustatoma aklaui, o tokio atvejo nepageidauta.

c punktas – teisė, kurią šalys nurodė taikyti jų nuosavybės režimui, arba nuosavybės režimui faktiškai taikoma teisė;

i Nuosavybės režimui reglamentuoti nustatyta teisė

138 Pagal 8 straipsnio 1 dalies c punktą sutuoktiniai pirmiausia turi teisę pasirinkti teisę, kurią *nurodė* taikyti jų nuosavybės režimui. Tokiu atveju nuosavybės režimui nurodyta teisė taip pat bus taikoma išlaikymo prievolėms, o akivaizdus pranašumas tas, kad abiem šiems klausimams taikomi nuoseklūs teisės aktai.

139 Nuosavybės režimui taikytinos teisės pasirinkimas Protokole nenumatytas, tai numatyta kiekvienos Susitariančiosios Valstybės tarptautinėje privatinėje teisėje (įskaitant visus tarptautinės ar regioninės kilmės dokumentus). Šis pasirinkimas plačiai pripažįstamas lyginamojoje teisėje; be kita ko, jis numatytas 1978 m. kovo 14 d. Hagos konvencijoje dėl sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytinos teisės. Sutuoktiniams dažnai suteikiama teisė pasirinkti nacionalinę teisę arba vieno iš jų įprastinės gyvenamosios vietos teisę⁵³; tokiu atveju šia galimybe nenumatoma nieko daugiau nei pagal a ar b punktus. Tačiau, kalbant apie sutuoktinių nuosavybei taikomą režimą, gali paaiškėti, kad sutuoktiniams suteikiamos tam tikros papildomos Protokole nenumatytos galimybės, pvz., nuolatinės gyvenamosios vietos (kuri nebūtinai sutampa su įprastine gyvenamąja vieta) teisė arba tam tikro turto, visų pirma nekilnojamojo, buvimo vietos teisė⁵⁴. Tokiais atvejais išlaikymo prievolėms gali būti taikoma ta kita teisė.

140 Jeigu šalių pasirinkimas neatitinka teismo vietos valstybėje galiojančių kolizinių normų (nes toks pasirinkimas ten nepripažįstamas arba neįvykdomos sąlygos, arba pasirinkta teisė kitaip neatitinka šių taisyklių), jis bus laikomas niekiniu ir negaliojančiu. Šis negaliojimas taip pat reikš, kad negalioja ir išlaikymo prievolei taikytinos teisės nurodymas, nes pagal Protokolą ši teisė priklauso nuo tokio pasirinkimo.

ii Nuosavybės režimui faktiškai taikoma teisė

141 Pagal c punktą sutuoktiniai taip pat gali pasirinkti išlaikymo prievolėms taikyti jų nuosavybės režimui faktiškai *taikomą* teisę. Tai toks atvejis, kai šiam režimui taikytiną teisę jau yra nustačiusi institucija, kurioje iškelta byla (visų pirma santuokos nutraukimo ar separacijos atveju). Savo pasirinkimu sutuoktiniai gali išlaikymo prievolėms nustatyti tą pačią taikytiną teisę. Taip išplečiamas šalis suteiktų pasirinkimo galimybių spektras, tačiau svarbiausia, kad visiems su nuosavybe susijusiems klausimams numatoma taikyti vieną teisę. Reikėtų pažymėti, kad jeigu nuosavybės režimui taikytina teisė yra *lex fori*, šios teisės pasirinkimas išlaikymo prievolėms neprilygsta pasirinkimui pagal 7 straipsnį – šiuo atveju teisė nėra pasirenkama konkrečiam procesui, nes šis pasirinkimas sukels padarinius ir ateityje, taip pat ir naujiems kreditoriaus bei skolininko reikalavimams

(ypač dėl pakeitimo). Be to, 8 straipsnio 1 dalies c punkte numatytas pasirinkimas nebūtinai turi būti padarytas vykstant procesui, nes taikytiną teisę galima pasirinkti ir jau priėmus sprendimą, kuriuo apibrėžiamas sutuoktinių nuosavybės režimas.

d punktas – teisė, kurią šalys nurodė taikyti jų skyrybų arba separacijos atveju, arba skyrybų ar separacijos atveju faktiškai taikoma teisė.

iii Gyvenimui skyrium (separacijai) ar santuokos nutraukimui taikyti nurodyta teisė

142 Pagal 8 straipsnio 1 dalies d punktą sutuoktiniai taip pat gali išlaikymo prievolei nustatyti teisę, kurią jie *nurodė* kaip taikytiną jų gyvenimui skyrium (separacijai) ar santuokos nutraukimui. Šiam atveju taip pat *mutatis mutandis* taikomi minėti motyvai, susiję su nuosavybės režimui nurodytos teisės pasirinkimu. Tačiau reikėtų pažymėti, kad nurodyti santuokos nutraukimui ar gyvenimui skyrium (separacijai) taikytiną teisę lyginamojoje tarptautinėje privatinėje teisėje nėra labai įprasta. Dėl to natūraliai didėja tikimybė, kad toks pasirinkimas, įskaitant išlaikymo prievolei taikomą pasirinkimą, teismo vietos valstybėje bus pripažintas niekiniu ir negaliojančiu. Todėl sutuoktiniams patartina būti atsargiems. Tačiau priėmus Reglamentą „Roma III“ kai kurių Europos šalių tarptautinė privatinė teisė evoliucionavo.*

iv Gyvenimui skyrium (separacijai) ar santuokos nutraukimui faktiškai taikoma teisė

143 Pagal d punktą sutuoktiniai taip pat gali išlaikymo prievolėms pasirinkti teisę, kuri buvo faktiškai *taikoma* gyvenimui skyrium (separacijai) ar santuokos nutraukimui. Nurodomas toks atvejis, kai institucija, kurioje iškelta byla, jau yra nustačiusi taikytiną teisę; savo pasirinkimu sutuoktiniai savo išlaikymo prievolėms nustato tą pačią taikytiną teisę. Taip išplečiamos šalių pasirinkimo galimybės, tačiau svarbiausia, kad išlaikymo prievolėms imama taikyti tą pačią teisę, kuri buvo taikoma separacijai ar santuokos nutraukimui. Šiuo atveju taip pat taikytini minėti motyvai, susiję su šio pasirinkimo ir 7 straipsnyje reglamentuojamo pasirinkimo skirtumu (žr. šio pranešimo 141 punktą).

d Pasirinkimo būdas

2 dalis. Toks susitarimas sudaromas raštu arba užregistruojamas bet kurioje laikmenoje, kurioje pateikta informacija būtų galima vėliau remtis, ir jį pasirašo abi šalys.

144 Vertinant formaliai, taikytina teisė turi būti pasirinkta raštu ir pasirinkimas turi būti abiejų šalių pasirašytas. Net neminint akivaizdžių reikalavimo susitarti raštu pranašumų, juo kreditoriaus dėmesys atkreipiamas į pasirinkimo svarbą ir jis apsaugomas nuo neatidaus pasirinkimo.

145 Rašytinę formą galima pakeisti bet kokia laikmena, kurios turinys yra prieinamas, kad juo būtų galima remtis

⁵³ Plg. 1978 m. Konvencijos 3 ir 6 straipsnius.

⁵⁴ Plg. 1978 m. Konvencijos 3 straipsnio 4 dalį ir 6 straipsnio 4 dalį.

* 2010 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1259/2010, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje. Pranešėjas šią išnašą įtraukė užbaigęs pranešimą.

ateityje. Šia nuostata siekiama leisti naudoti informacines technologijas. Tačiau taip neatleidžiama nuo reikalavimo turėti pasirašytą dokumentą; todėl elektroninio dokumento pakaks tik jeigu jame yra elektroninis parašas.

3 dalis. Šio straipsnio 1 dalis netaikoma jaunesnių nei 18 metų arba suaugusių asmenų, kurie dėl pablogėjusių arba nepakankamų protinių ir fizinių sugebėjimų nepajėgia apginti savo interesų, išlaikymo prievolėms.

146 Dėl šios dalies konkrečių pastabų nereikia pateikti.

e Pasirinkimo padarinių ribojimas

147 Svarbiausi apribojimai nustatyti taikytinos teisės pasirinkimo padariniams (8 straipsnio 4 ir 5 dalys). Kadangi pasirinkus teisę, kuria ribojami išlaikymo klausimai, kreditorius gali netekti teisės į išlaikymą arba ši jo teisė gali būti smarkiai apribota, atrodė būtina apriboti šio pasirinkimo padarinius.

i Kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisės taikymas teisei atsisakyti išlaikymo

4 dalis. Neatsižvelgiant į teisę, kurią šalys nurodė pagal šio straipsnio 1 dalį, klausimas, ar kreditorius gali atsisakyti teisės į išlaikymą, sprendžiamas pagal valstybės, kuri teisės nurodymo metu yra kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė, teisę.

148 8 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad, nepaisant šalių nurodytos teisės, klausimas, ar kreditorius gali atsisakyti teisės į išlaikymą, nustatomas pagal kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisę nurodymo metu. Ši taisyklė į Protokolo tekstą įtraukta diplomatinėje sesijoje remiantis Europos bendrijos pasiūlymu⁵⁵. Ji reiškia šalių nurodytos teisės taikymo srities apribojimą; nepaisant šios teisės turinio, galimybei atsisakyti išlaikymo ir tokio atsisakymo sąlygoms tebetaikoma kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė. Šia nuostata tiesiog siekiama neleisti, kad kreditorius, pasirenkant ypač liberalią ir neapsaugančią teisę, būtų priverstas atsisakyti išlaikymo, į kurį turėtų teisę pagal taikytiną teisę, jeigu ji nebūtų pasirinkta.

149 Remiantis pasiūlymu, kuriuo grindžiama ši nuostata, vienkartinės sumos skyrimas kreditoriui jo būsimiems poreikiams patenkinti nereiskia teisės į išlaikymą atsisakymo pagal šį straipsnį. Todėl tokiu atveju neatsižvelgiama į kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisę.

150 Tiesiogine prasme šią nuostatą lyg ir siekiama taikyti tais atvejais, kai kreditorius atsisakė savo teisių ir kai kartu yra pasirenkama šiam atsisakymui taikytina teisė. Tačiau iš šios nuostatos pagrindimo galima manyti, kad ji turėtų būti taikoma ir tais atvejais, kai konkrečios teisės pasirinkimas savaime reiškia atsisakymą, nes pagal nurodytą teisę išlaikymas kreditoriui nenumatytas.

ii Švelninamieji teismo įgaliojimai

5 dalis. Šalių nurodyta teisė netaikoma, jei ją taikant kuri nors šalis susidurtų su akivaizdžiai neteisingomis ar nepagrįstomis pasekmėmis, nebent šalys teisės nurodymo metu buvo apie jas išsamiai informuotos ir apie jas žinojo.

151 Be kita ko, taikytinos teisės pasirinkimo padarinius riboja nuostata dėl švelninamųjų įgaliojimų, suteiktų institucijai, į kurią kreiptasi su ieškiniu. Jeigu institucija nustato, kad taikant šalių pasirinktą teisę konkrečiu atveju kyla akivaizdžiai nesąžiningi ar nepagrįsti padariniai, pasirinkta teisė gali būti netaikoma ir vietoj jos taikoma teisė, nustatyta pagal objektyvius 3–5 straipsnių sąsajos kriterijus. Ši netaikymo nuostata grindžiama esminio teisingumo motyvais ir atitinka įgaliojimus, pagal kelias vidaus teisės sistemas suteikiamus teismams, kad pakeistų ar net panaikintų šalių susitarimus dėl išlaikymo, jeigu jie lemia nesąžiningus ar nepagrįstus rezultatus. Tačiau delegacijos taip pat buvo susirūpinusios, kad neribota teismo teisė netaikyti taikytinos teisės visiškai atimtų iš šalių galimybę pagal 8 straipsnį sudaryti susitarimus dėl taikytinos teisės pasirinkimo. Todėl buvo susitarta apriboti švelninamuosius teismo įgaliojimus, numatant, kad 5 dalis nebus taikoma, jeigu šalys yra išsamiai informuotos ir žino apie savo nurodymo padarinius. Šiais žodžiais siekiama leisti šalims sumažinti jų susitarimo panaikinimo grėsmę, kreipiantis teisinės konsultacijos dėl jų pasirinkimo padarinių prieš sudarant tokį susitarimą. Reikalavimas, kad šalys turi būti „apie jas išsamiai informuotos ir apie jas žinojo“, reiškia, kad šalys turi būti ne tik gavusios atitinkamą informaciją, bet ir galėjusios ją suprasti; šie žodžiai nėra pertekliniai, nes asmuo gali būti išsamiai informuotas, tačiau nežinoti savo pasirinkimo padarinių.

f Šalių susitarimo buvimas ir galiojimas

152 Nepaisant kai kurių apribojimų, susijusių su taikytinos teisės pasirinkimo priimtinumu, ir kelių nuorodų, susijusių su šio pasirinkimo laiku ir forma, Protokole neatsakyta į kitus klausimus, susijusius su susitarimo buvimu ir galiojimu, jeigu šalys nurodo taikytiną teisę (pvz., jame nėra nustatyti galimo netinkamo sutikimo padariniai). Šiuos klausimus reikės sureguliuoti pagal šalių susitarimui dėl teisės nurodymo taikytiną teisę, tačiau Protokole ši teisė aiškiai nenumatyta. Pageidautina šį trūkumą sureguliuoti tarient, kad šie klausimai bus sureguliuoti pagal šalių nurodytą teisę. Pagal šį požiūrį *optio legis* galiojimas padaromas priklausomas nuo teisės, kuri būtų taikoma, jeigu šalių susitarimai galiotų, ir jis yra labai paplitęs tarptautiniuose dokumentuose, kuriais pripažįstama šalių autonomija, visų pirma sutikimo buvimas ir galiojimo atžvilgiu⁵⁶. Didžiausias jo pranašumas – užtikrinimas, kad šie

⁵⁵ Darb. dok. Nr. 5.

⁵⁶ Plg. 1978 m. kovo 14 d. Hagos konvencijos dėl sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytinos teisės 10 straipsnį; 1986 m. gruodžio 22 d. Hagos konvencijos dėl tarptautinio prekių pardavimo sutartims taikytinos teisės 10 straipsnio 1 dalį; 1989 m. rugpjūčio 1 d. Hagos konvencijos dėl mirusių asmenų palikimo paveldėjimui taikytinos teisės 5 straipsnio 2 dalį; 1980 m. birželio 19 d. Romos konvencijos 3 straipsnio 4 dalį ir 8 straipsnio 1 dalį; Reglamento „Roma I“ (2008 m. birželio 17 d. Reglamentas (EB) Nr. 593/2008) 3 straipsnio 5 dalį ir 10 straipsnio 1 dalį.

klausimai įvairiose Protokolo Susitariančiosiose Valstybėse būtų sprendžiami vienodai.

9 straipsnis „Nuolatinė gyvenamoji vieta“ vietoj „pilietybės“

Valstybė, kurios teisėje sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“ vartojama kaip siejantis veiksnys šeimos teisės klausimais, gali informuoti Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Nuolatinį biurą, kad jos institucijų nagrinėjamų bylų atveju 4 ir 6 straipsniuose pateikiamas žodis „pilietybė“ pakeičiamas į terminą „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip nustatyta toje valstybėje.

153 Šioje nuostatoje nustatyta, kad valstybė, kurioje sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“ šeimos bylose yra siejamas veiksnys, gali Hagos konferencijos Nuolatiniam biurui pranešti, kad jos institucijose iškeliamų bylų atveju 4 ir 6 straipsniuose žodis „pilietybė“ pakeičiamas žodžiais „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji apibrėžiama toje valstybėje.

154 Ši nuostata į Protokolą įtraukta diplomatinėje sesijoje remiantis Europos bendrijos pasiūlymu⁵⁷. Ja siekiama padėti Protokolą taikyti toms valstybėms (ypač bendrosios teisės (*common law*) valstybėms), kurios nėra pratusios tarptautinėje privatinėje teisėje pilietybe naudotis kaip siejamuoju veiksnium. Todėl šioms valstybėms leidžiama 4 ir 6 straipsniuose taikomą pilietybės kriterijų pakeisti nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijumi, kaip jis apibrėžiamas tose valstybėse. Tam tikruose Europos bendrijos teisės aktuose yra panašių nuostatų, palankių Jungtinei Karalystei ir Airijai⁵⁸.

155 Nors valstybių, kurioms gali būti taikoma ši speciali taisyklė, ratas nėra tiksliai apibrėžtas, aišku, kad ji gali būti taikoma bendrosios teisės (*common law*) valstybėse, kuriose „nuolatinė gyvenamoji vieta“ šeimos klausimais naudojama kaip siejamas veiksnys taikant 9 straipsnį. 9 straipsnyje pavartotais žodžiais „valstybė, kurios teisėje sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“ vartojama kaip siejantis veiksnys šeimos teisės klausimais“ šio straipsnio taikymas nėra aiškiai ribojamas vien bendrosios teisės valstybėmis. Keliose civilinę teisę taikančiose valstybėse šeimos klausimais taip pat taikoma sąsaja su nuolatine gyvenamąja vieta⁵⁹. Iš 9 straipsnio teksto atrodytų, kad tokios valstybės taip pat gali pasinaudoti šioje nuostatoje numatyta galimybe. Tačiau toks jos aiškinimas neatitinka Europos bendrijos pasiūlymo dvasios, nes buvo nurodyta, kad jo tikslas yra padėti valstybėms, kurios nėra pratusios savo vidaus tarptautinės privatinės teisės sistemose naudotis pilietybe kaip siejamuoju veiksnium⁶⁰. Taigi atrodo, kad jeigu valstybė teisės kolizijos atvejais vartoja ir paprastai vartoja (net ir subsidiariai) pilietybės sąvoką,

jai negalės būti taikoma 9 straipsnyje numatyta speciali taisyklė.

156 Valstybėje, kuri naudojasi 9 straipsnyje numatyta galimybe, nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijus turi būti taikomas „kaip nustatyta toje valstybėje“. Atitinkamai taip nukreipiama į atitinkamos valstybės vidaus teisę ir jos pačios vartojamą sąvokos „nuolatinė gyvenamoji vieta“ apibrėžtį. Suprantama, kad toks požiūris nėra labai palankus vienodam Protokolo taikymui, tačiau jo poveikio nereikėtų perdėti, nes jo bus laikomasi tik Protokolo 4 straipsnio 4 dalies ir 6 straipsnio atžvilgiu. Be to, reikėtų pažymėti, kad nuoroda į sąvokos „nuolatinė gyvenamoji vieta“ sampratą vidaus teisėje pateikiama ir kituose suvienodintos tarptautinės privatinės teisės dokumentuose, ir dėl to nekilo jokių didelių šių dokumentų taikymo nesklandumų⁶¹.

157 Galimybė pakeisti sąvoką „pilietybė“ sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal 9 straipsnį, numatyta tik taikant Protokolo 4 ir 6 straipsnius, t. y. dvi nuostatas, kuriose kaip kriterijus taikoma bendra šalių pilietybė. 4 straipsnio 4 dalyje šis pakeitimas reikš, kad Protokolo Susitariančiosiose Valstybėse, pasinaudojusiose tokia galimybe, kreditorius, kuris negali gauti išlaikymo nei pagal savo įprastinės gyvenamosios vietos teisę, nei *lex fori* (šia ar atvirkštine tvarka, žr. 4 straipsnio 3 dalį), vis dėlto gali grįsti savo reikalavimą valstybės, kurioje yra abiejų šalių nuolatinė gyvenamoji vieta, teise. 6 straipsnyje šis pakeitimas reiškia, kad atitinkamose valstybėse išlaikymo skolininkas gali ginčyti kreditoriaus reikalavimą, jeigu išlaikymo prievolė nenumatyta nei pagal jo įprastinės gyvenamosios vietos, nei pagal abiejų šalių nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisę.

158 Abiem 9 straipsnyje nurodytais atvejais pilietybės pakeitimas nuolatine gyvenamąja vieta turės poveikį tik tai Susitariančiajai Valstybei, kuri pasinaudojo šioje nuostatoje numatyta galimybe. Tai reiškia, kad kitos valstybės neprivalės taikyti nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijaus ir, priešingai, toliau taikys pilietybės kriterijų. Iš to tiesiogiai išplaukia, kad kitos valstybės neprivalo taikyti sąvokos „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji apibrėžta atitinkamoje valstybėje, todėl jų institucijų užduotis šiuo straipsniu nepasunkinama.

159 Tačiau 9 straipsnyje numatytas pakeitimas neturės poveikio 8 straipsniui, nors šios nuostatos 1 dalies a punkte taip pat taikomas pilietybės kriterijus (šalys pasirenka vienos iš jų nacionalinę teisę). Taip siekiama neleisti pagal 8 straipsnį nurodyti vienos šalies nacionalinės teisės, jeigu toks nurodymas buvo pripažintas negaliojančiu kitoje Susitariančiojoje Valstybėje, remiantis tuo, kad nė viena iš šalių nuolat negyveno valstybėje, kurios teisė buvo pasirinkta, arba, priešingai, jeigu nuolatinės gyvenamosios vietos teisės nurodymas laikomas negaliojančiu Susitariančiojoje Valstybėje, kuri lieka ištikima pilietybės kriterijui.

160 Reikėtų pabrėžti, kad pilietybės kriterijaus pakeitimui nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijumi pagal 9 straipsnį taikoma pareiga pranešti Nuolatiniam

⁵⁷ Darb. dok. Nr. 2, 6 ir 11.

⁵⁸ Plg. 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (toliau – Reglamentas „Briuselis IIa“) 3 straipsnio 2 dalį ir 6 straipsnio b punktą.

⁵⁹ Pvz., Šveicarija, kurioje nuolatinė gyvenamoji vieta apibūdinama kaip vieta, kur asmuo „gyvena, ketindamas įsikurti“, plg. 1987 m. gruodžio 18 d. Federalinio įstatymo dėl tarptautinės privatinės teisės 20 straipsnio 1a dalį.

⁶⁰ Plg. protokolo Nr. 5 31 punktą.

⁶¹ Plg. 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo ir 1988 m. Lugano konvencijos 52 straipsnį.

biurui, kuris šią informaciją pateiks kitoms Susitariančiosioms Valstybėms.

10 straipsnis *Viešosios įstaigos*

Viešosios įstaigos teisę reikalauti, kad jai būtų kompensuotos kreditoriui išmokėtos išmokos, kurios jam buvo mokamos vietoj išlaikymo, reglamentuoja tai įstaigai taikytina teisė.

161 Šioje nuostatoje nustatyta, kad viešosios įstaigos teisei reikalauti grąžinti išmoką, suteiktą kreditoriui vietoj išlaikymo, taikoma šiai įstaigai taikoma teisė.

162 Ši taisyklė nėra nauja, nes ji (su keliais redakcinio pobūdžio skirtumais) jau buvo įtvirtinta 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė). Taigi buvusios konvencijos versijoje prancūzų kalba žodžiai „*institution publique*“ buvo pakeisti žodžiais „*organisme public*“, kad Protokolo tekstas atitiktų Konvencijos tekstą⁶².

163 Ši taisyklė labai plačiai pripažįstama tarptautiniu mastu, o tai patvirtina aplinkybė, kad to paties turinio nuostata taip pat buvo įtraukta į Konvencijos tekstą (jos 36 straipsnio 2 dalį). Taigi ši taisyklė bus taikoma visose valstybėse, šio dokumento šalyse, nepaisant to, ar jos yra Protokolo šalys (taigi nepaisant ir teisės, kurią jos taiko išlaikymo prievolėms).

164 Reikėtų pažymėti, kad sąsaja su viešosios įstaigos teise taikoma tik jos teisei reikalauti grąžinimo (remiantis subrogacija ar įstatymo numatyta funkcija), o išlaikymo prievolės buvimą ir mastą reglamentuoja šiai prievolei taikytina teisė (plg. 11 straipsnio f punktą). Taip žodžiai „teisė gauti kompensaciją“, vartoti 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė), buvo pakeisti žodžiais „teisė reikalauti kompensacijos“ – kompensacijos gavimas priklauso ne nuo viešosios įstaigos teisės, bet nuo išlaikymo prievolei taikytinos teisės. Kai kuriais atvejais šios abi teisės sutampa, paprastai taip būna tuo atveju, kai išlaikymo prievolę reglamentuoja kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisė (3 straipsnis), nes viešoji įstaiga, mokanti išmokas kreditoriui, paprastai veikia jo gyvenamosios vietos valstybėje pagal jos teisę. Dviejų teisių padalijimas labiau tikėtinas tuo atveju, jeigu pagal 4, 5, 7 arba 8 straipsnį išlaikymo prievolei taikoma kita teisė nei kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė.

165 Be to, aišku, kad ši taisyklė taikoma tik išmokų, mokamų vietoj išlaikymo, kompensavimui, o ne kitokio pobūdžio išmokoms, pvz., valstybės išmokoms, kurių skolininkas neprivalo kompensuoti.

11 straipsnis *Taikytinos teisės apimtis*

Pagal išlaikymo prievolei taikytiną teisę, *inter alia*, nustatoma:

166 Šioje nuostatoje papildomai detalizuojami pagal išlaikymo prievolei taikytiną teisę, nurodytą pagal Protokolo 3, 4, 5, 7 ar 8 straipsnį, nustatyti klausimai. Šios teisės taikymo sritis apibrėžta palyginti plačiai, remiantis 1973 m. Hagos konvencijai dėl išlaikymo

(taikytina teisė)⁶³ ir kitiems tarptautiniams dokumentams būdingu požiūriu⁶⁴.

167 Reikėtų pažymėti, kad, kaip rodo žodžiai „*inter alia*“, 11 straipsnyje pateiktas sąrašas nėra išsamus ir ta pati teisė gali būti taikytina kitiems jame nepamintiems klausimams.

a punktas – ar kreditorius gali reikalauti išlaikymo, kokio dydžio ir iš ko;

168 Išlaikymo prievolei taikytina teise visų pirma reglamentuojama išlaikymo prievolės buvimas ir skolininko nustatymas. Pagal ją be apribojimų nustatomas asmens galėjimas gauti išmoką, atsižvelgiant į šio asmens šeimos santykius su skolininku ir amžių.

b punktas – kokio dydžio išlaikymo kreditorius gali reikalauti atgaline data;

169 Ta pati teisė taip pat nustato prievolės apimtį. Protokole laikytasi 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijose išdėstyto požiūrio – numatyta, kad viena teisė nustato, ar kreditorius gali reikalauti išlaikymo, o jeigu gali, tai kokiu mastu. Reikalavimo buvimo ir apimties atskyrimu, taikomu kai kuriose teisinėse sistemose (ypač kai kuriose Kanados provincijose), nesivadovauta.

c punktas – išlaikymo išmokos dydžio apskaičiavimo ir indeksavimo pagrindas;

170 Prievolės apimčiai priklauso ne tik pagrindas, pagal kurį išmoka apskaičiuojama, bet ir tai, kokiu mastu kreditorius gali reikalauti išlaikymo atgaline data (žr. 11 straipsnio b punktą). Įvairiose teisinėse sistemose ši galimybė paprastai ribojama sumomis, mokėtinomis tais metais, kurie eina prieš pat kreditoriaus ieškinį.

171 Išlaikymo prievolei taikytina teisė taip pat reglamentuoja sumos, mokėtinos kaip išlaikymas, indeksavimo klausimą. Šis klausimas buvo aptartas Specialiojoje komisijoje, nes kiti sprendimai teoriškai yra įmanomi (pvz., sistemingas kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos teisės arba *lex fori* taikymas). Specialioji komisija galiausiai manė, kad šis klausimas buvo susijęs su išlaikymo prievolės apimties nustatymu, todėl jį reglamentuoja išlaikymo prievolei taikytina teisė.

d punktas – kas turi teisę iškelti bylą dėl išlaikymo, išskyrus klausimus, susijusius su procesiniu veiksmu ir atstovavimu procese;

172 Išlaikymo prievolei taikytina teisė taip pat nustato, kas turi teisę iškelti bylą dėl išlaikymo. Šis sprendimas atitinka 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė) (10 straipsnio 2 dalis) numatytą sprendimą. Paprastai ši teisė suteikiama išlaikymo kreditoriui, tačiau jeigu jis nepilnametis, bylą kartais gali iškelti vienas iš jo tėvų arba viešoji įstaiga. Šis klausimas yra atskirtas nuo atstovavimo neveiksniems asmenims klausimo, nes Protokolu jis neregamentuojamas. Be to, jo nereikėtų painioti su procesinio veiksmo ir teismo atstovavimo klausimais, kurie reglamentuojami *lex fori*.

e punktas – senaties terminai;

⁶² Plg. jos 36 straipsnį.

⁶³ Plg. šios konvencijos 10 straipsnį.

⁶⁴ Plg. 1989 m. Montevidėjo konvencijos 7 straipsnį.

173 Bylos dėl išlaikymo iškėlimo senaties terminui ir kitiems jos iškėlimo terminų reikalavimams (pvz., imperatyvūs terminai) taip pat taikoma išlaikymo prievolei taikytina teisė. Taigi šie klausimai laikomi materialiniais, o ne procedūriniais, kaip jau buvo numatyta 1973 m. Hagos konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė) (10 straipsnio 2 dalis). Kitas klausimas susijęs su laikotarpiu, už kurį, remiantis užsienio sprendimu, gali būti išieškotas įsiskolinimas. Šis klausimas reglamentuojamas ne Protokolu, o Konvencijos 32 straipsnio 5 dalyje, pagal kurią „[i] įsiskolinimus nukreipto vykdymo senaties terminas nustatomas pagal sprendimą priėmusios kilmės valstybės teisę arba valstybės, į kurią kreipiamasi, teisę, pasirenkant tą, kurioje numatytas ilgesnis senaties terminas“.

f punktas – išlaikymo skolininko prievolės mastas tuo atveju, kai viešoji įstaiga siekia susigrąžinti išmokas, kurios buvo mokamos kreditoriui vietoj išlaikymo.

174 Jeigu byla dėl kompensavimo iškelia viešojo įstaiga, išlaikymo prievolei taikytina teisė reglamentuoja ir šios prievolės buvimo bei apimties (taigi ir ribų) klausimą, o teisę prašyti kompensacijos reglamentuoja atitinkamos įstaigos teisė (9 straipsnis). Ši taisyklė, atitinkanti 1973 m. Hagos konvencijos (taikytina teisė) 10 straipsnio 3 dalyje nustatytą taisyklę, yra visiškai logiška – jeigu pagal išlaikymo prievolę taikytiną teisę reikalavimas nenumatytas, viešojo įstaiga negali reikalauti, kad skolininkas grąžintų suteiktas išmokas.

12 straipsnis Atgalinio nukreipimo arba nukreipimo į trečiosios valstybės teisę (renvoi) netaikymas

Protokole „teisė“ – valstybėje galiojanti teisė, išskyrus teisės pasirinkimo taisykles.

175 Šioje nuostatoje nurodyta, kad Protokolo kolizinėmis normomis nurodoma atitinkamos valstybės vidaus teisė, išskyrus jos kolizines normas. Todėl *renvoi* negalimas, net jeigu nurodytoji teisė yra ne Susitariančiosios Valstybės teisė. Šis sprendimas atitinka 1973 m. Konvencijoje dėl išlaikymo (taikytina teisė) ir daugelyje kitų Hagos konferencijos parengtų dokumentų įtvirtintą sprendimą⁶⁵. Konkrečių pastabų dėl jo pateikti nereikia.

13 straipsnis Viešojo tvarka

Protokole apibrėžtos teisės galima netaikyti tik tuo atveju, jeigu jos taikymas akivaizdžiai pažeistų teismo vietos viešąją tvarką.

176 Šiame straipsnyje numatyta galimybė netaikyti taikytinos teisės, jeigu jos padariniai akivaizdžiai prieštarauja teismo vietos valstybės viešajai tvarkai. Šios nuostatos turinys atitinka 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) turinį (11 straipsnio 1 dalis) ir daugelį kitų suvienodintos tarptautinės privatinės teisės dokumentų turinį.

177 Viešosios tvarkos išimtį reikėtų taikyti labai ribotai. 13 straipsnyje reikalaujama, kad užsienio teisės padariniai

akivaizdžiai prieštarautų teismo vietos valstybės viešajai tvarkai, t. y. akivaizdžiai prieštarautų pagrindiniam teismo vietos valstybės principui.

178 Viešosios tvarkos išimtimi kai kada remiamasi, jeigu išlaikymo reikalavimas pagal užsienio *lex causae* grindžiamas šeimos santykiais, kurie nepripažįstami teismo vietos valstybėje ir joje laikomi netinkamais. Šiuo požiūriu vis dėlto reikėtų pažymėti, kad viešojo tvarka turi būti nustatoma *in concreto*, atsižvelgiant į Protokole nustatytos užsienio teisės taikymo padarinius. Šis motyvas atrodo ypač svarbus išlaikymo srityje, nes tokiais atvejais užsienio teisės taikymo padariniai bet kuriuo atveju juntami turto srityje⁶⁶. Todėl, kad būtų galima remtis viešąja tvarka, nepakaks to, kad patys šeimos santykiai, kuriais grindžiamas išlaikymo reikalavimas, prieštarautų teismo vietos valstybės viešajai tvarkai, tačiau reikės, kad vieno asmens privertimas mokėti išlaikymą kitam asmeniui remiantis tokiais santykiais pats būtų laikomas netinkamu. Tai nėra akademinis atskyrimas. Gerai žinoma, kad nemažai valstybių teismų praktikoje yra linkstama pripažinti kai kurias konkrečias teises (turtines arba asmenines), atsirandančias iš šeimos santykių, nors jais pačiais pažeidžiama teismo valstybės viešojo tvarka. Geriausias žinomas pavyzdys – tam tikrų poligamijos padarinių pripažinimas kai kuriose Europos valstybėse (Prancūzijoje, Vokietijoje); nors šios valstybės negali pripažinti šio instituto prieštaraujančiu pagrindiniams *lex fori* principams, vyro skiriamas išlaikymas kelioms žmonoms ten nelaikomas netinkamu. Panašūs motyvai galėtų būti taikomi *mutatis mutandis* kitiems kontraversiškiems institutams, pvz., tos pačios lyties partnerystei ar santuokai.

179 Kitaip nei kituose nacionaliniuose ar tarptautiniuose dokumentuose, Protokole nėra išlygos dėl teismo vietos *lois de police* (arba tiesiogiai taikomų normų), t. y. privalomųjų taisyklių, kurios dėl jų ypatingos svarbos teismo vietos valstybei taikytinos nepaisant teisės, nurodytos pagal kolizines normas. Todėl atrodytų, kad institucijos, kuriose iškelta byla, bet kuriuo atveju privalo nustatyti Protokole nustatytos teisės esmę ir jos netaikyti tik jeigu jos padariniai konkrečioje byloje neatitinka *lex fori* viešosios tvarkos principų.

14 straipsnis Išlaikymo išmokos dydžio nustatymas

Net jei pagal taikytiną teisę numatyta kitaip, nustatant išlaikymo išmokos dydį, atsižvelgiama į kreditoriaus poreikius, skolininko išteklius ir į kompensacijas, kurias kreditorius gavo vietoj periodinių išlaikymo išmokų.

180 14 straipsnyje nustatyta, kad net jeigu pagal taikytiną teisę nurodyta kitaip, nustatant išlaikymo išmokos dydį atsižvelgiama į kreditoriaus poreikius ir skolininko išteklius, taip pat bet kokią kompensaciją, kuri kreditoriui buvo skirta vietoj periodinio išlaikymo mokėjimų. Tai yra materialinė norma, privaloma Susitariančiosioms Valstybėms, nepaisant to, kaip vertinama išlaikymo prievolei taikytina teisė.

⁶⁵ Plg. 2006 m. liepos 5 d. Hagos konvencijos dėl tam tikroms teisėms į tarpininko turimus vertybinius popierius taikytinos teisės 19 straipsnį ir 2000 m. sausio 13 d. Hagos konvencijos dėl tarptautinės suaugusiųjų apsaugos 19 straipsnį.

⁶⁶ Taip pat plg. Protokolo 1 straipsnio 2 dalį, pagal kurią taikant Protokolą priimti sprendimai neturi paveikti šeimos santykių buvimo.

181 Šios nuostatos tekstas iš esmės atitinka 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 11 straipsnio 2 dalį, tačiau jame numatytos dvi didelės naujovės:

182 Pirmasis skirtumas grindžiamas tuo, kad 14 straipsnis – tai savarankiška nuostata, nepriklausanti nuo nuostatos, susijusios su viešąja tvarka, kitaip nei 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 11 straipsnio 2 dalis. Po ilgų diskusijų TTDG ir Specialiojoje komisijoje šis sprendimas patvirtintas diplomatinėje sesijoje. Jo padariniai yra svarbūs: nagrinėjama materialine norma ne tik ribojamas užsienio teisės taikymas, bet Susitariančioios Valstybės institucijos gali ją taikyti net ir tuo atveju, kai Protokole nustatyta teisė konkrečiu atveju yra *lex fori*.

183 Reikėtų pažymėti, kad atsižvelgimas į poreikius ir išteklius nebūtinai susijęs su konkrečios institucijos vertinimo įgaliojimais byloje ir gali būti tiesiogiai grindžiamas išlaikymo, numatyto pagal taikytiną teisę, apskaičiavimo būdu, pavyzdžiui, kreditoriui konkrečiomis aplinkybėmis priklausančio mokėti išlaikymo suma nustatoma lentelėse, kurios yra pakankamai lanksčios, kad būtų galima atsižvelgti į šalių poreikius ir išteklius. Šis aspektas yra svarbus administracinėms sistemoms, kurios taip pat paremtos kreditoriaus poreikiais ir skolininko ištekliais, nors į šiuos veiksnius atsižvelgiama abstrakčiau nei teismų sistemose.

184 Kitas skirtumas, palyginti su 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 11 straipsnio 2 dalimi, grindžiamas 14 straipsnyje nurodytomis kompensacijomis, „kurias kreditorius gavo vietoj periodinių išlaikymo išmokų“. Ir ši naujovė buvo įtraukta diplomatinėje sesijoje, pasiūlius Europos bendrijos delegacijai⁶⁷. Visų pirma ji susijusi su tais atvejais, kai nutraukiant santuoką vienas iš sutuoktinių gavo vienkartinę sumą arba turto (nekilnojamojo ar asmeninio), priklausančio kitam sutuoktiniui, dalį (pvz., taip yra kai kuriose bendrosios teisės (*common law*) valstybėse) visiems jo reikalavimams, įskaitant išlaikymo reikalavimą, padengti. Šis sprendimas taikomas keliose nacionalinėse sistemose ir yra palankus galutinai susitarant dėl atitinkamų sutuoktinių reikalavimų nutraukiant santuoką, taip visiškai užbaigiant jų santykius, bent kiek tai susiję su turtu. Tokiu atveju vienam iš sutuoktinių vėliau nederėtų teikti išlaikymo reikalavimų, neatitinkančių ankstesnio susitarimo, paremtų teise, pagal kurią tokia kompensacijos forma nepažįstama: jeigu Protokolu nustatytoje teisėje remiamasi esamais kreditoriaus poreikiais, neatsižvelgus į anksčiau gautą kompensaciją, rezultatai galėtų būti nesąžiningi. Todėl 14 straipsnio materialinė norma galėtų būti panaudota sprendimams, atsirandantiems dėl išlaikymo reikalavimams taikytinos teisės, ištaisyti, jeigu taikytina.

15–17 straipsniai Viena teisinė sistema

185 Šių straipsnių nuostatos susijusios su Protokolo taikymu valstybėse, kuriose nėra vienos teisinės sistemos. Šios nuostatos Hagos konvencijose yra įprastos, tačiau jų formuluotės reikia pritaikyti prie kiekvienos konvencijos

dalykinės taikymo srities. Protokolo straipsnių projektą parengė Nuolatinis biuras⁶⁸. Šiuos straipsnius su keliais pakeitimais priėmė diplomatinė sesija. 15 straipsnyje nustatyta, kad Protokolas netaikomas kolizijoms, kurios Susitariančiojoje Valstybėje yra tik nacionalinės teisės kolizijos, o 16 ir 17 straipsniai susiję su Protokolo taikymu teisinėse sistemose, kurios asmeniniu arba teritoriniu požiūriu nėra unifikuotos.

15 straipsnis Protokolo netaikymas nacionalinės teisės kolizijos atveju

1 dalis. Susitariančioji Valstybė, kurioje išlaikymo prievolėms taikomos skirtingos teisės sistemos ar teisės taisyklės, Protokolo normų neprivalo taikyti kolizijos atvejais, kilusiais tik dėl tokių skirtingų sistemų ar teisės taisyklių.

186 Šiame straipsnyje nustatyta, kad valstybė, kurioje išlaikymo prievolėms taikomos dvi ar daugiau teisės sistemų arba teisės normų grupių, neprivalo taikyti Protokolo taisyklių dėl to atsirandančioms nacionalinės teisės kolizijoms sureguliuoti. Protokolu siekiama sureguliuoti teisės kolizijas tarptautinio masto atvejais ir neteigiama, kad jis taikomas griežtai vidaus mastu. Tai taikoma ir tarpasmeninėms (t. y. jeigu įvairių vidaus teisinių sistemų taikymas grindžiamas asmeniniu kriterijumi, pvz., atitinkamų asmenų religija), ir teritorijų kolizijoms (jeigu įvairios sistemos ar taisyklių grupės taikomos skirtinguose teritoriniuose vienetuose).

187 Atitinkama valstybė griežtai savanoriškai ir vienašališkai gali nuspręsti taikyti Protokolą vidaus konfliktams išspręsti, jeigu to nori. Tačiau atrodo, kad šis sprendimas, tikrai galimas svarstyti teritorinių kolizijų atvejais, yra netinkamas tarpasmeninėms kolizijoms.

2 dalis. Šis straipsnis netaikomas regioninei ekonominės integracijos organizacijai.

188 Remiantis 15 straipsnio 2 dalimi, šis straipsnis netaikomas regioninėms ekonominės integracijos organizacijoms (REIO). Tokias organizacijas sudarančios valstybės yra nepriklausomos, todėl jų negalima laikyti iš daugelio vienetų sudarytos valstybės teritoriniais vienetais.

16 straipsnis Neunifikuotos teisės sistemos. Teritorijos klausimai

1 dalis. Jei valstybėje, kurios skirtinguose teritoriniuose vienetuose šio Protokolo taikymo srityje taikomos dvi ar kelios teisės sistemos ar skirtingos teisės taisyklės:

a punktas – bet kokia nuoroda į valstybės teisę, kai reikia, laikoma nuoroda į atitinkamame teritoriniame vienetė galiojančią teisę;

b punktas – bet kokia nuoroda į tos valstybės kompetentingas institucijas ar viešąsias įstaigas, kai reikia, laikoma nuoroda į institucijas ir įstaigas, įgaliotas veikti atitinkamame teritoriniame vienetė;

⁶⁷ Žr. darb. dok. Nr. 2, Protokolo Nr. 1 64 ir paskesnius punktus ir Protokolo Nr. 2 1 ir paskesnius punktus.

⁶⁸ Darb. dok. Nr. 12.

c punktas – bet kokia nuoroda į gyvenamąją vietą toje valstybėje, kai reikia, laikoma nuoroda į gyvenamąją vietą atitinkamame teritoriniame vienetė;

d punktas – bet kokia nuoroda į valstybę, kurios pilietybę turi du asmenys, laikoma nuoroda į teritorinį vienetą, nustatytą pagal tos valstybės teisę arba, jei nėra atitinkamų taisyklių, nuoroda į teritorinį vienetą, su kuriuo išlaikymo prievolė yra glaudžiausiai susijusi;

e punktas – bet kokia nuoroda į valstybę, kurios pilietis yra asmuo, laikoma nuoroda į teritorinį vienetą, nustatytą pagal tos valstybės teisę arba, jei nėra atitinkamų taisyklių, nuoroda į teritorinį vienetą, su kuriuo tas asmuo yra glaudžiausiai susijęs.

189 Šiame straipsnyje nurodyta taikytina procedūra, jeigu tarptautinio masto atveju Protokolu nustatyta teisė yra neunifikuotos sistemos, kurioje išlaikymo prievolės skirtuose teritoriniuose vienetuose taikomos dvi ar daugiau teisės sistemų ar taisyklių grupių. Reikėtų pažymėti, kad šis klausimas kyla ne tik valstybėse, kurias sudaro keli vienetai, bet gali kilti ir visose Protokolo Susitariančiose Valstybėse, jeigu juo kaip taikytina teisė nustatoma iš kelių vienetų sudarytos valstybės teisė. Jeigu, pavyzdžiui, pagal Protokolą nurodoma A valstybės teisė, nes kreditoriaus įprastinė gyvenamoji vieta yra šioje valstybėje ir šios valstybės sistema neunifikuota, B valstybės institucija, kurioje iškelta byla (Protokolo šalis), turės nuspręsti, ar taikytinos vieno, ar kurio nors kito A valstybės teritorinio vieneto taisyklės.

2 dalis. Siekiant nustatyti pagal Protokolą taikytiną teisę valstybei, kurią sudaro du ar keli teritoriniai vienetai, kurių kiekvienas turi savo teisės sistemą arba teisės taisykles klausimais, kuriuos reglamentuoja šis Protokolas, taikomos šios taisyklės:

a punktas – jei tokioje valstybėje galioja taisyklės, nurodančios, kurio teritorinio vieneto teisė taikytina, tai taikoma to vieneto teisė;

b punktas – jei tokių taisyklių nėra, tai taikoma atitinkamo teritorinio vieneto teisė, kaip apibrėžta šio straipsnio 1 dalyje.

190 16 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad norint tokiu atveju nustatyti pagal Protokolą taikytiną teisę, pirmiausia taikomos atitinkamoje valstybėje galiojančios taisyklės, nurodančios teritorinį vienetą, kurio teisė taikytina (16 straipsnio 2 dalies a punktas). Pagal mūsų pavyzdį B valstybės institucija atitinkamai pirmiausia remsis A valstybėje taikytinomis taisyklėmis teritorijų kolizijoms išspręsti; taip gali būti, pavyzdžiui, taikoma kito teritorinio vieneto nei tas, kur kreditorius turi įprastinę gyvenamąją vietą, teisė (pvz., skolininko įprastinės gyvenamosios vietos teisė, jeigu šis kriterijus taikomas A valstybėje).

191 Tik nesant tokių vidaus taisyklių ir dėl to griežtai subsidiariai ši taikytina teisė bus nustatoma pagal Protokolo taisykles (16 straipsnio 2 dalies a punktas). Šiuo tikslu 16 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kaip reikia aiškinti Protokole vartojamas sąvokas; ši nuostata taikoma tik jeigu taikomas 2 dalies b punktas. Šios nuostatos esmė – nustatyti Protokolu reglamentuotus erdvinius sąsajos

elementus tame teritoriniame vienetė, kuriame jie iš tikrųjų yra.

192 Taigi bet kokia nuoroda į valstybės teisę reiškia, jeigu taikytina, atitinkamame teritoriniame vienetė galiojančią teisę (16 straipsnio 1 dalies a punktas, pvz., „*lex fori*“ suprantama kaip teritoriniame vienetė, kuriame yra institucija, kurioje iškelta byla, galiojanti teisė). Be to, bet kokia nuoroda į kompetentingas tos valstybės institucijas ar viešąsias įstaigas turi būti aiškinama kaip reiškianti, jeigu taikytina, kompetentingas institucijas ar viešąsias įstaigas, įgaliotas veikti atitinkamame teritoriniame vienetė (pvz., viešosios įstaigos teisę reikalauti kreditoriui pagal 10 straipsnį skirtos išmokos grąžinimo reglamentuoja teritoriniame vienetė, kuriame ši įstaiga yra įgaliota veikti, galiojanti teisė). Kartu bet kokia nuoroda į įprastinę gyvenamąją vietą toje valstybėje turi būti aiškinama kaip nuoroda, kai taikytina, į įprastinę gyvenamąją vietą atitinkamame teritoriniame vienetė (todėl pagal 3 straipsnį taikytina teisė bus ta, kuri galioja teritoriniame vienetė, kur įprastai gyvena kreditorius).

193 Kai kuriose Protokolo nuostatose vartojama sąvoka „pilietybė“ (4 straipsnio 4 dalis, 6 straipsnis ir 8 straipsnio 1 dalies a punktas), o ši sąvoka prastai pritaikyta nacionalinės teisės kolizijoms spręsti dėl paprastos priežasties – iš kelių teritorinių vienetų sudarytos valstybės teritoriniai vienetai paprastai nesuteikia kitokios pilietybės nei atitinkamos valstybės pilietybė. Todėl tokiais atvejais 16 straipsnio 1 dalies d ir e punktuose nustatyta, kad, nesant atitinkamų nagrinėjamos valstybės taisyklių, taikytina teritorinio vieneto, su kuriuo asmuo yra glaudžiausiai susijęs, teisė. Įgyvendinti šį sprendimą tikrai nėra lengva, tačiau paprastai tai yra išeitis iš susidariusios padėties.

3 dalis. Šis straipsnis netaikomas regioninei ekonominės integracijos organizacijai.

194 Pagal 3 straipsnį 16 straipsnis netaikomas REIO. Tokias organizacijas sudarančios valstybės yra nepriklausomos valstybės, taigi jų negalima laikyti iš kelių teritorinių vienetų sudarytos valstybės teritoriniais vienetais.

17 straipsnis Neunifikuotos teisės sistemos. Asmenys

Siekiant nustatyti pagal Protokolą taikytiną teisę valstybei, kurioje yra dvi ar kelios teisės sistemos ar skirtingos teisės taisyklės, taikytinos įvairių kategorijų asmenims klausimais, kuriuos reglamentuoja šis Protokolas, bet kokia nuoroda į tokios valstybės teisę laikoma nuoroda į toje valstybėje galiojančių taisyklių nustatytą teisės sistemą.

195 Šiame straipsnyje kalbama apie atvejį, kai Protokolu nustatyta teisė yra valstybės, kuriose yra įvairių teisės sistemų ar teisės taisyklių, taikytinos įvairių kategorijų asmenims (pvz., remiantis religija), teisė. Tokiu atveju yra taikomas vienintelis kriterijus – nuorodos į atitinkamos valstybės nacionalines kolizines normas. Šis sprendimas atspindi visose Hagos konvencijose, kuriose šis klausimas aptartas, įtvirtintą sprendimą. Jis yra būtinas, nes Protokolo normos, paprastai grindžiamos teritorijos

kriterijumi, nepritaikytos tarpasmeninėms kolizijoms spręsti. Kitaip nei kitose konvencijose, Protokole nenumatyta subsidiarus kriterijus tiems atvejams, kai atitinkamoje valstybėje nėra vidaus taisyklių. Diplomatiniame sesijoje siūlyta, kad valstybės, kuriose yra kelios neunifikuotos teisės sistemos, išlaikymo prievolių srityje taikomos skirtingoms asmenų kategorijoms, ir nėra susijusių nacionalinių kolizinių normų, prieš tapdamos Protokolo Susitariančiosiomis Valstybėmis priimtų tokių taisyklių.

18 straipsnis Suderinimas su ankstesnėmis Hagos konvencijomis dėl išlaikymo

Susitariančiųjų Valstybių tarpusavio santykiuose šis Protokolas pakeičia 1973 m. spalio 2 d. Hagos konvenciją dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės ir 1956 m. spalio 24 d. Hagos konvenciją dėl vaikų išlaikymo prievolėms taikytinos teisės.

196 Šiame straipsnyje patikslinta, kad Susitariančiųjų Valstybių tarpusavio santykiuose Protokolas yra skirtas tam, kad pakeistų 1956 ir 1973 m. Hagos konvencijas dėl išlaikymo. Šia norma *mutatis mutandis* pakartojama 1973 m. konvencijos 18 straipsnio norma.

197 Šis pakeitimas taikomas tik Susitariančiųjų Valstybių tarpusavio santykiams, o tai reiškia, kad ankstesnės konvencijos tebėra taikytinos – net toje valstybėje, kuri tapo Protokolo šalimi, – santykiams su kitomis valstybėmis, kurios yra tų dokumentų šalys ir neprisijungę prie Protokolo.

198 1956 m. Hagos konvencija dėl išlaikymo taikytina tik jeigu turi būti taikoma Susitariančiosios Valstybės teisė. Todėl ji neturi *erga omnes* poveikio⁶⁹. 18 straipsnyje taip pat nustatyta, kad „Susitariančiųjų Valstybių tarpusavio santykiuose“ Protokolas pakeičia 1956 m. konvenciją ir nereikia jos denonsuoti. Taigi pagal šią nuostatą aišku, kad Protokolo taikymui teikiama pirmenybė, palyginti su ankstesne konvencija, bent tarp valstybių, kurios yra abiejų dokumentų šalys. Reikia pripažinti, kad iš 18 straipsnio galima daryti išvadą, jog juo valstybei, abiejų dokumentų šaliai, santykiuose su valstybe, 1956 m. konvencijos šalimi, kuriai Protokolas nėra privalomas, leidžiama nukrypti nuo Protokolo. Bet kuriuo atveju tai būtų išimtinis atvejis, tačiau svarbiausia, kad būtų sunku priimti dėl jo sprendimą nes nėra konkretaus kriterijaus, kuriuo remiantis būtų galima nustatyti, kokiais atvejais kalbama apie santykius su tokia valstybe. Atsižvelgiant į šią dviprasmybę, 18 straipsnio tikslas gali paskatinti ir tokiais atvejais teikti pirmenybę Protokolo taikymui.

199 Derinti su 1973 m. Hagos konvencija dėl išlaikymo (taikytina teisė) yra sunkiau, nes tame dokumente, kaip ir Protokole, įtvirtintas visuotinis taikymas⁷⁰. Kaip ir 1956 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo atveju, 18 straipsnio poveikis yra toks, kad

bent „Susitariančiųjų Valstybių tarpusavio santykiuose“ Protokolui bus teikiama pirmenybė ir nereikės denonsuoti 1973 m. konvencijos. Be to, galima daryti išvadą, kad pagal šią nuostatą valstybei, Protokolo ir 1973 m. konvencijos šaliai, santykiuose su valstybe, kuri yra 1973 m. konvencijos šalis, tačiau nėra Protokolo šalis, leidžiama nukrypti nuo Protokolo taikymo. Tačiau taip neišsprendžiamas dokumentų kolizijos klausimas tais atvejais, kai praktiškai pagal abu dokumentus taikomi skirtingi sprendimai, nesant kriterijaus, kuriuo remiantis būtų nustatoma, kada klausimas yra susijęs su Susitariančiųjų Valstybių tarpusavio santykiais. Tikėtina, kad dėl abiejų dokumentų visuotinio taikymo šie atvejai paplitę labiau nei numatyti pirmesnėje dalyje. Atsižvelgiant į šį sunkumą, dar labiau yra pagrįsta pasiremti 18 straipsnio tikslu Protokolo taikymui, nes jame numatyta sistema yra šiuolaikiškesnė ir jį taikant siekiama pakeisti 1973 m. konvencijos normų poveikį. Šią išvadą patvirtina dar ir 1973 m. konvencijos 19 straipsnis, pagal kurį „ši Konvencija [nesukelia] pasekmių jokiam kitam tarptautiniam dokumentui, kurio Šalis yra arba bus Susitariančioji Valstybė ir kuriame yra šios Konvencijos reglamentuojamos srities nuostatų“.

19 straipsnis Suderinimas su kitais dokumentais

1 dalis. Šis Protokolas nedaro poveikio jokiam tarptautiniam dokumentui, kurio šalys yra arba tampa Susitariančiosios Valstybės ir kuriame yra nuostatų šio Protokolo reglamentuojamais klausimais, jei valstybės, tokio dokumento šalys, nėra pateikusios priešingos deklaracijos.

200 Derinti su kitais dokumentais lengviau – pagal 19 straipsnį Protokolas neturi poveikio jokiam kitam tarptautiniam dokumentui, kurio šalys yra ar tampa Susitariančiosios Valstybės ir kuriame yra nuostatų, susijusių su išlaikymo prievolėms taikytina teise. Protokolui bus teikiama pirmenybė, palyginti su tokiais anksčiau ar vėliau priimtais dokumentais, tik jeigu valstybės, kurioms šie dokumentai yra privalomi, nepareikš kitaip.

2 dalis. Šio straipsnio 1 dalis taip pat taikoma suderintiems įstatymams, paremtiems specialiais atitinkamų valstybių regioninio ar kitokio pobūdžio ryšiais.

201 Reikėtų pažymėti, kad pagal 19 straipsnio 2 dalį šis sprendimas taip pat taikomas santykiui tarp Protokolo ir suderintų įstatymų remiantis ypatingu, ypač regioninių, ryšių tarp atitinkamų valstybių buvimu. Darytina išvada, kad, pavyzdžiui, Protokolas, jei taikytina, užleisvą vietą būsimam regioniniam dokumentui tuo pačiu klausimu.

20 straipsnis Vienodas aiškinimas

Aiškinant šį Protokolą atsižvelgiama į jo tarptautinį pobūdį ir poreikį skatinti vienodai jį taikyti.

202 Šia nuostata, kuri visuose suvienodintos teisės dokumentuose tapo tradicine, valstybės, Protokolo šalys, aiškindamos Protokolą, sutinka atsižvelgti į tarptautinį jo pobūdį ir poreikį skatinti vienodai jį taikyti. Tai, be kita ko, reiškia Susitariančiųjų Valstybių institucijų pareigą kuo labiau atsižvelgti į kitose Susitariančiosiose Valstybėse pagal Protokolą priimtus sprendimus. Aišku,

⁶⁹ Plg. šios konvencijos 6 straipsnį.

⁷⁰ Plg. 1973 m. konvencijos 3 straipsnį ir Protokolo 2 straipsnį.

tokie sprendimai turi tik įtikinamąjį poveikį, nes kitų valstybių valdžios institucijos neprivalo jų laikytis.

21 straipsnis *Protokolo praktinio veikimo peržiūra*

1 dalis. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Generalinis sekretorius prireikus sušaukia specialią komisiją šio Protokolo praktiniam veikimui peržiūrėti.

203 Siekiant užtikrinti stebėjamą, 21 straipsnyje numatyta, kad generalinis sekretorius prireikus gali sušaukti Specialiąją komisiją Protokolo praktiniam veikimui peržiūrėti.

2 dalis. Tokios peržiūros tikslais Susitariančiosios Valstybės bendradarbiauja su Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Nuolatinio biuro ir kaupia su Protokolo taikymu susijusią teismų praktiką.

204 Siekiant to paties tikslo ir stengiantis palengvinti Susitariančiųjų Valstybių institucijų galimybę susipažinti su kitose valstybėse pagal Protokolą priimtais sprendimais, Susitariančiosios Valstybės sutinka bendradarbiauti su Nuolatinio biuro rinkdamos teismų praktiką, susijusią su Protokolo taikymu.

22 straipsnis *Pereinamojo laikotarpio nuostatos*

Šis Protokolas netaikomas išlaikymui, kurio reikalaujama Susitariančiojoje Valstybėje, už laikotarpį iki Protokolo įsigaliojimo toje valstybėje dienos.

205 Pagal šį straipsnį Protokolas netaikomas išlaikymui, kurio reikalaujama Susitariančiojoje Valstybėje už laikotarpį iki jo įsigaliojimo. Šios nuostatos tikslas – neleisti, kad naujos taisyklės turėtų poveikį šalių teisėms ir pareigoms, atsiradusioms iki įsigaliojant Protokolui. Šis sprendimas atitinka 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė) 12 straipsnyje numatytą sprendimą⁷¹.

206 Taigi, kitaip nei Konvencija (plg. 56 straipsnio 1 dalį), Protokolas nebus taikomas visoms byloms, iškeltoms jam jau įsigaliojus; ir, atvirkščiai, jo taikymas neatmetamas, jeigu byla buvo iškelta iki tos dienos. Tačiau kiekvienu atveju reikės nustatyti, *už kokį laikotarpį* reikalaujama išlaikymo. Jeigu jo reikalaujama už laikotarpį iki naujojo dokumento įsigaliojimo (pvz., jeigu kreditorius reikalauja, kad būtų sumokėtas įsiskolinimas), Protokolas nebus taikomas, net jeigu ieškinys pareikštas jam jau įsigaliojus. To laikotarpio išlaikymo prievolei bus taikomos tarptautinės privatinės teisės normos (paremtos konvencija ar nacionaliniais šaltiniais), kurios buvo taikomos teismo vietos valstybėje prieš įsigaliojant Protokolui. Ir, atvirkščiai, institucija, Protokolui jau įsigaliojus privalanti priimti sprendimą dėl ateityje mokėtino išlaikymo, turės taikyti šį dokumentą, nors ieškinys buvo pareikštas iki jo įsigaliojimo.

23 straipsnis *Pasirašymas, ratifikavimas ir prisijungimas*

1 dalis. Šis Protokolas teikiamas pasirašyti visoms valstybėms.

2 dalis. Šis Protokolas turi būti pasirašančiųjų valstybių ratifikuojamas, priimamas arba patvirtinamas.

3 dalis. Prie šio Protokolo gali prisijungti visos valstybės.

4 dalis. Ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo arba prisijungimo dokumentai deponuojami Nyderlandų Karalystės užsienio reikalų ministerijoje, kuri yra Protokolo depozitaras.

207 Ši nuostata atitinka daugumoje Hagos konvencijų esančią nuostatą. Joje įtvirtintos normos dėl pasirašymo, ratifikavimo ir prisijungimo atitinka tradicinius sprendimus, todėl specialių pastabų dėl jų nereikia pateikti⁷².

208 Tačiau jeigu dokumentas pavadintas Protokolu, ši nuostata yra labai reikšminga, nes jame įtvirtintas šio dokumento savarankiškumas, palyginti su Konvencija, su kuria jis buvo parengtas. Kaip jau nurodyta, pasirašyti, ratifikuoti Protokolą ar prisijungti prie jo gali bet kuri valstybė, net jeigu ji nepasirašė, neratifikavo Konvencijos ar prie jos neprisijungė. Po tam tikrų dvejonių diplomatinė sesija šį sprendimą patvirtino, delegatų nuomone, nesant pagrindo pakeisti pavadinimo iš Protokolo į Konvenciją (plg. šio pranešimo 15 ir paskesnius punktus).

24 straipsnis *Regioninės ekonominės integracijos organizacijos*

1 dalis. Regioninė ekonominės integracijos organizacija, kurią sudaro tik suverenios valstybės ir kuri turi kompetenciją nagrinėti kai kuriuos arba visus šio Protokolo reglamentuojamus klausimus, taip pat gali pasirašyti, priimti, patvirtinti šį Protokolą arba prisijungti prie jo. Regioninė ekonominės integracijos organizacija tokiu atveju turi Susitariančiosios Valstybės teises ir pareigas tiek, kiek organizacija turi kompetenciją nagrinėti šio Protokolo reglamentuojamus klausimus.

2 dalis. Regioninė ekonominės integracijos organizacija pasirašydama, priimdama, patvirtindama arba prisijungdama raštu informuoja depozitarą apie šio Protokolo reglamentuojamus klausimus, dėl kurių kompetenciją organizacijai perdavė jos valstybės narės. Organizacija nedelsdama raštu informuoja depozitarą apie visus savo kompetencijos pasikeitimus, kaip nurodyta pagal šią dalį paskelbtame paskutiniame pranešime.

⁷¹ Verwilghen pranešimo (minėtas 14 išnašoje) 182 ir paskesni punktai.

⁷² Plg. Konvencijos 58 straipsnį ir Borrás ir Degeling pranešimo 689–694 punktus.

3 dalis. Regioninė ekonominės integracijos organizacija pasirašydama, priimdama, patvirtindama arba prisijungdama gali pareikšti pagal 28 straipsnį, kad ji įgyvendina kompetenciją dėl visų šio Protokolo reglamentuojamų klausimų ir kad valstybės narės, kurios atitinkamu klausimu perdavė kompetenciją regioninei ekonominės integracijos organizacijai, privalo laikytis Protokolo atsižvelgiant į tai, kad organizacija jį pasirašė, priėmė, patvirtino arba prie jo prisijungė.

4 dalis. Įsigaliojant Protokolui į bet kokius regioninės ekonominės integracijos organizacijos deponuojamus dokumentus atsižvelgiama tik tuomet, jei regioninė ekonominės integracijos organizacija pateikia deklaraciją pagal šio straipsnio 3 dalį.

5 dalis. Kai reikia, visos šio Protokolo nuorodos į „Susitariančiąją Valstybę“ arba „valstybę“ taip pat taikomos regioninei ekonominės integracijos organizacijai, kuri yra Protokolo šalis. Jeigu regioninė ekonominės integracijos organizacija pagal šio straipsnio 3 dalį pateikia deklaraciją, kai reikia, visos šio Protokolo nuorodos į „Susitariančiąją Valstybę“ arba „valstybę“ taip pat taikomos atitinkamoms organizacijos valstybėms narėms.

209 Kaip ir Konvencijoje (plg. 59 straipsnį), Protokole yra nuostata, kurioje nustatomos sąlygos, kuriomis REIO gali tapti jo šalimi. Tai yra paskutinė neseniai suformuluota norma, įtvirtinta tik naujausiuose Hagos konferencijos dokumentuose⁷³. Reikia priminti, jog Hagos konferencijos statutas taip pat buvo iš dalies pakeistas 2007 m., kad REIO galėtų tapti Konferencijos narėmis⁷⁴. Šie pokyčiai daugiausia susiję su pokyčiais Europos Sąjungoje pagal Amsterdamo sutartį, kai Europos bendrija įgijo vidaus ir išorinius įgaliojimus tarptautinės privatinės teisės srityje. 2007 m. balandžio 3 d. Europos bendrija tapo Konferencijos nare. Suprantama, 24 straipsnis suformuluotas bendrai ir prireikus gali būti taikomas visoms REIO, kurios galėtų turėti įgaliojimus Protokolo reglamentuojamais klausimais.

210 Šio straipsnio nuostatos visiškai atitinka Konvencijos 59 straipsnio nuostatas. Jos pakomentuotos Borrás ir Degeling pranešimo 695–700 punktuose.

25 straipsnis Įsigaliojimas

1 dalis. Šis Protokolas įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus trims mėnesiams po antrojo 23 straipsnyje nurodyto ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo arba prisijungimo dokumento deponavimo.

211 Kalbant apie Protokolo įsigaliojimą, 25 straipsnio 1 dalyje reikalaujama deponuoti du ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo arba prisijungimo dokumentus. Šis sprendimas, kuris nesiskiria nuo Konvencijoje numatytojo (plg. jos 60 straipsnį) ir kituose Hagos konferencijos

neseniai priimtuose dokumentuose⁷⁵ numatytų sprendimų, labai palankus dokumento įsigaliojimui. Jis pagrįstas motyvu, kad Protokolas gali būti nevaržomai taikomas ir tarp dviejų valstybių, jeigu jos to pageidauja. Reikėtų priminti, kad, nepaisant to, kiek valstybių yra Protokolo šalys, jis taikomas *erga omnes* (plg. 2 straipsnį).

2 dalis. Vėliau Protokolas įsigalioja:

a punktas – kiekvienai valstybei arba regioninei ekonominės integracijos organizacijai, kaip apibrėžta 24 straipsnyje, jį ratifikavus, priėmus, patvirtinus arba prie jo prisijungus, pirmą mėnesio dieną praėjus trims mėnesiams nuo ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo arba prisijungimo dokumento deponavimo;

b punktas – kiekviename teritoriniame vienetė, kuriame šio Protokolo galiojimas buvo išplėstas pagal 26 straipsnį, pirmą mėnesio dieną praėjus trims mėnesiams nuo pranešimo apie tame straipsnyje nurodytą deklaraciją.

212 Kitos 25 straipsnio normos taip pat nesiskiria nuo Konvencijos 60 straipsnio normų ir kitų Hagos konferencijos priimtų dokumentų.

26 straipsnis Deklaracijos dėl neunifikuoatų teisės sistemų

1 dalis. Jei valstybė turi du ar keletą teritorinių vienetų, kuriuose taikomos skirtingos su šiame Protokole nagrinėjamais klausimais susijusios teisės sistemos, pasirašydama, ratifikuodama, priimdama, patvirtindama ar prie jo prisijungdama ji gali pareikšti pagal 28 straipsnį, kad Protokolas taikomas visiems jos teritoriniams vienetams arba tik vienam ar keliems iš jų, ir gali pakeisti tokią deklaraciją bet kada pateikdama kitą deklaraciją.

2 dalis. Apie kiekvieną tokią deklaraciją pranešama depozitarui ir aiškiai nurodomi teritoriniai vienetai, kuriems taikomas šis Protokolas.

3 dalis. Jei valstybė nepateikia jokios deklaracijos pagal šį straipsnį, Protokolas taikomas visiems tos valstybės teritoriniams vienetams.

4 dalis. Šis straipsnis netaikomas regioninei ekonominės integracijos organizacijai.

213 Laikantis tradicinio požiūrio, 26 straipsnio 1 dalyje valstybei, kurioje yra du ar daugiau teritorinių vienetų, kuriuose Protokolu reglamentuojamiems klausimams taikomos skirtingos teisės sistemos, leidžiama pareikšti, kad šis dokumentas taikomas visiems jos teritoriniams vienetams arba tik vienam ar keliems iš jų. Nesant tokio pareiškimo, Protokolas bus taikomas visai tos valstybės teritorijai (26 straipsnio 3 dalis).

⁷³ Visų pirma 2005 m. birželio 30 d. Hagos konvencijos dėl susitarimų dėl teisingumo 29 straipsnis; 2006 m. liepos 5 d. Hagos konvencijos dėl tam tikroms teisėms į tarpininko turimus vertybinius popierius taikytinos teisės 18 straipsnis.

⁷⁴ Plg. Statuto 3 straipsnį.

⁷⁵ Plg. 2005 m. birželio 30 d. Hagos konvencijos dėl susitarimų dėl teisingumo 31 straipsnį ir 2006 m. liepos 5 d. Hagos konvencijos dėl tam tikroms teisėms į tarpininko turimus vertybinius popierius taikytinos teisės 19 straipsnį.

27 straipsnis Išlygos

Negali būti daroma jokių šio Protokolo taikymo išlygų.

214 Šis straipsnis labai svarbus, nes jame nustatomas principas, kad negali būti daroma jokių Protokolo išlygų. Kaip minėta (plg. šio pranešimo 25 punktą), šis sprendimas labai skiriasi nuo 1973 m. Hagos konvencijos dėl išlaikymo (taikytina teisė), pagal kurią valstybėms leidžiama apriboti Konvencijos taikymą tam tikromis išlaikymo prievolėmis (pvz., sutuoktinių ir buvusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymo arba asmens iki 21 metų, kuris nėra susituokęs, išlaikymo; plg. 13 straipsnį) arba netaikyti jo tam tikroms išlaikymo prievolėms (tarp asmenų, susijusių šonine giminystės linija arba svainystės ryšiais, arba kai kuriais atvejais – tarp išsiskyrusių arba gyvenančių skyrium sutuoktinių arba sutuoktinių, kurių santuoka pripažinta negaliojančia arba panaikinta; plg. 14 straipsnį). Be to, minėtos Konvencijos 15 straipsnyje leidžiama padaryti *lex fori* taikymo išlygą, jeigu kreditoriaus ir skolininko pilietybė yra atitinkamos valstybės ir jeigu joje yra skolininko įprastinė gyvenamoji vieta. Išlygas paskelbė taikysiančios kelios Susitariančiosios Valstybės. Dėl 27 straipsnio Protokolo taikymo sritis negali būti ribojama ir negali būti numatytos jokios šiame dokumente nustatytų sprendimų išimtys dėl taikytinos teisės.

28–30 straipsniai Deklaracijos, denonsavimas, pranešimas

28 straipsnis Deklaracijos

1 dalis. 24 straipsnio 3 dalyje ir 26 straipsnio 1 dalyje nurodytos deklaracijos gali būti teikiamos pasirašant, ratifikuojant, priimant, patvirtinant arba prisijungiant arba bet kuriuo kitu metu po to ir gali būti bet kuriuo metu pakeičiamos arba panaikinamos.

2 dalis. Apie pareiškimą, pakeitimą ir panaikinimą pranešama depozitarui.

3 dalis. Pasirašant, ratifikuojant, priimant, patvirtinant arba prisijungiant pateikta deklaracija atitinkamoje valstybėje įsigalioja kartu su šiuo Protokolu.

4 dalis. Vėliau pateiktos deklaracijos ir visi deklaracijos pakeitimai arba jos panaikinimas įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus trims mėnesiams nuo tos dienos, kai depozitaras gavo deklaraciją.

29 straipsnis Denonsavimas

1 dalis. Bet kuri šio Protokolo Susitariančioji Valstybė gali jį denonsuoti depozitarui adresuotu rašytiniu pranešimu. Denonsavimas gali būti taikomas tik tam tikriems valstybės neunifikuotos teisės sistemos teritoriniams vienetams, kuriuose galioja šis Protokolas.

2 dalis. Denonsavimas įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus dvylikai mėnesių nuo tos dienos, kai depozitaras gavo pranešimą. Jeigu pranešime nurodytas ilgesnis denonsavimo įsigaliojimo terminas, denonsavimas įsigalioja pasibaigus ilgesniam terminui po to, kai depozitaras gavo pranešimą.

30 straipsnis Pranešimas

Depozitaras Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos valstybėms narėms, kitoms valstybėms ir regioninėms ekonominės integracijos organizacijoms, kurios pasirašė, ratifikavo, priėmė, patvirtino arba prisijungė pagal 23 ir 24 straipsnius, praneša apie:

a punktas – 23 ir 24 straipsniuose nurodytą pasirašymą, ratifikavimą, priėmimą, patvirtinimą ir prisijungimą;

b punktas – Protokolo įsigaliojimo datą, remiantis 25 straipsniu;

c punktas – 24 straipsnio 3 dalyje ir 26 straipsnio 1 dalyje nurodytas deklaracijas;

d punktas – bet koki denonsavimą, kaip apibrėžta 29 straipsnyje.

215 Šiuose straipsniuose pakartojami tradiciniai sprendimai. Dėl jų konkrečių pastabų pateikti nereikia.

Lozana, 2009 m. rugpjūčio 26 d.

Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos

Nuolatinis biuras

Churchillplein 6b

2517 JW Haga

Nyderlandai

Telefonas (+31) 70 363 3303

Faksas (+31) 70 360 4867

E. paštas secretariat@hcch.net

Interneto svetainė www.hcch.net

DS-02-14-736-LT-N

ISBN 978-92-79-39262-7

doi : 10.2838/22555